

Învățător Emil Murgu

COMUNA PETRIȘ
TRECUT ȘI PREZENT

- CONTRIBUȚIE MONOGRAFICĂ -

**Acest volum vede lumina tiparului cu sprijinul financiar al
Consiliului Județean Arad**

Colaboratori:

Primar - Burza – Han Zian

Profesor - Avrămuț Achim

Inginer - Rogozea Corina

Institutor - Draî Marița – Liliana

Referent agricol - Toma Alexandru

Viceprimar - Berari Iosif

Medic – Bălănescu Lucia

Preot – Bălănescu Ionel

Profesor Stoiu Stelian – realizator foto

Descrierea CIP a Bibliotecii Nationale a României

MURGU,EMIL

Comuna Petris trecut si prezent / Emil Murgu ; ed.: Ioan Matiut. - Arad :

Mirador, 2009

Bibliogr.

Index

ISBN 978-973-164-036-5

I. Matiuiș, Ioan (ed.)

908(498 Petris)

Editura **MIRADOR**
e-mail: miradorul@yahoo.com
Tipărit la **Poudique SRL** Arad
ISBN 978-973-164-036-5

Învățător Emil Murgu

COMUNA PETRIȘ
TRECUT ȘI PREZENT

- CONTRIBUȚIE MONOGRAFICĂ -

Arad, 2009

Domnul scriind condica popoarelor ține socoteala:
„Acesta s-a născut acolo. ”

Psalmul 87, 6.

„Cine dintre noi poate să uite locul unde s-a născut ?
Unii au venit pe lumea aceasta la oraș, alții – cei mai
mulți – ne-am născut la țară. Mai fericiți aceștia din
urmă decât cei dintâi !”

(GALA GALACTION)

Cuvânt înainte

Realizarea acestei monografii este un proiect pe care l-am purtat în suflet o perioadă îndelungată de timp, iar acum când mi-am văzut visul îndeplinit, publicarea acestei lucrări reprezintă pentru mine un motiv de bucurie, dându-mi un sentiment de împlinire a unei datorii morale față de locuitorii acestei comune și mai ales față de corbeșteni care în anul 1977 m-au acceptat în mijlocul lor și m-au privit ca pe un fiu al acestei comunități.

Îmi doresc din tot sufletul ca această lucrare să se afle la îndemâna oricărui locuitor al comunei și mai ales la îndemâna tinerilor, pentru a cunoaște mai bine trecutul istoric al comunei, realizările înaintașilor și frumusețile nepieritoare ale locurilor în care trăiesc și își desfășoară activitatea zilnică.

Am scris această monografie pentru cei care au trăit pe aceste meleaguri, pentru cei care trăiesc pe aceste meleaguri, dar și pentru cei care din diverse motive trăiesc în alte părți ale țării sau chiar ale lumii, cu gândul că ea va deveni un suport moral și documentar pentru fiii comunei dar și un ghid pentru cei care ar dori să cunoască mai bine această comună. Ea cuprinde date despre trecutul istoric, tradiții și obiceiuri, dar și despre viața oamenilor de ieri și de azi.

În elaborarea materialului am apelat la documente de arhivă, biblioteci, lucrări de sinteză, diferite studii, reviste, izvoare istorice dar și informații culese de la locuitorii comunei care mi-au pus la dispoziție cu multă generozitate fotografii și diverse alte materiale ce constituie mărturii de necontestat ale trecutului acestor ținuturi.

Poate că unii cititori îmi vor reproșa faptul că în cuprinsul cărții am dedicat prea mult spațiu învățământului și culturii. Într-adevăr, așa este, dar când este vorba despre lucruri legate de profesia mea consider că este absolut necesar să prezint și să clarific până la cele mai mici amănunte faptele așa cum s-au petrecut.

În realizarea acestei monografii un sprijin deosebit am primit din partea primarului comunei Petriș, domnul **Burza-Han Zian** și a domnului profesor **Achim Avrămuț**, directorul Școlii generale Petriș, care mi-au pus la dispoziție arhivele celor două instituții – primăria și școala – și mi-au dat toate informațiile solicitate.

Pentru procurarea unor materiale, pentru traducerea unor texte precum și pentru participarea la culegerea de date, aduc mulțumiri pe această cale următorilor:

Alexandru Toma, referent agricol în cadrul Primăriei Petriș care mi-a pus la dispoziție toate datele privitoare la suprafața agricolă, culturile și dotările agricole, tranzacțiile efectuate în cadrul comunei ;

Corina Rogozea, inginer, o bună cunoscătoare a evoluției demografice a comunei dar și a situației economice. Îi mulțumesc mai ales pentru faptul că mi-a oferit posibilitatea de a studia o monografie a localității Petriș, scrisă de dumneai în anul 2001, oferindu-mi toate materialele de care a dispus;

Alexandru – Marian Fruja – secretarul Primăriei Petriș, pentru promptitudinea cu care mi-a pus la dispoziție toate materialele solicitate;

Berari Iosif – viceprimar, pentru ajutorul și informațiile oferite ;

Sorin Ene, directorul Centrului de recuperare și reabilitare neuropsihică Petriș pentru oferirea datelor privind castelul Petriș și pentru fotografiile realizate ;

Ovidiu Dobrița, directorul Căminului cultural Petriș și bibliotecar la Biblioteca comunală, pentru amabilitatea cu care mi-a pus la dispoziție cărțile și materialele solicitate;

Învățătorilor **Adriana Ande** și **Claudiu Iacob** pentru că mi-au permis cu multă amabilitate să studiez arhivele școlilor Corbești și Obârșia;

Doamnei educatoare **Lucia Simo**, de la Grădinița P. N. 1 Păuliș, pentru efectuarea traducerilor din limba maghiară;

În mod special aduc mulțumiri doamnei învățătoare **Marița-Liliana Drai**, de la Școala cu clasele I-IV Roșia-Nouă pentru aportul deosebit pe care și l-a adus la realizarea capitolului “Viața culturală și spirituală “ mergând personal prin satele comunei și culegând date legate de obiceiuri, tradiții și grai local ;

Doamnei preotese **Oprîța Tămășan** din Seliște, domnului **Aurel Iacob** din Obârșia și domnului **Aurel Drai** din Roșia-Nouă, rapsozi populari, pentru informațiile privind tradițiile și obiceiurile locului ;

Domnului **Suba Octavian** din Petriș, în vârstă de 90 de ani pentru toate informațiile oferite cu atâta amabilitate.

Mulțumesc tuturor celor care m-au ajutat direct s-au indirect la realizarea acestei monografii, sper eu, mult dorită de locuitorii comunei Petriș.

Nu aștept nicio răsplată și nicio mulțumire pentru scrierea acestei monografii. Cea mai mare bucurie a mea va fi dacă se va găsi cineva mult mai priceput decât mine în ale scrisului, care va realiza o monografie mult mai amplă a acestui ținut minunat și binecuvântat de Dumnezeu, Petriș, folosind-o pe aceasta ca pe o lucrare de referință, alături de alte materiale.

Capitolul I

CONDIȚII NATURALE

I. 1. Așezarea geografică

Comuna Petriș este situată în partea de sud-est a județului Arad, la o distanță de 106 km de municipiul Arad, reședința județului și la 70 de km de orașul Lipova cel mai apropiat oraș, teritoriul administrativ având limite formate din:

- spre nord: teritoriul administrativ al comunei Brazi;
- spre vest: teritoriul administrativ al comunei Săvârșin;
- spre sud: teritoriul administrativ al comunei Zam;
- spre est: teritoriul administrativ al comunei Zam;

Teritoriul administrativ – cu suprafața totală de 13059 ha – al comunei Petriș cuprinde, în afara localității de reședință Petriș cinci sate aparținătoare:

- Ilteu – sat amplasat pe D. N. 7 la o distanță de 4 km față de reședința de comună;
- Seliște – sat învecinat cu Petrișul situat la 1 km. de acesta;
- Corbești – sat situat pe drumul județean 707, la 3 km. de Petriș;
- Roșia-Nouă – sat situat la o distanță de 10 km. pe drumul județean 707 față de reședința de comună;
- Obârșia – cel mai îndepărtat sat, situat pe drumul județean 707 la o distanță de 15 km. față de Petriș;

I. 2. Aspecte administrative

Localitatea Petriș este localitate de rangul IV iar celelalte cinci localități componente Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia, Seliște, Ilteu sunt localități de rangul V stabilite potrivit prevederilor Legii nr. 351 /2001, privind aprobarea Planului de amenajare a teritoriului național –Secțiunea a- IV -a „Rețeaua de localități” .

I. 3. Relieful

Comuna Petriș are relieful caracteristic Văii Mureșului, cunoscând alternanța zonelor de câmpie din Lunca Mureșului cu cele deluroase de pe poalele Munților Zărandului. Zona de munte are relief frământat, astfel încât nu există suprafețe care să prezinte platouri largi, iar culmile sunt foarte înguste depășind valoarea de 25 de grade până la 30 de grade, iar înclinarea pantelor este neuniformă, prezentând o variație de mărime de-a lungul versantului. Altitudinea comunei este de 164 m, iar cele mai înalte cote existente pe teritoriul său sunt: 756,7m, Vârful Codrului; 740m Vârful Omeag, 728,9m Vârful Pleșu, 708,9 m Vârful Pietroasa, 493m vârful Pojorâta, 488m Dâmbul Lung, etc. Altitudinea reședinței de comună este de aproximativ 153 m. Munții Măgurii (Măgureaua) se desfășoară la nivelul suprafeței de 400 – 600m.

Prezența unor dealuri semețe ca: Pietroasa, Piatra Mâții, Fântâna Ursului și Hănuleasca situate pe stânga și pe dreapta Văii Roșii, obligă satele să se înșire pe mai mulți kilometri de-a lungul acestei depresiuni cu deschidere spre râul Mureș.

Zona Lunca Mureșului are un relief plan, prezentând însă două părți distincte: lunca joasă și terasa de constituție, în cadrul lor întâlnindu-se și numeroase forme de microrelief cum ar fi: grinduri, depresiuni, meandre părăsite.

Solul din comuna Petriș este variat, remarcându-se prin întindere solurile brune și solurile silvestre. Cernoziomurile ocupă suprafețe mai întinse în Lunca Mureșului pe raza localităților Petriș, Seliște și Ilteu. Solurile brune de pădure se găsesc mai ales în zonele de deal din satele Corbești, Roșia Nouă și Obârșia. Ca varietăți întâlnim solurile brune-gălbui de pădure și solurile

argilo-iluvionare, asociate cu litosoluri, regosoluri și stâncării. Mozaicul petrografic din zona comunei Petriș este evidențiat de intruziunile vechi și rocile vulcanice neogene. Întâlnim valea transversală Roșia cu sectoare de bazinete, la fel ca cel din satul Corbești și de vale îngustă, ca rezultat al eroziunii diferențiale. Principalele roci existente în zonă sunt ofiolitele străpuse de corpuri intrusiv bonatitice și acoperite în nord de o întinsă cuvertură de aglomerate andezitice. În zona Roșia-Nouă se găsesc roci ultrabazice ale căror conținut de cobalt și nichel scad treptat de la peridotite spre gabourile cu olivină. În zona localităților Petriș și Corbești întâlnim șisturile cristaline și rocile sedimentare: nisipuri, gresii, cuarțoase, marne, argile, pietrișuri.

Teritoriul comunei Petriș se suprapune ariei de dezvoltare a fundamentului Mării Tethys, care s-a edificat în Jurasicul Inferior adică acum 180 de milioane de ani. Astăzi pot fi văzute: lave bazaltice cu intercalații de radiolare, în axul Văii Petriș, la primele case din amonte, bazalte cu mineralizații de fier și cupru, pe Culmea Măgurii - Dâmbul Roșu și Valea Mare - Valea Corbească, vechi galerii de explorare deschise în perioada interbelică, ca cele din Valea Hănuleasca, Valea Timișoiaia și Valea Meșteroaia, care au deschis mineralizații cuprifere – zincifere.

În zona Obârșia - Cota Zero se găsesc roci grunodioritice alterate de vârstă Cretacic Inferior pe interfluviul Văii Obârșia cu Valea Furei (Căzănești).

Toate aceste roci și complexe de roci au proprietăți magnetice semnificative, ceea ce constituie un factor profilactic pentru odihnă și refacerea sistemului nervos. O zonă în care într-adevăr se doarme neîntors și sănătos. Factorul poluare este aproape inexistent și zona reprezintă o oază de apă și aer sănătos.

I. 4. Caracteristici climatice

Factorii genetici ai climei (variația solară, bilanțul radiativ, poziția geografică, altitudinea, circulația maselor de aer, caracterul suprafeței active) determină existența pe teritoriul județului Arad a unui climat temperat-continental moderat cu influențe oceanice. Situată în culoarul Văii Mureșului Comuna Petriș este caracterizată de un topoclimat blând. Vânturile dominante sunt austrul, cu o frecvență mai mare din sectorul sudic și vestic și vântul de pustă care bate din sectorul de nord-vest.

Regimul temperaturii aerului înregistrează valori anuale în jurul a 9-10 grade C, care variază în funcție de altitudine, astfel în Lunca Mureșului temperatura este mai ridicată și se situează la valoarea de 10 grade C, iar în partea de nord a comunei la altitudini de peste 700m temperatura scade sub 6 grade C. Temperatura medie a lunii celei mai reci este de -1 -2 grade C, iar temperatura medie a lunii celei mai calde oscilează în jurul a 20-21 grade C.

Primele înghețuri se semnalează în jurul datei de 21 octombrie, iar ultimele în a doua decadă a lunii aprilie. Zile de îngheț sunt înregistrate uneori și în luna mai.

În privința regimului pluviometric, media anuală a precipitațiilor oscilează în jurul valorii a 640 mm / mp. , iar în regiunile montane de nord în jurul a 890 mm. Cele mai mari cantități de precipitații cad în timpul verii, cele mai multe sub formă de ploi torențiale de scurtă durată dar care datorită reliefului nu au posibilitatea să se infiltreze, provocând o spălare puternică a masei fertile.

Pantele sudice ale munților Măgurii se caracterizează prin timp senin noaptea și dimineața în anotimpul de vară și prin nori cumuliformi care dau uneori precipitații după amiază. Pe versanții nordici unde dănuie permanent o umbră groasă, există o nebulozitate și mai mare.

I. 5. Rețeaua hidrografică

Rețeaua hidrografică a comunei Petriș se compune din cursul râului Mureș care pătrunde în județul Arad prin comuna Petriș, la vest de comuna Zam, județul Hunedoara și străbate partea de sud a unității administrativ teritoriale a comunei pe o distanță de circa 8 km. . După ce parcurge 4 km pe teritoriul județului Arad, râul Mureș primește dinspre nord un afluent care coboară din adâncul munților Zărandului trecând prin satele Obârșia, Roșia, Corbești, Petriș. Este Valea Roșia care își are izvoarele sub vârful Breaza (821m).

Valea Roșia este alimentată de mai mulți afluenți coborând din dealurile ce o înconjoară, numele acestora fiind strâns legat de locul unde își are obârșia. Cei mai mulți sunt: Pârâul Morilor și Pârâul Izvoarelor din satul Obârșia, Valea Marcului, Valea Mică, Valea Hănulească, Valea Mare, Lupoiaia, Roșuța, Valea Nesi, Temeșoiaia, Pârâul Stănilesc din satul Roșia-Nouă, Valea Corbească, Meșteroaia din satul Corbești, Valea Sântească și Burdijeni din satul Petriș. Lungimea văii este de aproximativ 22 de kilometri.

În istoricul milenar, râul Mureș este cunoscut ca fiind râul care și-a modificat de cele mai multe ori cursul, ceea ce a avut ca rezultat formarea de plaje și insule și implicit eroziunile laterale ale malurilor, în cazul nostru malul stâng și malul drept. Debitul anual al Mureșului la intrarea în comuna Petriș este de 142 mc/ sec.

Adâncimea apelor freatice este variabilă în funcție de relief. În zona de deal este mai mare de 25 de metri, iar în zona de luncă variază între 0,5 și 4 metri.

I. 6. Vegetația

Vegetația comunei Petriș se caracterizează prin formațiunile de silvostepă și forestiere și a celor azonale de luncă. Predomină pădurile de fag, carpen, goron și salcâm. Răzleț se întâlnesc și păduri de stejari, pin și molid. Vegetația de luncă este alcătuită dintr-o serie de specii ierboase și lemnoase caracteristice: sălcii, plopi și arini. Plantele mici răspândite în fânațe sunt numeroase: trifoiul roșu (*Trifolium pratense*), păpădia (*Taraxacum officinale*), ștevia (*Rumex patricentia*), traista ciobanului (*Capsella bursa pastoris*), coada șoricelului (*Achillea setacea*), mohorul (*Setaia glauca*) mai ales în zonele mlăștinoase, coada-calului (*Equisetum arvense*), patlagina (*Plantago langiolata*), roinița (*Melissa officinalis*), denumită popular floarea stupilor, șovârvul (*Origanum vulgare*), tătăneasa (*Symphytum officinale*), turița mare (*Agrimonia eupatoria*). Pe malul râului Mureș dar și pe lângă pârâuri întâlnim: urzica (*Urtica dioica*), potbalul (*Tussilago farfara*). Terenurile umede, talazurile și grohotișurile sunt acoperite cu covoare de flori de potbal cu mult timp înaintea frunzelor. Întâlnim, deasemenea, lumânărica (*Verbascum phlomoides*) sau coada-vacii și captalanul (*Petasites officinales*).

Colinele uscate, terenurile stâncoase și marginile pădurilor adăpostesc cimbrisorul-de-câmp (*Taymus serpillum*), plantă ce înmiresmează natura pe tot timpul verii, năpraznica (*Geranium robertianum*), măcrișul de pădure (*Oxalis acetosella*) cunoscută și ca trifoiul acru, murul (*Rubus fruticosus*), turta (*Carlina acaulis*) numită și scaiete, poroinicul (*Orchis morio*) sau bujor, sânzienele galbene (*Galium verum*), mușchiul de piatră (*Centraria islandica*), ciuboțica cucului (*Primula officinalis*) sau anglicelul. În adâncul pădurilor întâlnim: toporași (*Viola adorata*), rostopasca (*Chelidonium majus*) etc.

I. 7. Fauna

Dintre animalele mari care compun fauna comunei Petriș cele mai răspândite sunt: mistrețul, cerbul, căpriorul și vulpea. Se întâlnesc mai rar, în locurile împădurite izolate, lupul, pisica sălbatică și cerbul lopătar. Animalele mici care populează dealurile din comună sunt: dihorii, viezurii, iepurii, aricii, nevăstuicile, șoarecii și șobolanii de deal. Dintre reptile, cele mai răspândite sunt: șarpele de apă, năpârca și șopârta de deal. Rare, dar extrem de periculoase, sunt viperele, întâlnite în locurile stâncoase. Păsările cele mai cunoscute sunt: mierla, privighetoarea, pițigoii, rândunica, graurul, vrabia, gaița, cioara, codobatura, uliul, bufnița, corbul și cucul.

Dintre pești, pe lângă cei cunoscuți în râul Mureș, se întâlnesc în apele mici din satele comunei: cleanul, mreana, mureșanul, porcușorul, și plătica. Insectele întâlnite în această zonă sunt: musca comună, viespele, albina țigănească, găunele, drăgoiașul, țânțarul, furnica, cărăbușul, rădașca și altele.

Capitolul II

REPERE ISTORICE

II. 1. Istoricul comunei Petriș

A. Localitatea Petriș

Cu toate că nu sunt consemnate date istorice care să ateste crearea acestei colectivități, totuși sunt informații conform cărora primele locuințe ale actualei comune Petriș au fost de pe vremea dacilor care se îndeletniceau în zonă în special cu agricultura și mineritul. Din primele documente rezultă că localitatea Petriș a luat ființă în anul 1337, așezată fiind pe valea numită „Burdujeni” purtând numele de Peterke (comună mică).

În anul 1384 se găseau pe teritoriul comunei un număr de circa 23 de gospodării în stare de iobăgie.

Din anul 1384 și până în anul 1552 nu se mai găsesc documente care să ateste date certe. Abia după anul 1552 aflăm din documente istorice că întreaga vale a Petrișului se afla sub stăpânirea imperiului otoman. După 1688 turcii sunt alungați de către armata habsburgică și transilvăneană. În anul 1715 comuna Petriș apare în documentele istorice cu date deosebit de importante. Astfel în anul 1715 comuna Petriș avea un număr de 50 de gospodării de iobagi și 13 gospodării de jeleri, gospodării care după limbă erau 58 de gospodării de români și 5 gospodării de maghiari. Satul Seliște avea 34 de gospodării de iobagi și 8 gospodării de jeleri, dintre care 39 de gospodării de români și 3 gospodării de maghiari.

Deosebit de semnificative sunt documentele care arată că în anul 1720 satul Petriș avea 19 gospodării de iobagi iar în satul Seliște mai erau doar 5 gospodării de iobagi. Observăm deci că într-o perioadă de numai cinci ani

numărul gospodăriilor a scăzut considerabil. Acest fenomen se atribuie după cum arată documentele istorice următorilor factori: calamitățile naturale, ciuma și fuga din calea conșcrierii din partea autorităților maghiare.

Tot în acest an, 1720, se construiește castelul din Petriș sub formă de cetate, la lucrările căruia sunt folosiți iobagii din împrejurimi.

Din anul 1738 localitatea Petriș intră sub stăpânirea contelui Sigismund Jozsica

În anul 1743 localitatea Petriș alături de localitățile Corbești, Roșia Nouă, Ilteu și Seliște făceau parte din districtul Totvărădia – Miniș.

Jurat de district în comuna Petriș în anul 1752 era Soran Markul (Soran Marcul).

În anul 1778 găsim în documente că localitatea Petriș împreună cu satele Corbești, Obârșia și Roșia aparțin familiei Salbeck, iar satul Seliște este stăpânit de nobilul Sigismund Iosika. Conte Salbeck provine dintr-o familie de germani cu înclinări de fanatici catolicizanți derivați din Salbeck Matei, care, mai întâi fusese secretar al Principelui din Moldova și apoi pe la 1733 fusese comisar salin în județul Hunedoara. Din familia aceasta au ieșit prelați romano-catolici iezuiți, și fanaticul slujbaş județean Jakab care a fost formidabil persecutor catolicizant al iobagilor săi ortodocși.

După înăbușirea răscoalei din 1784, din ordinul contelui Salbeck vechea așezare a localității Petriș dispare și toate gospodăriile sunt mutate pe noua vatră, în jurul castelului, (unde se află și astăzi).

Se începe reconstrucția castelului Salbeck mâna de lucru fiind asigurată tot de către iobagii din comună. Lucrările vor fi finalizate după 1811, când castelul va fi supraetajat de către Von Matei Salbeck. Noul aspect al castelului este diferit față de cel vechi care era sub formă de cetate. Este construit în stil neoclasic și iese în relief prin fațada și terasa din spate, ambele străjuite de coloane în stil doric construite din gresie. Pe coloanele de pe fațada nordică

se văd și astăzi heruvimii sculptați direct pe ele.

Ca plan, castelul are formă dreptunghiulară având parter și un etaj. Are două intrări maiestuoase situate fiind una spre nord și alta spre sud. Încăperile sunt așezate una lângă alta

Castelul Salbeck din Petriș

având câte o ușă de comunicare între ele. La etaj se ajunge urcând o scară semicirculară. Așa cum sunt dispuse camerele la etaj, se crede că acestea erau folosite ca și apartamente de locuit de către stăpânii castelului.

Construcția este din cărămidă arsă, cu planșee drepte având pardoseli din parchet în formă romboidală, dușumele de scândură și ciment.

Parcul din jurul castelului are 18,8 ha, are numeroși arbori printre care și câțiva stejari seculari. Doi dintre aceștia „stejarii judecății” se mai văd și astăzi în parcul castelului.

În anul 1850, comuna Petriș avea 535 de locuitori, dintre care 512 români, 11 maghiari, și 10 alte etnii. Terenul comunei era în suprafață de 4914 iugăre de teren care era distribuit în felul următor: Domnul de pământ avea stăpânire deplină asupra a 42 iugăre teren arabil, 400 iugăre de pășune, un iugăr de vie, 3197 iugăre pădure, 50 iugăre rât. Terenul urbarial era constituit din 618 iugăre teren arabil, 256 iugăre fânaș.

După stăpânirea contelui Salbeck, comuna Petriș trece, succesiv, sub stăpânirea conților: Irmeny Pall, grofului Climki Zdenka, contele Zoldtosky, ultimul conte fiind Carstein Lingstein, care, la răscoala din 1919 fuge din comuna Petriș iar contesa este salvată de către Mesaroș Alexandru, care venise din jurul regiunii Baia-Mare ca „sămădău” la pădurea contelui. În refugiu fiind, prin mijloace false, ticluite de Mesaroș Alexandru, reușește să vândă în 1926-1927, 4721 hectare pădure care aparțineau localităților Roșia-Nouă, Corbești și Petriș, Băncii Generale a Țării Românești (bancă a capitaliștilor liberali).

În anul 1936 locuitorii comunei voind să cumpere această moșie, nu reușesc deoarece aranjamentele s-au făcut la București și astfel în anul 1936 „Domeniul Petriș” este cumpărat de avocatul Ion C. Alexandrescu, din București, cu o sumă mult inferioară decât cea oferită de localnici. Ion C. Alexandrescu a fost proprietarul „Domeniului Petriș” pînă la 23 august 1944.

Se cuvine să menționăm etapele prin care a trecut castelul din Petriș din anul 1944 și pînă în prezent. În anul 1947 este naționalizat și trece în folosința I. P. E. I. L. care exploatează în continuare pădurile din împrejurimi. Fabrica de zahăr din Arad, îl amenajează cu fonduri proprii și în anul 1957 îl transformă în tabără de copii. Din anul 1960 castelul trece la Secția sanitară a raionului Lipova care îl amenajează ca Preventoriu pentru copii, începând să funcționeze astfel din data de 1 ianuarie 1961. Ministerul Sănătății desființează Preventoriul Petriș în anul 1986 și castelul intră în subordinea Inspectoratului Școlar al județului Arad care îl transformă în Școala ajutătoare Petriș. Va funcționa astfel

până în anul 2000, când prin protocolul încheiat în data de 11. 07. 2000, în baza dispoziției Guvernului nr. 261/17. 04. 2000, între Inspectoratul Școlar Arad și Consiliul Județean Arad, castelul își modifică destinația devenind Centrul de Plasament Petriș. Din anul 2005 luna noiembrie, devine Complex de servicii Sociale Petriș (pentru îngrijirea bătrânilor).

În anul 2006 începând cu 1 septembrie, este retrocedat și devine proprietatea urmașilor familiei Alexandrescu.

Până în momentul preluării imperiului de către stăpânirea românească, în anul 1919, localitatea Petriș făcea parte din Plasa Maria Radna cu reședința în comuna Radna, numindu-se Maroșpetres. Și celelalte localități de pe valea Petrișului făceau parte din aceeași plasă și se numeau: Iltő, Rosa, Oborsa, Maroshollod (Korbest). După preluare și-au schimbat numele recăpătându-și vechile denumiri românești: Petriș, Ilteu, Roșia, Obârșia, Corbești. Chiar și după 1930 când s-a făcut o nouă arondare a comunelor județului Arad, aceste localități au fost în continuare arondate plasei Radna. (Ilteu, Corbești, Petriș cu satul Seliște și Obârșia cu satul Roșia.

În anul 1902 se construiește primăria din Petriș, pe un teren în suprafață de 6385 metri pătrați, aparținând bisericii ortodoxe din localitate, costul construcției ridicându-se la 120. 000 lei. În subsolul acestei primării, în luna ianuarie 1919 au fost împușcați, din ordinul primarului Kinez Jozsef, de naționalitate maghiară, 22 de locuitori ai comunei Petriș. Motivul era nesupunerea și neexecutarea ordinelor sale. Ca să-i poată prinde pe toți, jandarmii maghiari au stat ascunși pe Dealul Viilor așteptând momentul prielnic. S-a găsit acest moment în timp ce localnicii participau la o înmormântare. Primarul Kinez Jozsef i-a anunțat și aceștia au coborât arestându-i pe toți 22 chiar în timpul slujbei, ducându-i în pivnița primăriei unde și-au găsit sfârșitul. În memoria lor, Petru Versavia și Ștefania Martin, născută Cosma, mamă a tânărului Ștefan, aflat printre cei 22 executați, a ridicat în centrul localității Petriș o troiță.

În apropierea primăriei se afla postul de jandarmi, amplasat în casa lui Berari Elisabeta, la numărul 76.

În clădirea primăriei până în anul 1968 a ființat și poliția comunei care după 1968 s-a mutat la actuala adresă.

Studiind arhiva primăriei și culegând informații de la oamenii în vârstă din comuna Petriș și în mod deosebit de la Suba Octavian din Petriș, în etate de 90 de ani am alcătuit o suită a primarilor din comuna Petriș: Suba Antonie

1914-1916; Babics Ianosz 1916-1918; Kinez Iosif 1918-1919; Iancu Anghel, Mesaroș Alexandru până în 1946, Vugu Ioan 1946-1948; Suba Ionel 1948-1953; Bart Iosif 1954-1956; Dobrița Ioan 1948-1953; 1954-1956; 1964-1966; 1990-1992; Bâdea Iosif 1966-1968; de la această dată au urmat în ordine: Hotărâș Vasile, Bundaș Zian, Hotărâș Viorel, Dobrița Ioan, Bedreag Simion, Petrean Emil Vasile și actualmente primarul Burza Han Zian.

În anul 1937 se construiește căminul cultural din localitate, cheltuindu-se cu această ocazie 200. 000 lei. În anul 1938 în cadrul căminului cultural i-a naștere un muzeu al satului și o bibliotecă populară.

B. Localitatea Ilteu

Își are originea din cele mai vechi timpuri, dar data înființării nu o găsim în documentele vremii. Se pomeniște de existența unui domn Feodali care își avea conacul la actualul drum național DN 7 (E68) iar locuitorii care erau iobagi locuiau în mijlocul țarinii.

Satul Ilteu este așezat pe vatra unui lac care se numea „Lacul lui Il” de unde și denumirea satului de Ilteu. Clădire istorică în satul Ilteu poate fi socotit „Birtul Mara” unde a poposit o noapte Mitropolitul Andrei Șaguna când a făcut drumul la Viena. Mai găsim aici un conac construit în stil neoclasic care a fost ridicat în secolul XVIII-XIX și restaurat în secolul trecut. Conacul a fost proprietatea baronului Lobreszky și apoi a baronului Licstein din Austria până în anul 1918 când a trecut în proprietatea inginerului silvic Tompa și a

ginerelui său, colonelul de cavalerie Marinescu Florea. Aceștia au stăpânit conacul până în anul 1945, când a trecut în proprietatea statului. Până în anul 1990 castelul a avut destinația de tabără școlară. În prezent a fost retrocedat urmașilor familiei Marinescu, intrând în posesia profesorului universitar Moldovan Florin din Cluj. Din păcate aspectul actual al conacului este deplorabil, clădirea degradându-se pe zi ce trece.

În apropierea conacului sa află clădirea poștalionului înființat în anul 1845. Aici se efectua vama cu Ardealul.

Clădirea conacului din Ilteu

În anul 1715 localitatea Ilteu număra 37 de familii de iobagi și două familii de jeleri. După limba vorbită două familii aveau nume maghiare, iar restul 37 aveau nume românești.

În anul 1720 mai erau doar 16 familii dintre care 15 iobagi și o familie de jeleri. De această dată documentele precizează că toate familiile aveau nume românești.

În preajma anului 1750 satul intră sub stăpânirea nobilului Lengyel Gaspar. Conform conscripției din anul 1752 în fiecare localitate se stabilește atribuția de „judex”. În Ilteu se stabilește cea de „districtualis juratus” adică jurat de district. Cel din Ilteu era scris „Vuctager” ceea ce poate să însemne Vuc Toader.

După realizarea Unirii Mari, în anul 1919 localitatea își capătă vechea denumire românească de Ilteu, până atunci numindu-se Iltő. În cadrul căminului cultural din localitate ia ființă în anul 1922 o bibliotecă comunală.

În anul 1936 locuitorii din Ilteu și-au cumpărat din fondurile comunei un sediu pentru primărie care costa 10. 000 lei. În același an se ridică un monument în cinstea eroilor localității pentru aceasta comuna cheltuind 114000 lei.

C. Localitatea Corbești

Surse arheologice atestă că teritoriul localității Corbești ar fi locuit încă din epoca neolitică (finalul acesteia) și cea de tranziție la epoca bronzului. Ceramica descoperită aici, cu ocazia unei recunoașteri în 1965, la extremitatea satului spre Roșia-Nouă, pe promontoriul numit „Cioltu” cuprinde: vase scunde cu corpul îngroșat, cu buza răsfrântă înafară, căni cu buza oblică și toarte supraînălțate, vase de aspect bitroconic rotunjit, străchini și boluri, vase pentru provizii modelate fie dintr-o pastă fină de culoare brună- cărămizie, fie dintr-o pastă cu puțin degresant. Toate aceste vase aparțin culturii „Coțofeni”. Se știe că această cultură Coțofeni aparține unor populații care, datorită păstoritului sau unor împrejurări puțin cunoscute, datorate climei sau altor condiții de viață, au preferat locurile înalte sau terasele, evitând luncile joase ale râurilor.

Pe dealul „Comorii” situat între Corbești și Roșia Nouă în 1976, au fost descoperite la suprafață fragmente ceramice eneolitice aparținând tot culturii „Coțofeni”. (colecția E. D. Pădureanu). Analiza statistică a materialului ceramic descoperit aici relevă următoarea situație: 80% - ceramică lucrată cu mâna, din care 70 % vase de uz gospodăresc cotidian (15 % vase de provizii); ceramica de lux este reprezentată exclusiv de fructiere. Ceramica lucrată la

roată se regăsește în proporție redusă inclusiv în faza III. Din punct de vedere al formelor este acoperită întreaga gamă cunoscută a ceramicii dacice. O mențiune specială merită registrul ornamentelor incizate care este deosebit de bogat. Ceramica pictată lipsește.

Din documentele existente rezultă că satul Corbești a fost înființat în anul 1337, locuitorii fiind iobagi aduși de groful Farcaș din comuna Iratoș, Județul Arad. Biserica de lemn (secolul al XVIII-lea), morile de apă și numeroasele case țărănești de aici sunt prețioase monumente de arhitectură populară românească. Morile de apă din Corbești au fost semnalate pentru prima oară într-un registru din anul 1743. La fel și cele din Petriș, Obârșia și Roșia-Nouă. Primul proprietar de moară din Petriș a fost Ion Farcaș care era și morar (molitor).

**Interiorul morii de apă din Corbești
Proprietar familia Tuda Eugen**

Pe dealul Meșteroaia (sud-vest de sat) se văd urmele unor mine străvechi.

D. Localitatea Roșia-Nouă

Se crede că satul Roșia-Nouă a fost întemeiat de către minerii din timpul stăpânirii romane, ceea ce poate fi adevărat dacă avem în vedere faptul că acesta este așezat în imediata apropiere a cunoscutelor exploatare miniere romane din zona Munților Apuseni și că pe dealurile Roșiei se văd încă urmele minelor. Există și astăzi o mină, numită de către localnici Themis după numele unei divinități romane care preciza viitorul, în care se mai văd și astăzi urmele săpăturilor primitive din acele vremuri.

Legenda spune că în această localitate au trăit surorile Roșii, după numele cărora satul a primit denumirea de Roșia. Cea mai mică dintre surori își avea proprietățile pe valea Roșuța care i-a luat astfel numele. Valea unde se află minele Themis a primit numele de Temeșoaia. Apele care curg din mina Themis sunt comparate ca efect cu cele de la Vața de Jos.

Din documente reiese că satul a fost înființat în anul 1570, având locuitori iobagi, aduși de groful Farcaș din Bagara, Rișculița și Cărmăzenești din Banat.

În contextul istoric al stăpânirii maghiare, satul Roșia-Nouă, sat cu locuitori români, a avut totuși dreptul la liberă strămutare, iar la un moment dat s-a aflat sub stăpânirea familiei lui Ion Huniade Corvinul. În anul 1715 localitatea număra 33 de familii dintre care 27 erau iobagi și 6 erau jeleri. Două familii aveau nume maghiare și 31 aveau nume românești. Cinci ani mai târziu – 1720 în localitate mai existau doar 6 familii de iobagi și una de jeleri. Remarcabil este faptul că toți locuitorii purtau nume românești. Scăderea drastică a populației se explică prin faptul că oamenii fugeau din calea agenților de conscriere, ascunzându-se prin alte locuri, sau chiar se refugiau în Banatul-Timișan de curând eliberat din mâna turcilor. O altă explicație ar fi apariția ciumei care împuțina populația.

Ocupația de bază a locuitorilor era cultivarea pământului și creșterea animalelor. Totuși unele documente vorbesc și despre „albinărit”. Această îndeletnicire era o necesitate de trai a populației. În general oamenii aveau câte două sau trei coșnițe de albine, dovadă că se gândeau la propriile necesități ale familiilor lor. În Roșia-Nouă în anul 1746 erau 7 „cultivători” dintre care Iacob Crăciun și Toda Crăciun aveau câte 10 coșnițe iar Iacob Mihai 8 coșnițe.

A fost comună până în anul 1968, având un rol important în cadrul așezărilor românești de la poalele Munților Zărandului prin contribuții culturale, economice, sociale și politice.

E. Localitatea Obârșia

A fost înființată în anul 1614 de o bandă de hoți refugiați prin codri și așezați acolo pe când proprietarul Domeniului era Groful Bettleem. În anul 1778 va intra în posesia familiei Salbeck.

În anul 1927, comună fiind, localnicii au construit din fondurile comunei o nouă primărie, costul acesteia ridicându-se la 10. 000 lei.

F. Localitatea Seliște

Prima mențiune documentară despre localitatea Seliște, datează din jurul anului 1479, unde se arată că localitatea se numea Szelistye și făcea parte din domeniul Vărădiei. În anul 1510 se afla în proprietatea contelui Gheorghe de Brandenburg, iar în anul 1597 este consemnat faptul că se afla în posesia lui Gașpar Kornîș. Se va mai afla în 1613 în proprietatea banului Lugoșului și Caransebeșului, Kereszteș, pentru ca în anul 1614 localitatea să fie dată ca zălog lui G. Bethlem.

Satul Seliște se află la 2 km de localitatea Petriș pe drumul comunal 75. Primele documente istorice pe care le-am descoperit ne arată că în anul 1715 satul avea 34 de gospodării de iobagi și 8 gospodării de jeleri, dintre care 39 de gospodării de români și trei gospodării de maghiari. În anul 1720 documentele vremii ne arată că în localitatea Seliște se mai aflau doar 5 gospodării de iobagi. Din anul 1733 descoperim în documente că satul se afla în stăpânirea nobilului Sigismund Iosika, singurul nobil care după încetarea stăpânirii turcești, și-a putut recâștiga bunurile stătătoare din trei localități românești: Bârzava, Săvârșin și Seliște. În anul 1784 se afla în proprietatea familiei Lengyel. În anul 1938 se construiește în cadrul localității căminul cultural, comuna Petriș cheltuind pentru aceasta din fondurile comunale suma de 180000 lei.

Satul Seliște a avut o bisericuță din lemn, foarte frumoasă, care a fost restaurată în anul 1966 și apoi după 1989 mutată la mănăstirea „Sfântul Simion Stâlpnicul” din Arad – Gai. Localitatea este cunoscută mai ales prin faptul că aici s-a născut marele compozitor Sabin Drăgoi, care a văzut lumina zilei la 6 iunie 1894. Satul făcea parte la acea dată din comitatul Arad. Compozitorul s-a născut în luna după rusalii, dimineață, pe la orele cinci. Era al treilea copil al lui Vasile Drăgoi și al Floarei Cojan. A copilărit în satul natal crescând în apropierea mamei de la care a prins dragostea pentru folclor și cântece populare. Începe școala în sat, dar este nevoit să urmeze școala maghiară de la Petriș. După absolvirea clasei a V a în anul 1906 este trimis la școala civică din Arad, unde va studia muzica. În anul 1908 absolvă cu bine clasele gimnaziale și se hotărăște să urmeze Școala normală de stat din Arad, pentru a ajunge învățător. Între anii 1909-1912 va studia muzică cu profesorul Matzas Zoltai care a descoperit în Sabin Drăgoi un adevărat talent. Termină școala primind și un certificat de muzică. În anul 1914 va fi numit învățător într-un sat lângă Budapesta, dar era plecat deja pe front. Este înrolat în armată pentru efectuarea serviciului militar. Este luat prizonier și transferat în lagărul de la Tașchent.

În anul 1920, mobilizat fiind la Cluj, susține examen la Conservatorul de muzică și artă dramatică și apoi pleacă la București pentru a obține o bursă de studii. Aici îl cunoaște pe Victor Eftimiu și pe Octavian Goga care era pe atunci ministrul cultelor. Obține bursa și astfel are posibilitatea de a pleca la Praga pentru a-și continua studiile.

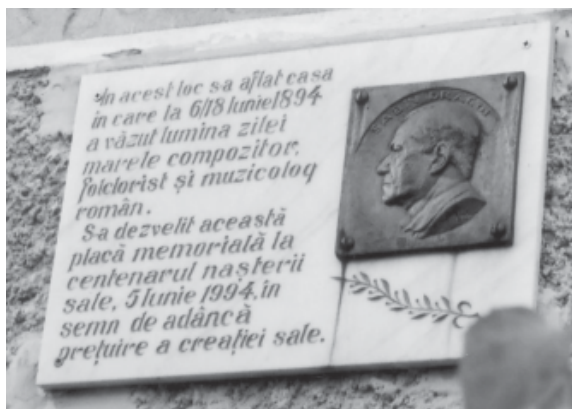
Revenit în țară în anul 1922 participă la concursul de creație „Enescu” și obține premiul II. După căsătoria cu Livia Munteanu se mută la Deva unde va fi numit maestru suplinitor de muzică la Școala normală de învățători. Începe să culegă folclor mai întâi în zona Hunedoarei și apoi în cea a Lipovei.

În anul 1923 obține premiul II Enescu cu „Suită de dansuri populare pentru pian”, după care în 1924 va fi numit profesor la conservatorul din Timișoara, continuând însă să strângă folclor din zona Hunedoarei. Va scrie în anul 1927 opera „Năpasta” a cărei premieră va avea loc în anul 1928, fapt care îl consacra definitiv pe Sabin Drăgoi. Primește premiul pentru cea mai bună operă scrisă de un român, acordat de Consiliul de administrație al Operei Române din București și premiul I George Enescu pentru „Divertisment Rustic”.

Va realiza în anul 1942 Monografia muzicală a comunei Belinț plus o serie de 90 de melodii.

Casa memorială Sabin Drăgoi din Seliște

**Placa memorială fixată pe casa
compzitorului Sabin Drăgoi**

După moartea soției se mută la Timișoara, unde, în anul 1944 se angajează la „Corală Banatului” de unde în 1946 se transferă ca profesor de armonie și contrapunct la Conservatorul de muzică și artă dramatică. Conservatorul se transformă în Institut de artă și Sabin Drăgoi devine rector și profesor de compoziție.

Este ales membru în comitetul Uniunii compozitorilor. În anul 1950 este numit profesor la catedra de folclor a Conservatorului „Ciprian Porumbescu” din București și director al Institutului de Folclor iar din 1955 devine membru corespondent al Academiei Române.

Moare la 31 decembrie 1968, în vârstă de 74 de ani, la

București, lăsând neterminată antologia muzicală la care lucra, în urma unei complicații după o intervenție chirurgicală. Din bogata sa creație enumerăm doar pe cele mai importante:

Opere: Năpasta, Horia, Păcală, Kir Ianulea, Constantin Brâncoveanu ;

Lucrări simfonice: Petrecere populară, Divertisment rustic, Rapsodia bănațeană, Concert pentru pian și orchestră, Dansuri simfonice „Ce aude Murășul”;

Muzică de film: Mitrea Cocor.

II. 2. Participarea comunei Petriș la lupta pentru libertate socială și națională

A. Răscoala din 1784-1785

Începând cu anul 1752 viața iobagilor devine tot mai grea iar fuga lor în păduri ia amploare. În problema iobagilor fugari din Petriș, Corbești, Roșia-Nouă se face o anchetă la 21 martie 1752 din partea a doi delegați ai comitatului Arad Matias Edelspacher și Matias Bellai.

În satul Roșia-Nouă oamenii și-au spus necazul în chipul următor: „oamenii au început să-și ia lumea în cap” din pricina taxelor grele impuse de domnul Szalbek, care a început să-și zidească acareturi și să-și lucreze via cu ei – pe capete an de an și dacă trăiau doi și trei pe o pâine - câte 12 zile ; iar dacă cineva nu făcea aceste 12 zile la vie, era amenințat cu pedeapsa în bani, de tot atâția „mariași” câte zile neglijase. În acest chip Szalbek și-a construit firez și moară. Iobagul începea lucrul la răsăritul soarelui și cu greu era lăsat la apus de soare. Trebuiau să târască lemne așa de mari încât era greu și la câte 14 trăgători (vontato). Au fost constrânși să construiască și o „palincărie”, să taie, să despice și să clădească lemne de foc pe măsura de stâneni, să le transporte pe plute, pe Mureș până la Arad, să le descarce acolo și apoi să tragă plutele înapoi pe Mureș fără nici un ban. Și totuși domnul de pământ Szalbek nu da voie satului să țină cârciuma nici o zi. Contele Szalbek are acum și „iagăr”, pescar, vințelar, firezar, pe care tot „sărăcimea” trebuie să-i țină. Pământ au puțin, puținele bucate din anul trecut au pierit în robote. Nemulțumindu-se nici cu atât contele Szalbek a impus o „taxă” de 240 de „florinți”, din care vine o sumă de 2 florinți pe fiecare „gazdă” cu vite. Pentru „jur” și primar iobagii trebuie să dea 100 de păsări anual, iar cel care nu dădea

cota impusă era pedepsit cu 50 de lovituri de bici, ce erau date sub „stejarul judecății”. (Acest stejar există și astăzi în curtea fostului castel feudal. ”Astfel s-a ajuns ca în prejma anului 1782 țărănimea să ajungă la capătul răbdării. Vântul răscoalei bătea din toate părțile.

În Corbești, aceiași anchetatori aud aceleași ponoase ca de la cei din Roșia Nouă și că au fost impozitați cu 97 fl. Trebuind să plătească câte doi florinți până și cei săraci care nu aveau decât suflul în oase.

În Petriș, sarcinile sunt suportate ca și de ceilalți iobagi ai lui Szalbek; mai mult chiar, anul trecut a trebuit să-i facă moară pe apă și în vremea aceea n-au putut căra lemne pe Mureș, din care pricină au fost pedepsiți cu câte 12 florinți. Din ceea ce ei câștigă cu transportul de sare, li se ia câte un florin de la fiecare persoană. Și când se plâng la oficialii lui Szalbek aceștia le răspund: „Puteți merge și la dracul numai să plătiți mai întâi cei de plătit” Au mai fost globiți cu 400 fl. Astfel, la Crăciunul trecut au plecat din sat 12 familii.

La Seliște, iobagii se plâng împotriva taxelor impuse de domnul de pământ Lengyel, care mai înainte erau de 45 fl. iar acum de 120 fl. Prestațiile sunt grele, și lucrări la acareturi și la vie. Szalbek le ocupase tot pământul care era mai bun, precum și cârciuma sătească, din care aveau folos obștesc.

Între anii 1782 – 1785 în multe comune din județul Arad s-a trecut la noi conscripții și hotărnicii. Nobilii au făcut tot ce le-a stat în putință, să mărească sarcinile urbariale ale țărânimii. Toate acestea au dat naștere la nemulțumiri multe ale căror cauze trebuiesc căutate în primul rând în vătămarile suferite în legătură cu folosirea pădurilor.

Pierzându-și pădurea locuitorii din Petriș au vrut chiar să emigreze. Până la urmă comitatul a fost nevoit să stăvilească numărul foarte mare de abuzuri și în februarie 1783 deschide procesul urbarial împotriva domeniului din Ilteu și Seliște pentru încălcarea urbariului.

Pădurile și pășunile domeniiale erau constituite din suprafețe mari care fuseseră comune sau de-a dreptul pământuri urbariale iar faptul acesta a stârnit o stare extrem de agitată în satele Corbești, Roșia-Nouă, Petriș, Seliște și Ilteu dar și în celelalte sate din Valea Mureșului.

Țărănimea era convinsă că cei din comisia de conscriere sunt părtașii domnilor de pământ. Mulți dintre iobagi, deposedați de pământ și de păduri se refugiaseră în pădure alcătuiind cete de haiduci care atacau castelele feudale. În vara anului 1783 haiducii conduși de Petre Baciș și Urs Ribița din

Petriș au atacat castelul de la Ribița, comitatul dovedindu-se neputincios față de aceștia. Tot Petre Baciș și Urs Ribița în fruntea unei cete de răsculați atacă domeniul subprefectului Forray, pe care-l prind și-l duc cu ei către Temeșești și Troaș.

Acțiunile lui Petru Baciș și Urs Ribița ne arată că în ținuturile învecinate cu Principatul Transilvaniei, erau adunate cete de țărani, înarmate, gata să se alătore unei mișcări de mare amploare.

Sătui de purtarea bestială a familiei Szalbek iobagii din Petriș s-au ridicat la luptă cerând ajutorul cetelor de răsculați din Zam.

Astfel o ceată de țărani răsculați din Petriș avându-l în frunte pe haiducul domnului Szalbek, Ioan Lupenci i-au așteptat pe cei din comuna Zam la marginea localității Petriș. De aici cetele reunite avându-i în frunte pe Ion Lucaci din Zam, Necula Cătană din Cerbia, Tenanie Alexa din Ilteu, Ioan Lupenci din Petriș și viceprimarul Gheorghe Vulpe au purces la atacarea castelului Salbeck.

Ion Lupenci se dădea drept al doilea Horea și îi îndemna pe țărani să meargă cu el până la Arad să prade și să ardă toate curțile domnești.

La sosirea trupelor răsculate la Petriș s-au tras clopotele la biserica catolică și la cea unită în semn de ridicare la luptă. Judele Urs Beruga striga în gura mare pe uliți – declară Atanasie Alexa din Petriș – ca tot iobagul să meargă la arderea caselor, clădirilor și tuturor averilor domnești, aceasta fiind porunca împăratului căreia nimeni nu i se poate împotrivi. Celui care ar îndrăzni să se împotrivescă i se cuvine aceeași pedeapsă la care sunt supuși și nobilii. În drumul lor răsculații au dat foc crâșmei domnești după care s-au îndreptat către castelul Szalbek, obiectivul principal al răsculaților. Aici în numele împăratului ei cer să li se deschidă porțile. Teologul Ioan Simonich, oaspete la familiei Szalbeck strânge circa 20 de țărani pe care îi îmbată cu țuică pentru a se opune răsculaților. Apărătorii castelului au încercat să se împotrivescă dar sunt convinși că ar fi o nelegiuire să se opună poruncii împăratului. Ostașul domnesc Mihaly Szekely este dezarmat și apărătorii reședinței domnești trec de partea năvălitorilor. Din relatarea clericului Ioan Simonich din dioceneza Scepus, răsculații au devastat reședința domnească, capela curții, au pus foc grajdurilor și apoi reședinței însăși. Castelul și toate clădirile din jur au fost transformate în cenușă.

Răsculaților din Petriș li s-au alăturat cei din Seliște sub conducerea judeului Petru Sima. Altă căpetenie a țăranilor răsculați din Seliște era Toma Micula,

soldat licențiat din regimentul Orosz. În satul Seliște care aparținea familiei Lengyel, au ars velnița de rachiu, crâșma și moara domnească.

Din Seliște au trecut în Ilteu, sat care aparținea tot familiei Lengyel. Aici au prădat și apoi au mistuit cu foc casa domnească, crâșma, un stog mare de fân, două coșere de porumb, grajdul și tot ce au găsit domnesc. Doamna Vajda, văduvă Lengyel, stăpâna de pământ, abia a putut scăpa cu viață, fugind în cămașă până la popa satului care ar fi primit-o sub acoperișul său. Printre căpeteniile de frunte ai celor din Ilteu se afla Cătană (sau Marcu) Nicula, care îmbrăcat în hainele domnului Lengyel îndemna țăranii să prade și să ardă în numele poruncii împăratului, aici și în satele următoare tot ce este domnesc. Se pare că cel ce a ridicat țăranii din Ilteu la răscoală a fost chiar judele din Ilteu Ion Man. Un alt conducător al răsculaților din Ilteu era Gheorghe Hotărâș.

După spusele judei Ion Man la pradă au luat parte locuitori din Săliște, Zam, Cerbia, Petriș, Burjuc.

Din Ilteu răsculații au ajuns la Toc unde au ars curtea aceleiași familii Lengyel, ținută zălog de Ignatie Forray. Au ars casa domnească, grajdul, șopronul, casa șpanală, crâșma, velnița, măieriştea.

În Cuiăș au prădat curtea domnească a familiei Forray, după care au pătruns în Săvârșin alăturându-se țăranilor răsculați de aici. Erau în jur de 400 – 500 de țărani din Petriș, Seliște, Ilteu, Toc, Hălăliș, Vinești, Roșia - Nouă, Corbești și Temeșești. În fruntea lor se afla însuși judele Gheorghe Brănișcanu. Au prădat și mistuit curtea și castelul vicecomitelui Andrei Forray. Au devastat aici totul.

Congregația nobiliară a comitatului Arad întrunită la 9 noiembrie, cuprinsă de panică, a cerut ajutor grabnic din partea Consiliului de Locotenentă Regală din Buda, arătând că țăranimea răzvrătită amenință cu distrugerea totală a nobilimii.

La 14 noiembrie 1784 armata imperială se afla la Petriș recurgând la represalii brute. Temnițele din comitat deveniseră neîncăpătoare pentru primirea celor arestați.

După înăbușirea răscoalei a urmat pedepsirea căpeteniilor răsculaților. Astfel în ziua de 25 noiembrie 1784 comitatul Arad condamnă la moarte, variind supliciile vremii, 43 de țărani. Scaunul de judecată era prezidat de vicecomitele Andrei Forray de Săvârșin, iar notar era Ignatiu Forray.

Au fost condamnați astfel: 2 la tragerea în țeapă, 11 la tragerea cu roata fără sau cu lovitura de grație, 7 la spânzurătoare, 23 la tăierea capului cu

tăierea în prealabil a mâinilor și expunerea după execuție a corpului pe roată sau arderea lui pe rug.

Enumerăm pedepsele primite de căpeteniile răsculaților din comuna Petriș

1. Ion Lupenci din Petriș, de 33 de ani, haiduc domnesc, tras de viu în țeapă în fața satului Petriș;

2. Rusan Ardelean din Petriș, slugă domnească, frânt cu roata, cu o lovitură de grație ;

3. Crișan Ioja din Petriș spânzurat în lanț în fața satului Petriș;

4. Alexa Tănase din Petriș, căprar, (căpitanul îmbrăcat în haine domnești) să i se taie mai întâi mâinile și apoi capul, iar corpul ars pe rug;

5. Ion Man, jude în Ilteu, Marcu Micula și Gheorghe Hotărâș din Ilteu, tăierea capului și trupurile să fie împletite pe roată;

6. Gheorghe Popa din Corbești, să i se taie mai întâi mâinile și apoi capul.

Pedepsele nu au putut fi puse în aplicare întrucât contele Jankovich a ordonat oprirea execuțiilor încă din data de 26 noiembrie 1784.

În data de 10 ianuarie 1785 împăratul printr-un decret adresat comitetului suprem al comitatului Arad hotărăște să comute aceste „poenas intemporaneas” în pedepse mai ușoare. Astfel, pe a lui Ioan Lupenci în 3 ani lucrări publice la Timișoara, pe a lui Rusan Ardelean, Stăniș sau Ribița Urs și Alexa Tănase din Petriș la un an lucrări publice. Ceilalți să fie pedepsiți fie cu un an de carceră, fie cu câte 60 de băte sau cu mai puține după mărimea delictului.

Dar prigoana și abuzurile din partea nobililor nu au încetat ci împotriva sau înmulțit.

Indignat de abuzurile pandurului comitatului locotenentul Roschnowsky raportează din Petriș la 3 aprilie 1785:

- pandurul comitatului îi flămânzea și îi lovea cumplit pe țărani;
- îi schingiua pe țărani dacă aceștia nu-i dădeau vin și câte 6 mariași;
- Domnul Vajda din Ilteu îi exploatează pe țărani până la sânge obligându-i să-i plătească găleata de grâu cu 4 florinți.
- Țăranilor li se sechestra pământul drept despăgubire a pagubelor suferite și îi puneau să refacă casele ruinate în răscoală.

Căpitanul Mocsari la 29 noiembrie 1785 relatează că țărani din Petriș fug în păduri pentru a nu mai fi maltratați de pandurii comitatului.

După ce lucrurile s-au mai liniștit, contele Salbek, începe reconstrucția castelului din Petriș, mâna de lucru fiind asigurată tot de către iobagii din comună. Lucrările vor fi finalizate după anul 1811, când castelul va fi supraetajat de Von Matei Salbek.

B. Perioada 1848- 1861

Primele mișcări din martie 1848 s-au datorat în primul rând refuzului țăranilor de a mai face robotă. Deasemeni, se cerea revizuirea ocupărilor de ogoare, pășuni și păduri de către feudali în mod forțat, cu scopul luării înapoi a acestor pământuri de către țărani.

Nobilimea feudală nu numai că nu dă ascultare voinței țăranilor de a desființa rânduielele iobăgiste, dar chiar recurge la teroare pentru a-și păstra privilegiile. În aceste condiții, țăranii trec la răsturnarea pe cale revoluționară a jugului feudal, la luarea în stăpânire cu forța a unor pământuri moșierești. Aproape că n-a fost comună din județul Arad în care să nu se fi simțit suflul revoluției. Astfel în mai-iunie 1848 țăranii din Seliște și Ilteu se ridică la luptă cerându-și pământurile luate anterior. La 9 august 1848 țăranii din Corbești se ridică și ei la luptă revendicându-și pământurile și pădurile luate abuziv de către nobili.

Populația românească din această zonă era nemulțumită pentru faptul că în administrație nu se afla și personal de naționalitate română, socotind că a sosit momentul ca să i se acorde drepturi naționale și să i se facă dreptate.

Comitatul căuta pe toate căile menținerea conducătorilor vechi și de aceea în multe locuri a intervenit armata.

Una din primele preocupări ale guvernului ungar după revoluția din martie a fost ca împotriva mișcărilor revoluționare a maselor, să fie organizate din rândul oamenilor înstăriți, gărzile naționale, care să păstreze ordinea.

Prin urmare masele, țăranii, nu erau de acord cu înrolarea în cadrul acestor organisme care erau folosite împotriva lor atunci când își cereau drepturile a căror împlinire era mereu amânată. Astfel la 23 octombrie 1848 localnicii din Petriș se opun conscrierii militare și aderă la răscoala românească, dând semnalul răscoalei prin tragerea clopotelor și ascuțitul coaselor. Țăranii atacă castelul din Petriș. Împotriva lor a fost trimisă o companie înarmată. Răscoala a fost înăbușită iar capii răscoalei au fost întemnițați.

La 16 august 1849 locuitorii din comuna Petriș alături de cei din Vărădia se vor alătura trupelor lui Avram Iancu în lupta împotriva asupritorilor. În urma acestei acțiuni în comitatul Arad țăranii au lichidat dominația nobilimii și au înlăturat resturile administrației locale asupritoare.

În condițiile interne existente între anii 1848 – 1849 sarcina principală a românilor arădeni a constituit-o susținerea eforturilor depuse de către delegațiile naționale aflate la Viena, privind obținerea revendicărilor formu-

late în 1848/1849. Acțiunile întreprinse de Delegația Națională la Viena și mai ales ralierea lui Avram Iancu acestea a provocat frământări mari în rândul maselor române mai ales la Petriș, Corbești, Roșia, Obârșia, Seliște, Ilteu. Raportul oficial întocmit de șeful comitatului precizează faptul că aici circulă convingerea că, numai Avram Iancu deține acea putere care este capabilă să administreze dreptatea. El va domni peste această regiune și va extinde hotarele românilor până la Arad și la Oradea.

Marea acțiune populară, în ciuda rezistenței nobilimii liberale maghiare, a impus dreptul românilor de a folosi limba lor maternă în administrația locală și de avea o parte considerabilă în conducerea acesteia angajându-se totodată un număr mare de români în funcțiile publice. În acest sens în ziarul „Concordia” se publica la 6 octombrie 1861 că locuitorii din comuna Roșia Nouă au luat decizia ca de aici înainte limba oficială în treburile și afacerile sale să fie limba română.

Capitolul III

EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ ȘI ECONOMICĂ

III. 1. Prezentare generală

Populația comunei Petriș este alcătuită în proporție covârșitoare din români ortodocși. Până la sfârșitul primei jumătăți a secolului XX ocupația de bază a locuitorilor era agricultura și creșterea animalelor, doar câteva familii din sat nefiind angrenate în agricultură. Aceștia erau preoții, învățătorii, funcționarii primăriilor și jandarii (denumire dată polițiștilor din localitățile românești aflate sub imperiul Austro-Ungar).

Locuitorii comunei Petriș sunt caracterizați ca fiind oameni foarte harnici, care muncesc cu multă râvnă pământul pe care îl au, dragostea și respectul pentru munca cinstită fiind atributul lor de bază. Spiritul gospodăresc și hărnicia sunt elemente definitorii ale populației din această zonă și sunt transmise cu sfințenie de la o generație la alta. Cu toate că pământul lor este în general puțin fertil totuși cu greu și cu multă sudoare aceștia obțin an de an recolte bogate. Agricultori din tată în fiu, cu obrajii arși de soare și cu mâinile bătătorite de muncile câmpului, nu s-au dat niciodată bătuți nici chiar atunci când unele calamități naturale le-au distrus recoltele, muncind parcă și cu mai multă îndârjire.

Fiind o comunitate puțin numeroasă, locuitorii comunei Petriș se cunosc foarte bine între ei, se apreciază după faptele lor, se autoevaluează și chiar se autocenzurează prin raportare la părerea satului sau a vecinului: „Ce va zice satul ?” „Ce vor crede vecinii?”

În mare parte agricultori fiind au trudit cu greu, resursele financiare fiind puține, și și-au creat gospodării frumoase cu un confort care nu este cu nimic mai prejos decât al celor din mediul urban.

Oameni credincioși, frecventează duminica și în sărbătorile creștine bisericile de pe raza comunei și respectă cu sfințenie sărbătorile și postul, tradițiile și obiceiurile locului. Oameni mândri, indiferent de religie, locuitorii fiecărui sat s-au străduit ca biserica lor să fie cea mai frumoasă, cea mai bine în grijită și gospodărită. Viața de familie și armonia familială au stat în permanență la loc de cinste, acestea constituind de fapt cheia succesului și realizărilor locuitorilor văii Petrișului. Dovadă, o constituie faptul că pe întreg cuprinsul comunei, sunt foarte puțini cei ce trăiesc în concubinaj. Oameni foarte religioși locuitorii văii Petrișului consideră concubinajul ca pe o trăire în păcat.

Cu toate că populația majoritară este ortodoxă, totuși de-a lungul timpului s-au cultivat relații de parteneriat și toleranță religioasă cu minoritarii de religie penticostală sau baptistă. Niciodată, locuitorii văii Petriș nu au manifestat intoleranță, fiind în permanență buni și primitivi.

Dintotdeauna oamenii văii Petrișului au fost oameni pașnici, conviețuind în bună pace și înțelegere cu vecinii. Dictionul după care ei se conduc fiind „vecinul îți este cel mai bun frate”. Încă din cele mai vechi timpuri exista un respect deosebit față de bătrânii și intelectualii satului. Experiența bătrânilor era punctul de la care se pleca atunci când se lua o hotărâre majoră iar preotul și învățătorul aveau un cuvânt greu, de spus, respectat de întreaga comunitate.

Oameni cu un spirit civic și respect față de autorități, foarte dezvoltat, locuitorii văii Petriș, au răspuns cu promptitudine la toate chemările acestora. S-au achitat cu cinste de toate îndatoririle plătindu-și taxele și impozitele stabilite de către stat. Mari patrioți, oamenii locului nu au pregetat să-și dea viața pentru țară atât în primul cât și în al doilea război mondial.

Petrișenii știu să muncească bine și cu folos, dar știu la fel de bine să se și distreze. Înzestrați cu un deosebit simț artistic ei sunt adevărați creatori de cultură. Formațiile artistice ale comunei: grupul vocal – instrumental, fluierașii, taraful, dubașii, formațiile de dansuri populare locale feciorești și mixte, teatrul popular, corul mixt, șezătoarea, sunt dovezi de necontestat al simțului artistic al acestor excepționali oameni. Minunații rapsozi populari și costumele populare de o inegalabilă frumusețe sunt iarăși dovezi incontestabile ale calităților artistice pe care petrișenii le posedă. Obiceiurile și tradițiile folclorice sunt cultivate și respectate de întreaga suflare petrișană, ele făcând parte din patrimoniul cultural al comunei Petriș. Umblatul cu dubele, Colindele de Crăciun, Leuca, Sfințirea țarinii pentru legarea rodului, sunt evenimente

la care participă întreaga comunitate, ceea ce demonstrează că tradițiile și obiceiurile din această zonă sunt riguros respectate.

Începând cu anii 1950-1960 s-a înregistrat o foarte mare deschidere a satului spre oraș. Marea majoritate a tinerilor au preferat să muncească în orașele apropiate Deva, Simeria, unii chiar mai departe Timișoara sau Arad. Așa se explică faptul că în 30-40 de ani populația de pe valea Petrișului a început să scadă.

III. 2. Evoluția demografică în perioada 1852-1918

În cele ce urmează voi prezenta aspecte ale evoluției demografice a comunei Petriș. Voi prezenta mai întâi evoluția demografică între anii 1842-1918 pe întreaga comună și apoi evoluția demografică a localității Corbești în perioada 1909-1921:

Localitatea	An / Număr locuitori				
	1842	1852	1868	1873	1918
Petriș	1063	1227	1256	1300	1227
Ilteu	-	752	843	794	717
Seliște	-	352	402	794	717
Corbești	-	419	534	556	542
Roșia Nouă	-	975	1313	1696	1381
Obârșia	-	-	341	-	-
Total comună	-	3725	3689	4680	4129

An	Număr case	Nr. locuitori		
		B	F	Total
1909	80	336	339	675
1912	143	317	316	633
1915	143	291	289	580
1918	143	268	368	542
1919	143	255	255	516
1920	143	259	251	510
1921	143	253	256	509

Analizând situația prezentată în cele două tabele se impun următoarele concluzii: populația comunei sporea de la an la an datorită faptului că nu exista fenomenul migrării țaranii fiind adânc legați de glie. Ocupația principală era agricultura și creșterea animalelor alte sectoare de activitate neexistând prin împrejurimi. Între anii 1873-1918 se observă o scădere puternică a populației comunei ajungându-se de la 4680 de locuitori în 1873 la 4129 în anul 1918. Cauzele acestei scăderi drastice ar fi ciuma care bântuia în acea vreme dar și fuga oamenilor din calea conscrierii, în păduri sau în Banatul-Timișan.

III. 3. Evoluția populației comunei Petriș în perioada 1970–2005

Datele privind evoluția demografică sunt preluate de la Primăria Petriș

Anul	1970	1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988
Nr.loc.	2826	2564	2157	2174	2155	2107	2039	1996	1992	2046	2024

Anul	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Nr. loc.	2076	1985	1991	1943	1942	1962	1993	1898	1846

Anul	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Nr. loc.	1881	1866	1899	1724	1871	1701	1657	1641

Din datele de mai sus se vede o evoluție echilibrată în timp, populația situându-se în cea mai mare parte a perioadei analizate în jurul numărului de 2000 de locuitori.

1 ianuarie 1972, populația comunei era de 2757 locuitori din care 1265 bărbați și 1492 femei. Pe sate, la recensământul populației din 1966, populația era repartizată astfel: Petriș 29,5%, Corbești 13%, Seliște 7,6%, Roșia-Nouă 26,1%, Obârșia 8,5 și Ilteu 15,3%.

Se observă clar că o creștere accentuată peste nivelul de 2000 de locuitori s-a înregistrat doar în perioada 1970-1984, 1987-1989 perioadă în care populația a atins chiar 2826 de locuitori, după care s-a observat o scădere până la 1641 de locuitori.

Concluzia este că populația comunei a cunoscut scăderi semnificative, evoluția în ultimii 37 de ani fiind în scădere de la o perioadă la alta.

Factorii care pot incide asupra numărului populației sunt în special sporul anual, care atât la nivel de județ cât și la nivelul comunei Petriș a fost negativ în ultimii ani. Sporul rezultat din migrarea populației, prin schimbarea domiciliului sau a reședinței s-a dovedit negativ urmărind o scădere care se menține și în prezent.

III. 4. Date privind migrația și sporul natural

Indicatori	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Stabiliri de domiciliu	25	14	15	14	33	15	19	58
Plecări cu domiciliul	116	32	42	21	14	26	21	16
Stabilire de reședință	-	-	-	136	160	225	151	149
Plecări cu reședință	-	-	-	42	46	43	36	53
Decese	47	42	45	45	37	39	53	42
Nașteri	22	17	21	18	19	15	15	18

Indicatori	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Stabiliri de domiciliu	23	19	8	11	30	28	30	21
Plecări cu domiciliul	23	10	18	25	14	233	24	22
Stabilire de reședință	154	150	144	51	25	7	12	10
Plecări cu reședință	38	16	31	18	26	18	15	18
Decese	47	43	47	48	33	36	41	41
Nașteri	16	8	15	10	10	12	11	11

Observăm că în anul 2003 la un număr de 28 de stabiliri de domiciliu în localitate se înregistrează 233 plecări cu domiciliul din localitate, iar la un număr de 7 stabiliri de reședință în comună, numărul plecărilor este de 18, pentru aceeași perioadă.

În urma analizei indicatorilor demografici putem estima că tendința demografică a comunei este de a scădea numărul populației, ca urmare a slabei dezvoltări urbanistice și economice.

Deosebit de relevant în privința evoluției demografice a comunei Petriș este un studiu complex efectuat de către Primăria Petriș în anul 2000 privind populația totală defalcată pe vârste, sex și localități componente. Am preluat aceste date, le-am prelucrat și le prezint în continuare:

III. 5. Structura populației pe grupe de sexe

1. Populația totală: 1899 locuitori;

- din care – bărbați: 914;

- femei: 985

Localitatea Petriș

Vârsta/ sex	B	F	Total	%
14-19 ani	41	35	76	12,7
20-24 ani	9	7	16	2,7
20-24 ani	18	19	37	6,2
25-29 ani	16	14	30	5.0
30-34 ani	15	19	34	5.7
35-39 ani	20	15	35	5,8
40-44 ani	14	117	31	5,2
45-49 ani	15	20	25	4,2
50-54 ani	10	23	33	5,5
55-59 ani	18	17	35	5,8
60-64 ani	22	3	35	5,8
65-69 ani	58	42	100	16,8
70-74 ani	31	28	59	9,8
80-84 ani	1	2	3	0,5
85-peste 85 ani	-	-	-	-
Total	313	281	599	100

Localitatea Ilteu

Vârsta/ sex	B	F	Total	%
sub 14 ani	23	18	41	14,0
14-19 ani	5	4	9	3,1
20-24 ani	7	9	16	5,5
25-29 ani	12	12	24	8,2
30-34 ani	11	6	17	5,8
35-39 ani	6	5	11	3,7
40-44 ani	3	11	14	4,8
45-49 ani	7	8	15	5,1
50-54 ani	13	18	31	10,6
55-59 ani	10	12	22	7,5
60-64 ani	10	19	29	9,9
65-69 ani	13	17	30	10,2
70-74 ani	12	13	25	8,6
75-79 ani	3	4	7	2,4
80-84 ani	-	1	1	0,3
85-peste 85 ani	1	-	1	0,3
Total	136	157	293	100

Localitatea Seliște

Vârsta / sex	B	F	Total	%
sub 14 ani	8	4	12	8,7
14-19 ani	1	2	3	2,2
20-24 ani	2	2	4	2,9
25-29 ani	2	6	8	5,8
30-34 ani	4	4	8	5,8
35-39 ani	3	1	4	2,9
40-44 ani	2	3	5	3,6
45-49 ani	4	5	9	6,5
50-54 ani	1	5	6	4,3
55-59 ani	6	4	10	7,2
60-64 ani	15	16	31	22,5
65-69 ani	4	15	19	13,8
70-74 ani	3	10	13	9,4
75-79 ani	2	1	3	2,2
80-84 ani	1	2	3	2,2
85-peste 85 ani	-	-	-	-
Total	58	80	138	100

Localitatea Corbești

Vârsta / sex	B	F	Total	%
sub 14 ani	24	20	44	16,5
14 -19 ani	8	6	14	5,2
20-24 ani	8	7	15	5,6
25-29 ani	8	9	17	6,4
30-34 ani	13	12	25	9,3
39-39 ani	2	3	5	1,9
40-44 ani	7	2	9	3,4
45-49 ani	6	8	14	5,2
50-54 ani	9	8	17	6,4
55-59 ani	8	7	15	5,6
60-64 ani	10	10	20	7,5
65-69 ani	5	16	21	7,9
70-74 ani	8	9	17	6,4
75-79 ani	7	9	16	6,0
80-84 ani	8	7	15	5,6
85-peste 85 ani	-	3	3	1,1
Total	131	136	267	100

Localitatea Roșia-Nouă

Vârsta / sex	B	F	Total	%
sub 14 ani	31	27	58	13,3
14-19 ani	5	9	14	3,2
20-24 ani	9	10	19	4,4
25-29 ani	5	11	16	3,7
30-34 ani	10	9	19	4,4
35-39 ani	12	7	19	4,4
40-44 ani	12	14	26	6,0
45-49 ani	7	8	15	3,4
50-54 ani	9	18	27	6,2
55-59 ani	13	14	27	6,2
60-64 ani	26	32	58	13,3
65-69 ani	20	21	41	9,4
70-74 ani	17	20	37	8,5
75-79 ani	13	26	39	9,0
80-84 ani	5	5	10	2,3
85-peste 85 ani	4	6	10	2,3
Total	198	237	435	100

Localitatea Obârșia

Vârsta / sex	b	f	Total	%
sub 14 ani	15	13	28	16,7
14-19 ani	4	4	8	4,8
20-24 ani	2	6	8	4,8
25-29 ani	5	9	14	8,4
30-34 ani	12	4	16	9,6
35-39 ani	6	5	11	6,6
40-44 ani	3	4	7	4,2
45-49 ani	3	7	10	6,0
50-54 ani	5	5	10	6,0
55-59 ani	7	6	13	7,8
60-64 ani	12	9	21	12,5
65-69 ani	2	3	5	3,0
70-74 ani	3	2	5	3,0
75-79 ani	4	1	5	3,0
80-84 ani	-	4	4	2,4
85- peste 85 ani	-	2	2	1,2
Total	83	84	167	100

Total Comuna Petriș

Vârsta / sex	B	F	Total	%
sub 14 ani	142	117	259	13,6
14-19 ani	32	32	64	3,4
20-24 ani	46	53	99	5,2
25-29 ani	48	61	109	5,7
30-34 ani	65	54	119	6,3
35-39 ani	49	36	85	4,5
40-44 ani	41	51	92	4,8
45-49 ani	42	46	88	4,6
50-54 ani	47	77	124	6,5
55-59 ani	62	60	122	6,4
60-64 ani	95	99	194	10,2
65-69 ani	102	114	216	11,4
70-74 ani	74	82	156	8,3
75-79 ani	49	71	120	6,4
80-84 ani	15	21	36	1,9
85-peste 85 ani	5	11	16	0,8
Total	914	985	1899	100

Din aceste tabele prezentate mai sus se observă că structura populației pe sexe este relativ echilibrată numărul femeilor (985) fiind aproximativ egal cu cel al bărbaților (914)

Referitor la structura populației pe grupe de vârstă se observă că populația majoritară este cea cu vârsta cuprinsă între 60- 69 de ani și peste 70 de ani. La polul opus se găsesc grupele de vârstă 0-14 ani, 20-29 de ani, 40-49 de ani. Ponderea tineretului este redusă, pe termen scurt existând perspective foarte slabe în ceea ce privește creșterea populației. Lipsa populației tinere se datorează atât migrației spre mediul urban cât și natalității scăzute.

III. 6. Evoluția populației – sporul natural

Anii	Născuți vii		Mortalitatea		Spor natural	
	B	F	B	F	B	F
1991	14	4	20	17	-6	-13
1992	17	11	22	23	-5	-12
1993	10	7	19	24	-9	-14
1994	6	8	20	16	-14	-8
1995	8	12	24	16	-16	-4
1996	10	6	24	25	-14	-19
1997	12	6	23	22	-11	-16
1998	8	8	26	20	-18	-12
1999	2	6	26	15	-24	-19
2000	4	12	27	19	-23	-7

Principalii factori care contribuie la evoluția socio – demografică sunt: natalitatea, mortalitatea și migrația.

Natalitatea este exprimată prin rata natalității care reprezintă numărul de nou născuți vii ce revin la o mie de locuitori. Valoarea indicatorului este dependentă în principal de structura pe vârstă a populației și este influențată de modul de comportament demografic al zonei și de condițiile social economice.

Rata brută a natalității în anul 2000 a fost de 8,42 la 1000 de locuitori.

$$R.B.N. = \frac{\text{Rata bruta a natalitatii}}{\text{Populatia totala}} = \frac{16}{1899} \cdot 1000 = 8,42$$

Mortalitatea deasemenea este un factor care contribuie la evoluția populației. Indicatorul prin care se exprimă este rata mortalității care reprezintă numărul de decese înregistrate la o mie de locuitori a unei localități.

Rata brută a mortalității în anul 2000 a fost 24,22 la 1000 de locuitori.

$$R.B.M. = \frac{\text{Nr. decedati}}{\text{Populatia totala}} = \frac{46}{1899} \cdot 1000 = 24,22$$

Printr-un calcul simplu cunoscând rata natalității și pe cea a mortalității rezultă rata creșterii naturale care este de 38,76 la o mie de locuitori.

$$R.nat = \frac{\text{Nr. nascuti vii} \cdot \text{Nr. decedati}}{\text{Populatia totala}} = \frac{16 \cdot 46}{1899} \cdot 1000 = 38,76$$

Studiind cele prezentate mai sus cu atenție se observă clar procesul de scădere a populației. Dacă în anul 1991 s-au născut 18 copii (14 băieți și 4 fete), murind 37 de persoane (20 de bărbați și 17 femei) înregistrându-se un spor natural de -19 persoane (-6 bărbați și -13 femei), în anul 1999 s-au născut 8 copii (2 băieți și 6 fete) și au murit 41 de persoane (26 bărbați și 15 femei), înregistrându-se un spor natural de -33 persoane (24 bărbați și 9 femei), iar în anul 2000 s-au născut 16 (4 băieți și 12 fete), murind 46 de persoane, (19 bărbați și 23 de femei), realizându-se un spor natural de - 30 (23 bărbați și 7 femei).

Densitatea populației este un element cu mare variabilitate în spațiu fiind rezultatul condițiilor geografice, istorice, economice și sociale ale fiecărei zone. Acest indicator economic se exprimă prin numărul de locuitori pe km² și exprimă distribuția populației pe teritoriul administrativ al unei localități la un moment dat. Întrucât, suprafața locuibilă (vatra satului) este de 130 580 km², iar populația de 1899 de locuitori, în anul 2000, densitatea populației a fost de 0,14 locuitori pe km².

$$\text{Densitatea pop.} = \frac{\text{Nr. locuitori}}{\text{suprafata km}^2} = \frac{1899}{130580} = 0,14 \text{ loc/km}^2$$

Dacă tot am calculat densitatea populației, vom calcula și densitatea agrară a comunei:

$$\text{Densitatea agrara} = \frac{\text{Nr. locuitori}}{\text{suprafata agricola}} = \frac{1899}{64150} = 0,029 \text{ loc/km}^2$$

III. 7 Evoluția populației Comunei Petriș în perioada 2006- 2008

Datele privind evoluția demografică sunt preluate de la Primăria Petriș

an sex	total	0-4 ani	5-9 ani	10-14 ani	15-19 ani	20-24 ani	25- 29 ani	30- 34 ani	35-39 ani	40- 44 ani
2006	1625	54	82	105	115	96	99	83	132	71
masculin	775	23	46	61	62	41	50	38	73	39
feminin	850	31	36	44	53	55	49	45	59	32
2007	1614	52	78	102	109	114	87	83	136	66
masculin	782	25	37	57	66	48	49	40	71	35
feminin	832	27	41	45	43	66	38	43	65	31
2008	1593	58	65	92	111	120	94	80	116	91
masculin	774	27	26	53	66	63	48	42	57	47
feminin	819	31	39	39	45	57	46	38	59	44

an sex	45-49 ani	50-54 ani	55-59 ani	60-64 ani	65-69 ani	70-74 ani	75- 79 ani	80-84 ani	85 ani și peste
2006	103	90	130	104	113	77	93	56	22
masculin	64	34	58	43	48	25	41	22	7
feminin	39	56	72	61	65	52	52	34	15
2007	91	104	116	110	119	77	85	61	24
masculin	53	45	48	55	54	30	36	25	8
feminin	38	59	68	55	65	47	49	36	16
2008	85	103	103	115	113	85	77	57	28
masculin	46	56	38	57	50	32	33	24	9
feminin	39	47	65	58	63	53	44	33	19

La 1 ianuarie 2009 populația stabilă a comunei Petriș era de 1574 de locuitori din care 759 persoane de sexul masculin și 815 persoane de sex feminin.

Observăm o scădere permanentă a numărului total de locuitori. Dacă la recensământul populației din anul 2002, populația stabilă, totală, a comunei Petriș era de 1871 locuitori, în 2005 a ajuns la 1641 de locuitori, a scăzut la 1593 în 2008. Tendința de scădere se manifestă în continuare, la 1 ianuarie 2009, populația totală a comunei Petriș fiind de 1574 de locuitori (759 bărbați și 815 femei). Explicația ar fi aceeași: natalitatea scăzută, sporul natural negativ din ultimii ani și migrarea populației prin schimbarea domiciliului sau a reședinței. Fenomenul devine îngrijorător, întrucât nu se observă nici cea mai mică tendință de ameliorare a situației ci dimpotrivă. Pleacă de la sate majoritatea tinerilor stabilindu-se în mediul urban sau chiar în străinătate,

cea ce face ca numărul populației cu vârsta peste 60 de ani să reprezinte mai mult de o treime din totalul populației.

Important de remarcat că și în anul 2009 ca de altfel în toată perioada studiată. 1970- 2008, structura populației pe sexe se menține echilibrată, numărul femeilor (759) fiind aproximativ egal cu cel al bărbaților (815).

De la an la an natalitatea este tot mai scăzută, acest lucru determinându-ne să avem slabe speranțe în ceea ce privește mărirea numărului de locuitori, ci dimpotrivă ne face să ne gândim că populația satelor este într-un continuu proces de îmbătrânire. Totuși nutrim speranța că situația actuală se va schimba și tinerii nu vor mai pleca sau se vor întoarce și cei ce au plecat, înapoi la vatra străbună și nu vor lăsa să dispară satul românesc.

III. 8. Nivelul de instruire

Analizând nivelul de instruire al populației au ieșit la iveală date pe care le-am sintetizat în tabelul următor:

Nivelul de școlarizare	Sex	
	B	F
Sub 4 clase	185	192
4 clase	223	280
Gimnaziu	276	293
Liceu agricol	8	15
Liceu neagricol	63	78
Școală profesională neagricolă	22	11
Școală profesională / tehnică agricolă	7	2
Facultate agricolă	3	1
Facultate neagricolă	5	6
În curs de absolvire (elev, student)	122	107

Observăm că cea mai mare parte a populației sunt cei care au între V-VIII clase. Acest lucru îl putem explica prin imposibilitatea trimiterii copiilor la școală, cauza fiind lipsa resurselor financiare, sau nevoia de forță de muncă în agricultură.

În viitorul apropiat, populația va continua să scadă dat fiind numărul mare de persoane cuprinse în grupa de vârstă **70 și peste 70 de ani** dar și natalității scăzute. Gospodăriile și terenul agricol al acestora vor rămâne urmașilor, care în cea mai mare parte locuiesc în mediul urban. Aceștia vor căuta să vândă aceste gospodării. În ceea ce privește terenurile agricole acestea au mari șanse să rămână necultivate dat fiind faptul că oamenii nu dispun nici de resurse financiare și nici de utilaje performante cu care să lucreze suprafețele agricole.

III. 9. Dezvoltarea economică

a) Prezentarea situației economice a comunei în anul 1970-1972

Majoritatea populației în anul 1970 era ocupată în agricultură. În unitățile socialiste lucrau 193 salariați. Pe teritoriul comunei își desfășurau activitatea două cooperative agricole de producție – una la Petriș și alta la Ilteu. Cele două cooperative agricole dispuneau de 350 de membri cooperatori apti de muncă, proveniți din 414 familii. Suprafața agricolă a C. A. P. Petriș era de 1447 ha, teren agricol, din care 633 ha, teren arabil. În structura suprafeței cultivate și a producției vegetale cele mai mari ponderi le dețineau culturile de porumb și grâu.

Întreaga comună, cu o economie preponderent agrară, dispunea de 5339 ha suprafață agricolă din care 36,7 % teren arabil, 62 % pășuni și fânețe, 1,3 % vii și livezi. Fondul forestier al comunei Petriș era de 7148 ha.

La începutul anului 1972 efectivul de animale în gospodăriile populației număra: 1418 bovine, 984 porcine, 793 ovine, 420 caprine, 124 cabaline, peste 10 000 de păsări și 824 familii de albine.

În comună se desfășura și o activitate cu caracter industrial, existând o carieră de piatră la Ilteu și 8 mori pe apă. Serviciile prestate populației erau asigurate de o frizerie, un atelier de dulgherie și un atelier de fierărie.

Rețeaua comercială a cooperației de consum dispunea de 6 magazine mixte și două bufete – bodegi.

b) Situația economică a comunei după 1990

Se știe că în spațiul rural principala activitate este agricultura. Acest lucru este valabil și pentru comuna Petriș. Faptul că este situată la 100 de kilometri de Arad și 52 de kilometri de Deva, face ca economia comunei să fie una

predominant agrară. Alături de agricultură, pomicultura și silvicultura dețin ponderi însemnate în economia locală. Totuși, sunt persoane angajate și în alte sectoare decât cel agricol. Situația lor o prezentăm în tabelul următor.

III. 10. Forța de muncă – structura salariaților din comuna Petriș pe domenii de activitate

În categoria de salariați intră personalul angajat în unități care au sediul pe raza comunei Petriș și în alte localități.

Anul	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
Salariați	146	168	150	193	176	185	204	212
Agricultură	-	28	11	39	5	13	5	5
industrie	3	4	-	-	-	-	-	4
Industrie extractivă	-	-	-	-	-	-	-	-
Industrie prelucrătoare	-	3	-	-	-	-	-	-
Energie electrică	-	1	-	-	-	-	-	4
Construcții	-	-	-	-	-	-	-	-
Comerț								
Transport,depozitare, poștă,activități financiare,bancare și de asigurări	-	5	6	6	6	6	28	26
Administrație publică	-	5	6	6	6	9	8	8
Învățământ	10	11	12	50	50	54	58	60
Sănătate și asistență socială	-	6	4	7	8	11	17	17

Anul	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Salariați	172	112	147	109	96	130	156	111
Agricultură	18	2	2	2	-	-	-	-
Industrie	-	14	14	13	7	31	31	33
Industrie extractivă	-	14	14	12	5	19	19	19
Industrie prelucrătoare	-	-	-	1	2	12	12	12
Energie electrică	-	-	-	-	-	-	-	2
Construcții	2	-	21	8	3	9	9	-
Comerț	13	20	19	18	18	24	24	6
Transport,depozitare, poștă,activități financiare,bancare și de asigurări	2	5	5	14	10	9	9	9
Administrație publică	7	7	7	4	9	8	9	9
Învățământ	60	50	46	37	28	14	12	8
Sănătate și asistență socială	7	4	4	4	4	5	5	5

Analizând evoluția ponderii numărului de salariați din principalele ramuri economice se vede o reducere drastică a numărului de salariați din învățământ de la 6,16% în 1993 la 1,61 în 2003. Tendința se explică prin desființarea Școlii Ajutătoare Petriș care avea cei mai mulți salariați.

Cu ocazia recensământului populației din 2002, numărul de persoane care au declarat că sunt active a fost de 521, în timp ce numărul de persoane care au declarat că sunt ocupate a fost 472.

III. 11. Situația economică a populației declarată la recensământ – 2002

Ocupat	472	25,22 %
Șomer	31	1,65%
Elev / student	357	19,08%
Pensionar	496	26,50%
Casnică	275	14,69%
Întreținută de altă persoană	154	8,23%
Întreținută de stat	55	2,93%
Altă situație economică	13	0,69%

De stat	179	9,56%
Privat	195	10,42%
Mixt	13	0,69%
Gospodărie proprie	117	6,25%
Altă gospodărie decât cea proprie	0	0%

Raportat la numărul populației, sectorul de stat reprezintă 35%, sectorul privat 39 %, cel mixt 3% și gospodăria proprie 23%.

Un lucru de remarcat este faptul că numărul pensionarilor (496 este aproximativ egal cu cel al populației ocupate (472). Un lucru îmbucurător este faptul că în anul 2002 numărul șomerilor a scăzut de la 40 câți erau în 2000 la 31, 15 beneficiind de ajutor șomaj și 16 de alocații de sprijin. Alt fapt ce se observă este acela că sectorul privat are o pondere mai ridicată. Aceasta se explică prin apariția locurilor de muncă din comerț. Se remarcă ponderea de 23 % a populației ocupate în propria gospodărie, personal care ar putea fi atras în activități economice.

III. 12. Fondul funciar

Suprafața fondului funciar al comunei Petriș este de 13059 ha. Totalul terenului agricol însumează 6415 ha și are următoarea structură:

Teren arabil – 1151 ha;

Pășuni – 4604 ha

Fânațe – 648 ha

Vii + livezi + pepiniere – 12 ha

Pădurile ocupă o suprafață de 6180 ha. Din întreaga suprafață 38 de ha sunt neproductive iar suprafața curților și clădirilor reprezintă 115 ha. Din punct de vedere al fertilității terenul agricol din această zonă conform Legii numărul 34 / 1994 este încadrat în zona a III a.

Terenul arabil este cultivat cu: cereale (grâu), plante tehnice (porumb), plante de nutreț (lucerna), legume și alte culturi.

Suprafața pășunilor este de 4604 ha, ea cuprinzând pășunea întinsă pe dealuri dar și terenuri de diferite grade de eroziune, suprafețe acoperite în proporție mai mică sau mai mare de vegetație lemnoasă. Unele suprafețe cu pășune se găsesc pe pante foarte abrupte și din această cauză nu pot fi nici recoltate nici pășunate. Situația pășunilor lasă mult de dorit cauza constituind-o faptul că din anul 1989 nu s-au mai făcut lucrări de ameliorare a compoziției floristice iar suprafețele cu pășune curată scad de la un an la altul datorită fenomenului de împădurire. Fânațele, în suprafață de 648 ha sunt situate în zonele mai joase ale comunei, pot fi cosite, obținându-se astfel fânul necesar în hrana animalelor. Suprafețele cu fânaț sunt îngrijite, deoarece acestea sunt în proprietate privată, proprietarii fiind interesați să investească pentru a obține fân de calitate.

Vorbind despre fondul funciar, este neapărat nevoie să prezentăm situația aplicării legilor fondului funciar la finele anului 2008 (Legea nr. 18/1991, Legea nr. 1/2000 și Legea nr. 247/2005). Dacă în anul 2000 numărul titlurilor de proprietate eliberate erau în număr de 149 pentru terenul agricol și 232 pentru pădure, în anul 2009 au fost emise 661 pentru terenul agricol și 501 pentru cel forestier.

III. 13. Efectivul de animale

	Numărul de animale		Nr. gospodăriilor poseoare în anul 2001	Rasa
	2001	2009		
Bovine total	802	500	419	B. R.
Din care vaci + juninci	480	370	419	B. R.
Cabaline	103	85	93	Locale
Porcine	845	930	598	M. A. Landrace Bazna Metiși
Ovine total	750	700	53	Țurcană
Din care oi + mioare	680	530	53	Țurcană
Caprine	110	100	71	Alba de Banat
Măgari ,catări	4	3	1	-
Animale de blană	700	200	83	Metiși
Păsări	16800	7000	665	-
Familii de albine	700	1450	56	-

Iese clar în evidență o scădere destul de mare a efectivului de animale la nivel de comună, în mod special efectivele bovinelor. Explicația este cât se poate de simplă. Înainte de 1989 statul colecta laptele din gospodăriile populației și îl prelucra. Aceasta constituia o sursă sigură de câștig a populației, mai ales a acelei din localitățile Corbești, Roșia-Nouă și Obârșia. Astăzi, nu mai colectează nimeni laptele, locuitorii văii Petriș, fiind nevoiți să-și reducă efectivele de bovine prin vânzarea acestora la târgurile din Zam sau Săvârșin și să păstreze pentru nevoile proprii una maxim două vite.

Și numărul cailor este în continuă scădere, ei mai fiind folosiți doar în localitățile Roșia-Nouă și Obârșia la muncile agricole pe terenurile în pantă unde nu pot fi folosite utilajele mecanice și la transportul producției agricole acasă. A crescut în schimb numărul familiilor de albine din gospodăriile populației de la 700 în 2001 la 1450 în 2009 și din discuțiile purtate cu gospodarii acestei comune, numărul acestora este în continuă creștere. Este fapt îmbucurător dacă avem în vedere faptul că zona este propice apiculturii având în vedere faptul că aici se află o diversitate mare de flori și mai ales foarte multe livezi de

pomi fructiferi. Deasemeni, de-a lungul văii Petrișului întâlnim întinse păduri de salcâm, mierea obținută din florile de salcâm fiind de o calitate superioară și foarte apreciată și căutată atât pe piețele din țara noastră cât și pe cele din străinătate, fiind de altfel o importantă sursă de câștig. Nu există localitate de pe cuprinsul văii Petriș în care să nu găsim apicultori. Prezentăm mai jos situația existentă pe fiecare localitate în parte:

Petriș:

1. Bedreag Ionel - 110 familii de albine
2. Fruja Alexandru – 110 familii
3. Neag Ioan - 105 familii
4. Dobrița Zianan Ovidiu – 100 familii
5. Morariu Mircea - 50 familii
6. Popa Ioan - 45 familii
7. Berar Ionel - 45 familii
8. Bogdan Titiana - 40 familii
9. Berari Iosif - 35 familii

Pe lângă cei enumerați mai sunt 8 persoane care posedă sub 20 de familii de albine.

Seliște:

1. Buzu Victor cu 85 de familii de albine plus încă 8 persoane ce dețin sub 20 de stupi.

Ilteu:

1. Petrașcă Titus – 85 de familii, plus alte 4 persoane ce dețin sub 20 de familii.

Corbești:

1. Petrean Vespazian - 54 familii
2. Han Ioan - 53familii
3. Han Todor - 50 familii
4. Sas Aurean - 30 familii

Alte 10 gospodării dețin sub 20 de familii de albine.

Roșia-Nouă:

1. Gârna Iancu - 148 familii
2. Volungan Ioan - 50 familii

Alte 10 persoane au până la 20 de familii

Obârșia:

1. Kiș Ioan - 53 familii
2. Moise Ilie - 50 familii
3. Petrean Dragostin - 50 familii

Alte 7 persoane au în proprietate până la 20 de familii.

III. 14. Structura culturilor agricole în anul 2001

Cultura	Suprafața	Producție medie/ ha
grâu	90	2800
orz	8	2500
porumb	565	3050
cartof	85	12000
soia	2	2100
legume	27	3110
lucernă	85	17500 m. v.
trifoi	60	12000 m. v.
sfeclă furajeră	50	30000

Structura culturilor agricole în anul 2009

CULTURA	SUPRAFAȚA
grâu	5 ha
orz	8 ha
porumb	345 ha
cartof	85 ha
soia	2 ha
legume	42 ha
lucernă	100 ha
trifoi	280 ha
sfeclă furajeră	-

Prin compararea celor două tabele se impune o primă observație majoră și anume faptul că suprafețele însămânțate cu grâu și porumb s-au micșorat simțitor. Dacă în anul 2001 era însămânțată 90 ha cu grâu și 565 ha cu porumb, în anul 2009 sunt însămânțate doar 5 ha cu grâu și 345 ha cu porumb iar sfecla de zahăr ocupa o suprafață de 50 de ha, în anul 2009 nu a mai fost nicicum însămânțată. Motivul acestei scăderi drastice ar fi costul foarte ridicat al semințelor și al lucrărilor agricole. Un alt motiv îl constituie înmulțirea peste măsură a vânatului, în special a porcilor mistreți care compromit culturile oamenilor.

În tabelul privind situația culturilor agricole în anul 2001 am prezentat și producțiile obținute la ha, dar acestea sunt producții medii obținute. Au fost și familii care au obținut și 1000- 1500 de kg de grâu la ha și în jur de 2500 kg la porumb. Motivele obținerii unor producții mici la ha ar fi: folosirea unor semințe de calitate inferioară, nefertilizarea terenurilor sau neefectuarea la timp a lucrărilor agricole precum și folosirea unor utilaje agricole vechi care nu au efectuat lucrări agricole de calitate. Și acestea toate sunt motive care au dus la micșorarea suprafețelor însămânțate cu grâu și porumb.

Locuitorii comunei s-au îndreptat în schimb spre alte culturi cum ar fi lucerna de la 85 ha în 2001 la 100 ha în 2009, lucerna de la 60 ha în 2001 la 280 ha în 2009 și legumele de la 27 ha în anul 2000 la 42 ha în anul 2009. Au fost nevoiți să-și îndrepte atenția spre culturile de trifoi și lucernă deoarece sunt mai ușor de întreținut, necesită un volum mai mic de muncă și resurse financiare și au astfel hrana asigurată pentru animalele din gospodărie. Legumicultura este practică în special pe terenurile din apropierea gospodăriilor populației.

III. 15. Dotări agricole

Din acest tabel reiese că cea mai mare parte din lucrările agricole se efectuează mecanizat, locuitorii comunei deținând utilaje agricole mecanice și doar o mică parte, aproximativ 15 % se lucrează cu utilaje cu tracțiune animală. Utilajele cu tracțiune animală sunt folosite în mod special pe terenurile în pantă din localitățile Roșia-Nouă și Obârșia. Așa se explică și faptul că doar în localitatea Obârșia se mai practică „covăcitul” și „rotăritul” meserii care din celelalte localități ale

Dotări agricole	Număr	
	2001	2009
Tractoare - până la 45 c. p.	38	62
45-65 c. p.	28	41
peste 65 c. p.	-	1
Motocultoare	-	2
Motocostori	152	125
Pluguri pentru tractor	49	74
Pluguri cu tracțiune animală	93	63
Cultivatoare	9	37
Grape cu tracțiune mecanică	23	32
Combinatoare	-	1
Semănători cu tracțiune mecanică	13	17
Semănători cu tracțiune animală	40	40
Mașini de erbicidat	13	18

Mașini de erbicidat	13	18
Combine autopropulsate pentru recoltat	4	5
- cereale păioase	3	2
- porumb	-	3
- furaje	1	-
Remorci pentru tractor	13	33
Autovehicule pentru transport mărfuri	4	-
Cai și căruțe	95	95
Instalații pentru muls mecanic	1	5
Instalații/ cazan de fabricat țuca	6	3
Grajd pentru animale mari	419	419
Spații de depozitare pentru produse agricole	341	341
Adăpost ovine	3	3
Adăpost porcine	598	598
Adăpost păsări	687	687

comunei Petriș au dispărut. Din păcate și aici mai este doar un singur meseriaș, Codrean Petrean, în vârstă de 67 de ani. În familia acestui țăran aceste meserii s-au transmis cu sfințenie de la o generație la alta. El este rotar, covaci dar și potcovar, la el venind cu caii la potcovit, țărani de pe tot cuprinsul văii Petrișului, dar și din alte comune. Din păcate nu se mai găsesc tineri dornici să învețe și să practice aceste meserii, care se pare că vor dispărea pentru totdeauna atunci când acest om va trece în neființă.

În comuna Petriș a existat până în anul 1990 un SMA care deservea localitățile Ilteu, Petriș și Seliște, doar acestea fiind cooperativizate, localitățile Obârșia, Roșia-Nouă și Corbești fiind necooperativizate. În anul 1990, unitatea SMA din Ilteu se desființează și toate utilajele existente au fost transferate la SMA din comuna Săvârșin.

În prezent cei mai mulți dintre producătorii agricoli de pe raza localităților Petriș, Seliște, Ilteu, s-au constituit conform OUG 108/2001 modificată cu legea 162 / 2002, în exploatații familiale primind subvenții de la stat pe produs în zootehnie și vegetal precum și pentru suprafețele de teren însămânțate corespunzător.

Se constată o preocupare permanentă în ceea ce privește achiziționarea de utilaje agricole, numărul acestora crescând de la un an la altul – în anul 2001 revenind 14,4 ha teren arabil per tractor, iar în anul 2009, 7,01 ha teren arabil per tractor.

III. 16. Alte dotări ale populației:

Alte dotări	Nr. gospodării posesoare	
	2001	2009
Autoturism	97	138
scuter	-	72
Bicicletă	542	700
Frigider – congelator	481	600
Televizor	495	580
Calculator	11	65
Telefon	208	109

Privind tabelul de mai sus și examinând cu atenție paralela între anii 2001 și 2009 reiese că standardul de viață al locuitorilor comunii Petriș s-a îmbunătățit considerabil. Dacă în anul 2000 în comună se aflau doar 97 de autoturisme, acum numărul acestora se ridică la 138 după cum urmează: 43 în Petriș, 18 în Seliște, 17 în Ilteu, 23 în Corbești, 25 în Roșia-Nouă și 12 în Obârșia. În anul 2001 nu se vedea pe străzile comunei nici un scuter și în prezent numărul acestora se ridică la 72. S-au diminuat considerabil diferențele dintre confortul celor ce trăiesc în mediul urban și cei din mediul rural, în majoritatea locuințelor din comuna Petriș găsindu-se televizoare, calculatoare, telefoane, frigidere, congelatoare. Dacă privim statistica referitoare la numărul telefoanelor fixe - 208 în 2001 față de 109 în anul 2009, suntem tentați să credem că numărul acestora a scăzut la jumătate. În realitate situația este cu totul alta. O parte din abonații la Romtelecom au renunțat la serviciile acestei companii, abonându-se la altă companie Zapp, care le-a instalat în același timp și internet. Dacă mai luăm în considerare faptul că aproape orice tânăr din această comună are un telefon mobil putem spune că binefacerile tehnicii au

pătruns cu adevărat și pe meleagurile comunei Petriș, îmbunătățind mult activitatea și traiul oamenilor din această parte a țării.

III. 17. Fondul de locuințe

a) Perioada 1966-1972

Fondul de locuințe la recensământul din 1966 cuprindea un număr total de 1004 locuințe: satul Petriș 279, satul Corbești 117, satul Ilteu 175, satul Obârșia 78, satul Roșia-Nouă 278 și satul Seliște 77 de locuințe.

În perioada 1966-1972 au fost construite din fondurile proprii ale populației 31 de locuințe noi.

Comuna Petriș în această perioadă a fost electrificată în întregime, ponderea gospodăriilor consumatoare de energie electrică în totalul gospodăriilor fiind de 39 % la Petriș, 46 % la Corbești, 51 % la Ilteu, 38,5 % la Obârșia, 33,2 % la Roșia-Nouă și 55,6 % la Seliște.

b) Perioada 2002 - 2009

În anul 2002 în comuna Petriș, conform datelor preluate de la primăria comunei existau 678 de locuințe cu o suprafață totală de 27. 012 m² locuibilă fiind doar o suprafață de 13. 720 m². Pe localități locuințele erau repartizate astfel: 146 în Petriș, 65 în Seliște, 148 în Ilteu, 88 în Corbești, 181 în Roșia Nouă și 50 în Obârșia. Toate locuințele dispun de instalații electrice, 11 fiind dotate cu instalații sanitare. Din cele 678 de locuințe, 671 sunt cu parter, 6 locuințe au parter plus un nivel și una are parter plus două nivele. Materialele de construcție folosite sunt: lemn, cărămidă, beton. Ponderea locuințelor construite din materiale durabile reprezintă 89 %. Din totalul de 678 de locuințe, 47% au fost construite în perioada 1970 – 1989, 2,1% între 1989 – 1994, 1,2% între 1995 – 2002.

Dacă în 2002 numărul total al gospodăriilor se ridica la 678, astăzi la nivelul anului 2009 numărul acestora este 712 după cum urmează: 213 în Petriș, 71 în Seliște, 137 în Ilteu, 74 în Corbești, 166 în Roșia Nouă și 51 în Obârșia, acesta însemnând că locuințele construite între anii 2002- 2009 au o pondere de 1,4%. Trebuie să menționăm că locuințele din lemn se găsesc în majoritate în localitățile Obârșia și Roșia-Nouă.

Capitolul IV

VIATA CULTURALĂ ȘI SPIRITUALĂ

IV. 1. Învățământul în comuna Petriș

a. Perioada 1821-1867

Școlile populare românești din localitățile Petriș, Ilteu și Roșia Nouă începând cu anul școlar 1821-1822 se aflau sub raport organizatoric în structura districtului școlar Oradea. Situația școlilor din aceste localități în anul școlar 1823-1824 a fost următoarea:

Școala din Ilteu avea înscriși 32 de elevi (10 în clasa I, 12 în clasa a II și 10 în clasa a treia) Din cei 32 de elevi înscriși frecventau „diligent” școala 15 elevi și „neglijent” 17 elevi. Învățător era Iacob Popovici.

La școala din Petriș învățător era Iosif Popovici iar la cea din Roșia Nouă era Moise Bâlc. Date despre numărul copiilor înscriși la aceste școli în această perioadă nu se găsesc.

Pe baza rapoartelor înaintate de protopopi, Episcopiei ortodoxe din Arad și de Dimitrie Constantini Deputăției școlare putem contura imaginea școlilor din fiecare localitate de pe raza comunei Petriș:

1. Ilteu – Atribuțiile de învățător au fost îndeplinite de Gheorghe Cionca. În anul școlar 1841-1842 s-a îngrijit de educația unui număr de 31 de elevi. În anul școlar următor numărul lor a scăzut la 19, dintre care 8 în clasa I, 5 în clasa a II a și 6 în ultima clasă. Localul școlii se afla în stare slabă. Învățătorul Cionca în anul școlar 1843-1844 a asigurat școlarizarea unui număr de 24 de elevi, iar în anul școlar următor a unui număr de 20 de copii.

2. Petriș – Funcția de învățător în sat era îndeplinită de Marcu Ovesaș, care în anul școlar 1841-1842 a avut 25 de elevi în cele trei clase pe care le

conducea. În următorul an școlar a fost recenzat un număr de 30 de elevi după cum urmează: 10 în clasa I, 12 în clasa a II a și 8 în clasa a treia. Învățătorul se bucura de aprecieri depline din partea autorităților școlare. Localul școlii se afla în stare foarte bună prin grija celor 1063 locuitori ai satului. Învățătorul Marcu Ovesaș și-a continuat activitatea la școala din Petriș având în anul școlar 1843-1844 un număr de 27 de copii și 35 în anul școlar următor.

3. Roșia Nouă – Funcționarea școlii era asigurată prin contribuția materială a celor 1156 de locuitori ai localității. Cursurile școlare au fost frecventate în anul școlar 1841-1842 de către 24 de copii din sat, de a căror instrucție s-a ocupat învățătorul Nicolae Popovici. În anul școlar 1842-1843 cursurile școlii din Roșia Nouă au fost urmate de un număr de 25 de copii (12 în clasa I, 6 în clasa a II a și 7 în clasa a treia. Se simțea nevoia acută de procurare de rechizite școlare pentru elevi. În statisticile prezentate de conscripția din Oradea reiese că în anul școlar 1843-1844 școala avea un număr de 15 elevi iar în anul școlar următor a avut 19 elevi.

4. Seliște – În anul școlar 1842-1843 învățătorul Vasile Morar s-a ocupat de instrucția a 12 copii în primele două clase. Școala nu dispunea de local propriu, cursurile desfășurându-se în locuința învățătorului. În anul următor doar 9 copii din sat au frecventat cursurile școlare.

După cum se observă școlile din Ilteu, Petriș, Seliște și Roșia Nouă erau instituții școlare care dispuneau de un singur învățător ce lucra cu trei clase. Cursurile școlare se țineau dimineața timp de trei ore și după amiaza două. Marțea și joia după amiază erau libere. După fiecare semestru se organizau examene menite să arate învățătorilor și părinților în ce grad elevii și-au însușit cunoștințele predate. Preoții din localitate îndeplineau atribuțiile de directori locali și principala lor sarcină era asigurarea funcționării școlii. Problemele materiale ale școlii – reparații, procurare de mobilier, școlarizarea copiilor și asigurarea salariului învățătorului erau atribuții ce reveneau curatorului local de școală, care menținea legătura între învățătorul și directorul local cu primarul comunei. După 1845 baza materială a școlilor era asigurată de locuitorii satelor și din această cauză situația lor devenea tot mai apăsătoare. Conform legii domnii de pământ aveau obligația de a sprijini școlile populare românești. Dar domnul de pământ din Petriș, Szalbec nu sprijinea decât un singur act: introducerea limbii maghiare în școala românească, inițiind astfel procesul de maghiarizare prin intermediul școlii. Se mai observă că numărul elevilor din ultima clasă era în continuă descreștere ceea ce înseamnă că unii

elevi renunțau pe parcurs la frecventarea școlii, părinții angajându-i în diferite activități considerând că și-au însușit suficient în primii doi ani elemente de citit, scris și socotit.

În toamna anului 1852 au fost alcătuite statisticile școlilor și repartizarea acestora pe protopopiate. Școlile de pe raza comunei Petriș au fost repartizate Protopopiatului Vărădia de Mureș care avea protopop pe Ion Cefan. Cu toate că au fost alcătuite sumar, totuși ele sunt un tablou al școlilor de pe raza comunei Petriș în acea perioadă. Astfel:

Nr. crt	Învățător	Localitatea	Nr loc. români	Nr. elevi
1	Soran Petru	Ilteu	752	65
2	Jivulescu Vasile	Seliște	352	34
3	Olariu Aurel	Petriș	1227	104
4	Berariu Ștefan	Corbești	419	35
5	Popovici Nicolae	Roșia-Nouă	975	70

Sub raport administrativ bisericesc școlile de pe Valea Petrișului aparțineau Episcopiei Arad. Observăm că a apărut școala din Corbești care nu era cuprinsă în conscripția din 1842 ea luând ființă după revoluția din 1848.

Din datele furnizate de conscripțiile școlare din anul 1864 reiese un fapt îmbucurător și anume că școlile de pe raza comunei Petriș școlarizau o cât mai mare parte a tineretului frecvența școlară îmbunătățindu-se de la an la an. După cum relatează inspectorul Ion Beleş în raportul întocmit în octombrie 1864 școlile din comuna Petriș dispuneau de fonduri materiale provenite doar din contribuția locuitorilor De acea în raportul său I. Beleş solicita ca „antistiile comunale să sprijinească cu căldură treaba școlară”.

Structura rețelei școlare în anul 1864 era următoarea:

Nr crt.	Localitatea	Copii recenzați			Frecventau școala			Învățător
		B	F	Total	B	F	Total	
1	Roșia-Noua	65	62	127	50	25	75	Ciosescu Ghe.
2	Corbești	34	36	70	32	21	53	Soran Petru
3	Petriș	67	66	133	65	54	119	Baltă Gheorghe
4	Seliște	32	33	65	28	7	35	Vălungan C.
5	Ilteu	50	52	102	30	13	43	Plop George

Datele sunt preluate din situația statistică întocmită la 25 octombrie 1864 de către inspectorul I. Beleş de la Inspectoratul Vărădia.

Relațiile localităților de pe Valea Petrișului cu centre culturale din Principatele Române până în anul 1867

Între locuitorii satelor petrișene și românii de dincolo de Carpați au existat permanente legături. Astfel cu multe sacrificii au fost aduse din diferite părți ale Moldovei și Munteniei cărți tipărite acolo în dulcea limbă românească. Din inventarele bisericilor de pe Valea Petrișului reținem că în localitatea Corbești se aflau 11 cărți ce fuseseră tipărite în tipografiile de peste Carpați, în Ilteu - 28, în Petriș - 27, în Seliște - 12 și în Roșia Nouă – 14 cărți. Sunt cifre care atestă existența unui fond de carte românească în aceste localități și receptivitatea culturală a locuitorilor care se îngrijau de procurarea cărților scrise în frumoasa și dulcea limbă românească. Existența unui număr atât de mare de cărți scrise în limba română în localități apropiate prezintă o semnificație culturală deosebită. În aceste localități a existat un viu interes pentru cartea românească într-o vreme în care tipăriturile se aduceau cu greu de la Blaj, Sibiu sau de peste Carpați. De fapt circulația atât de intensă a cărții românești în localitățile din părțile Aradului a fost unul din factorii de unitate culturală a românilor.

b. Perioada 1867-1918

În perioada 1867-1918 în fiecare din localitățile comunei Petriș s-a aflat câte o școală cofesională ortodoxă cu limba de predare română. Erau subordonate Senatului școlar arădean și îndrumate sub raport pedagogic de către Preparandia din Arad, care dispunea nu numai de funcția pedagogică de formare a învățătorilor, ci și de una culturală de stimulare a activității culturale din părțile vestice locuite de români. Sistemul de învățământ românesc din părțile Aradului avea același element specific pe care îl întâlnim la întregul învățământ românesc din Transilvania: divizarea cofesională. Localitatea Petriș și Corbești se numărau printre puținele localități în care funcționau cursurile școlii de repetiție. În fiecare școală se afla câte un învățător și un director local. Directorul local se ocupa de bunul mers al învățământului și susținerea materială a școlii. Salariul anual al învățătorului era alcătuit din două părți: o parte se achita în numerar în valuta timpului – florinul –, iar altă parte era alcătuită din bunuri în natură: porumb, grâu, lemne, etc. Rețeaua școlară era

organizată pe inspectorate școlare conduse de către un inspector școlar. Școlile de pe raza Văii Petrișului aparțineau de inspectoratul Vărădia condus de inspectorul Vasile Beleș.

În anul școlar 1911 -1912 școala din Roșia și cea din Corbești rămân fără învățători pentru că localitățile fiind sărace nu au putut asigura un salariu minim de 1000 de coroane așa cum prevedea legea din 1907. Școlile respective au cerut ajutor de la stat pe baza prevederilor legii din 1907 dar ajutorul nu a fost acordat. De fapt statul urmărea în aceste localități închiderea școlilor populare românești și după aceea înființarea unor școli comunale sau de stat.

După 1914, din cauza intensificării politicii de asuprire națională și a izbucnirii războiului situația școlilor românești devenea tot mai grea. În anul 1914 -1915 școala din localitatea Roșia din cauza mobilizării a rămas fără învățător. În acest an funcționarea rețelei școlare a fost greoaie și a afectat profund procesul școlarizării și activitatea culturală din sat. Școala nu-și putea exercita funcția ei educativă și din cauza angajării învățătorilor în lucrări administrative. Anul școlar 1917- 1918 a fost ultima încercare prin care a trecut școala românească în anii dualismului austro-ungar. Timpul afectat desfășurării procesului de învățământ a fost redus în mod simțitor, iar instrucția a fost restrânsă la predarea elementelor fundamentale: citit, scris și socotit. Planul de învățământ n-a fost respectat și studiul unor obiecte prevăzute în el a fost total neglijat.

Localitatea Petriș

În anul 1869 localitatea Petriș avea o populație de 1256 de locuitori români de religie ortodoxă. Școala satului era din lemn și data din anul 1852. Învățător local era George Ciosescu, absolvent al Preparandiei din Arad, în anul 1852. Școala, conform unui document datat din 20 ianuarie 1869 de către Protopopiatul Vărădia, în subordinea căreia se afla, avea recenzați 43 de elevi.

În anul 1873 localitatea Petriș avea o populație de 1300 de locuitori. Școala satului era aceeași școală, construită din lemn în anul 1852, dar cu toate acestea se prezenta în condiții foarte bune. Școala avea un fond de 20 de fl. și puțin material didactic. Învățător era tot George Ciosescu, care la acea dată avea 12 ani de activitate școlară, iar director școlar local era Iosif Popovici. Salarizarea învățătorului se făcea în bani -150 de fl. anual – și în natură: bunuri în valoare de 148 fl.

Situația școlarizării copiilor era următoarea: copii de la 6 – 12 ani erau recenzați 146 dintre care 77 de băieți și 69 de fete. Dintre ei doar 40 de băieți și 16 fete urmau cursurile școlare.

Numărul copiilor în vârstă de la 12 la 15 ani, recenzați, era mai mic: 59 dintre care 32 de băieți și 27 de fete, iar cursurile școlii de repetiție erau frecventate de 3 băieți și 3 fete.

Conform datelor consemnate de inspectorul Vasile Beleş de la Inspectoratul Vărădia în anul școlar 1880 – 1881 la școala Petriș erau înscriși un număr de 127 de copii cu vârste cuprinse între 6-12 ani dintre care 60 de băieți și 67 de fete. La finele anului școlar s-au prezentat la examenul de absolvire doar 62 de copii, dintre care 34 de băieți și 28 de fete. Învățător era același George Ciosescu.

Din datele statistice ale Inspectoratului Radna rezultă că în anul școlar 1904 -1905 la școala din comuna Petriș erau înscriși un număr de 144 de elevi cu vârste cuprinse între 6 – 12 ani, dintre care 70 de băieți și 74 de fete. Dintre aceștia s-au prezentat la examenul de la sfârșitul anului un număr de 21 de elevi dintre care 10 băieți și 11 fete. Învățător local era Ion Tocănița.

La Inspectoratul Radna în data de 30 iunie 1918 s-a consemnat că la școala din comuna Petriș în anul școlar 1917-1918 erau înscriși un număr de 57 de elevi cu vârste cuprinse între 6 -12 ani. Dintre aceștia la examenul din iunie 1918 s-au prezentat un număr de 37 de elevi. Învățător era Iulian Bâzru. Populația comunei Petriș număra la acea dată 1116 locuitori ortodocși.

Localitatea Ilteu

Conform unui document emis de Protopopiatul Vărădia, datat 20 ianuarie 1869 școala din Ilteu, care aparținea acestui protopopiat, avea înscriși un număr de 49 de elevi. Aceștia învățau într-o școală construită în anul 1852, avându-l ca învățător pe Vasile Givulescu, absolvent al Preparandiei din Arad în anul 1856. Localitatea avea la acea dată, conform aceleleași surse 843 de locuitori români ortodocși.

Populația satului, după scriptele vremii era de 794 de locuitori în anul 1873. Localul școlii era același din anul 1852. Școala avea grădină de pomi și un fond de 206 fl. Învățător era Vasile Giuvulescu. Acesta avea o activitate la catedră de 17 ani și era bine apreciat pentru activitatea sa fructuoasă. Salariul învățătorului era de 126 fl. în numerar, iar pentru 280 fl. primea bunuri în natură.

Copii de la 6-12 ani recenzați erau în număr de 112 dintre care 62 de băieți și 50 de fete.

În anul școlar 1873-1874, inspectorul Vasile Beliş de la Inspectoratul Vărădia consemna faptul că la școala din Ilteu sunt recenzați un număr de 59 de elevi cu vârste cuprinse între 6-12 ani, dintre care 27 de băieți și 32 de fete. Dintre aceștia s-au prezentat la examen la finalul anului școlar un număr de 25 de elevi dintre care 10 băieți și 15 fete. Învățător era același Vasile Givulescu.

În anul școlar 1904-1905, școala din Ilteu era subordonată Inspectoratului Radna și îl avea ca învățător local pe Nicolae Rusu. Erau înscriși un număr de 77 de elevi cu vârste cuprinse între 6 -12 ani, dintre care 38 băieți și 38 fete. La examenul de la finele anului s-a prezentat un număr de 42 de elevi, dintre care 19 băieți și 23 de fete.

Dintr-un document al aceluiași Inspectorat Radna, datat 30 iunie 1918, reiese că în anul școlar 1917 – 1918, școala din Ilteu avea înscriși 99 de elevi cu vârste cuprinse între 6 -12 ani, iar învățător local era Max Muscă. Localitatea avea 717 locuitori de religie ortodoxă.

Localitatea Seliște

În anul școlar 1868 -1869 Protopopiatul Vărădia ne arată printr-un document datat 20 ianuarie 1969, că școala din Seliște avea un număr de 40 elevi înscriși care învățau într-o școală nouă construită în anul 1866. Învățător local era Constantin Volunganu, absolvent al Preparandiei din Arad. Localitatea număra 402 locuitori români ortodocși.

În anul 1872 localitatea avea doar 344 de locuitori. Localul școlii era în bună stare. Școala avea un fond de 10 fl. și dispunea de puțin material didactic. Învățător local era Andrei Chinezu, care absolvise Preparandia din Arad în anul 1868. El avea un salariu de 105 fl. și bunuri în valoare de 135 fl. Avea 4 ani vechime în activitatea școlară și se remarcase printre colegii săi printr-o fructuoasă activitate școlară. Director școlar local era Sinesie Cociuba. Cursurile școlare erau frecventate 34 de elevi cu vârste cuprinse între 6 -12 ani, dintre care 23 de băieți și 11 fete și 2 băieți a căror vârstă depășea 12 ani. Lotul recenzat 42 de elevi (6-12 ani) dintre care 27 băieți și 15 fete; 9 băieți și 9 fete cu vârste cuprinse între 12-15 ani.

În anul școlar 1880 -1881 școala din Seliște se afla în subordinea Inspectoratului Vărădia. Inspectorul Vasile Beliş, precizează în documentele

vremii, că la școala din Seliște se află înscriși 37 de elevi (6 -12 ani), dintre care 21 băieți și 16 fete. La sfârșitul anului școlar s-au prezentat la examen doar 21 de elevi (14 băieți și 7 fete). Învățător era Andrei Chinezu.

Localitatea Corbești

Printr-un document datat 20 ianuarie 1869, emis de către Protopopiatul Lipova, se consemnează faptul că școala din Corbești era frecventată de un număr de 39 de elevi. Era construită în anul 1852 din lemn și era acoperită cu șindrilă. Învățător era Petru Soranu, care absolvise Preparandia din Arad în anul 1843. Localitatea avea un număr de 534 de locuitori români de religie ortodoxă.

În anul școlar 1872-1873, satul avea o populație de 556 de locuitori care susțineau material școala populară din localitate. În acel an populația școlară se prezenta astfel: copii de 6 -12 ani recenzați 64 dintre care 35 de băieți și 29 de fete. Din totalul de 64 de elevi recenzați frecventau școala doar 55 de elevi după cum urmează: 30 de băieți și 25 de fete. Copii de la 12 la 15 ani recenzați erau 35 dintre care 15 băieți și 20 de fete. Dintre aceștia 30 (13 băieți și 17 fete) frecventau cursurile școlii de repetiție.

Școala nu avea fond școlar, avea însă grădină de pomi. Materialul didactic era insuficient. Învățător era tot Petre Soranu, care avea o vechime în învățământ de 24 de ani și un salariu de 110 fl. precum și bunuri în natură în valoare de 120 de fl. Director școlar local era Ion Andrea.

În anul 1873, inspectorul Vasile Beleş, consemnează în documentele Inspectoratului Vărădia cu ocazia examenului de sfârșit de an, că la școala din Corbești sunt recenzați și frecventează școala un număr de 58 de elevi cu vârste cuprinse între 6 - 12 ani (36 de băieți și 22 de fete). Dintre aceștia s-au prezentat la examen un număr de 31 de elevi dintre care 21 de băieți și 10 fete. Învățător local era Vasile Neiculescu.

În anul școlar 1904 -1905, școala Corbești se afla în subordinea Inspectoratului Radna. Din statisticile inspectoratului reiese că frecventau cursurile școlare un număr de 98 de elevi (40 de băieți și 58 de fete) cu vârste cuprinse între 6-12 ani. Dintre aceștia s-au prezentat la examen doar 30 de elevi (16 băieți și 14 fete). Învățătoare locală era Silvia Popovici.

Din însemnările lui Corneliu Monția, preot ortodox în localitate în acea vreme, reiese că în anul școlar 1915-1916 la școala din Corbești erau recenzați un număr de 100 de copii după cum urmează: 6-12 ani: 30 de băieți și 30 de

fete; 13-15 ani: 23 de băieți și 17 fete; Din acești 100 de copii au frecventat școala doar 2 băieți (6 – 12 ani) și 1 băiat (13 -15 ani). Așa se explică numărul mare de analfabeți din localitate. Același preot Corneliu Monția cu ocazia unui recensământ al populației ortodoxe din Corbești, în anul 1909, nota următoarele: localitatea are 80 de numere active și 675 de locuitori dintre care 336 bărbați și 339 femei. Dintre aceștia știu să scrie și să citească doar 131 (116 bărbați și 15 femei), știu doar să citească 20 (11 bărbați și 9 femei), iar restul de 524 (209 bărbați și 315 femei) sunt analfabeți.

Localitatea Roșia cu filiala Obârșia

Din documentul Protopopiatului Vărădia, datat 20 ianuarie 1869, reiese că în anul școlar 1868-1869, localitatea Roșia avea un număr de 1313 locuitori români ortodocși iar Obârșia avea 341 de locuitori. Deoarece localitatea Obârșia nu avea școală, copiii de vârstă școlară din această localitate veneau la școala din Roșia. Aici, școala populară, funcționa într-un local de lemn construit în anul 1852. Învățător era Ilie Brăden, absolvent al Preparandiei din Arad în anul 1852. Erau recenzați un număr de 50 de elevi.

În anul școlar 1872-1873 cele două sate aveau 1696 de locuitori români ortodocși. Cursurile școlare erau frecventate de 43 de băieți și 18 fete dintr-un lot școlar recenzat de 67 de băieți și 71 de fete în vârstă de la 6 la 12 ani. Cursurile școlii de repetiție, nu erau frecventate de nici un copil, cu toate că 23 de băieți și 26 de fete în vârstă de la 12 la 15 ani erau obligați să urmeze aceste cursuri. Școala avea grădina cu pomi și un fond de 2379 florini și 35 coroane, dispunea deci de o bază materială bună. Dotarea, însă cu material didactic era insuficientă. Salariul învățătorului era de 140 florini și bunuri în valoare de 190 florini. Învățător local era Ilie Brădeanu, care avea o vechime în învățământ de 21 de ani. Director școlar local era Ion Cimponeriu.

În anul următor școlar, 1873-1874, se constată o scădere a populației școlare. Astfel conform celor consemnate de inspectorul Vasile Beleş de la Inspectoratul Vărădia, erau recenzați 121 de elevi cu vârste cuprinse între 6 și 12 ani, dintre care 52 de băieți și 62 de fete. Dintre aceștia s-au prezentat la examenul de sfârșit de an doar 31 de elevi (22 băieți și 9 fete). Învățător local era Florian Hanu.

În anul 1904 școala populară din Roșia era subordonată Inspectoratului Radna și avea ca învățător local pe Iosif Stanca. Constatăm că numărul elevilor scăzuse foarte mult în comparație cu anul 1873, acum, școala având înscriși

doar 80 de elevi cu vârste cuprinse între 6 -12 ani, dintre care 62 de băieți și 18 fete. La finele anului școlar s-au prezentat la examen doar 65 de elevi (50 băieți – 15 fete).

Inspectoratul Radna, consemnează în statistici că la 30 iunie 1918, de la școala populară Roșia-Nouă s-au prezentat la examen 42 de elevi (32 băieți și 10 fete). Nu am găsit consemnat în nici un act efectivul școlar din anul școlar 1917 -1918. Învățătoare locală era Maria Moise. Cele două localități aveau 1381 de locuitori români de religie ortodoxă.

c. Perioada 1925 - 2009

Perioada 1925-1940 a fost o perioadă fastă pentru desfășurarea învățământului în localitățile de pe valea Petrișului. Spun aceasta ținând cont de faptul că în această perioadă s-au construit școli noi în patru localități după cum urmează: Corbești (anul 1925 – 400 000 lei); Roșia-Nouă (1925 - 350 000 lei); Seliște (1935 – 450 000 lei); Obârșia (1940). Doar localitățile Petriș și Ilteu au rămas cu aceleași localuri construite în preajma anului 1900. Școlile noi aveau câte o sală de clasă spațioasă și erau prevăzute cu locuințe pentru învățător. Un fapt îmbucurător a fost faptul că toate școlile dispuneau de material didactic suficient și majoritatea au fost împroprietărite cu pământ pentru efectuarea practicii agricole și pentru obținerea de fonduri proprii. Astfel școala din Corbești a fost împroprietărită cu două iugăre de pământ, cea din Seliște cu cinci iugăre fond școlar, 1200 metri pătrați grădină școlară și o livadă, iar cea din Petriș cu două iugăre de teren arabil plus o livadă cu pomi și o grădină școlară unde elevii să efectueze diferite experimente.

În anul școlar 1934 -1935 subrevizorul școlar E. Spinanțiu, în urma unor inspecții realizate la școlile de pe raza comunei Petriș consemna într-un proces verbal din 14 martie 1934 următoarele: Frecvența este mulțumitoare dar se constată o lipsă acută a manualelor școlare. Părinții copiilor fiind săraci n-au putut să le cumpere manuale iar Comitetul Școlar Județean nu a acordat nici un ajutor în această privință. Așa se face că în anul școlar 1934 -1935 la școala din Corbești clasa a V a are o singură carte de citire la 14 elevi, clasa a VI a are 3 cărți de citire la 10 elevi, tot astfel la celelalte clase. Aceeași situație o întâlnim și la celelalte școli de pe raza comunei. Banii alocați școlilor sunt foarte puțini în raport cu problemele ce trebuie să le rezolve școlile.

Cu toate aceste greutăți, cursurile organizate în școli funcționează iar dascălii se achită cu cinste de sarcinile ce le revin. Duminica și în sărbători

conduc copii la biserică și îi supraveghează. Dezvoltă o excepțională activitate extrașcolară prin conferințe populare împreunate cu festivități școlare. Învățătorul Pipa Ștefan de la Școala primară de stat Corbești a organizat în anul 1934 un cor bărbătesc pe patru voci care cânta pe scena căminului cultural din localitate sau din alte localități dar și la biserică duminica și la sărbătorile religioase. Învățătorul G. Marcu din Seliște îi învață pe adulți, în timpul liber, meșteșugul împletitului din nuiete și albinăritul. În biblioteca proprie, pe care o pune la dispoziția sătenilor organizează ore anumite de lectură și conversații pe diferite teme.

Urmărind cu atenție matricolele școlare din acea vreme observăm că frecvența școlară era foarte bună în primele trei clase dar în clasa a IV a ea scădea drastic. De exemplu, în anul școlar 1928 – 1929 școala din Corbești avea un număr de 50 de elevi înscriși în cinci clase dar frecventau școala doar 39 de elevi după cum urmează: cl. I – 12; cl. a II a – 12; cl. a III a – 8; cl. a IV a – 5; cl. a V a – 2 elevi.

Același lucru îl remarcăm și în anii următori. În anul școlar 1930 -1931 la școala din Corbești erau înscriși 61 de elevi dar frecventau școala doar 42 de elevi; la Roșia-Nouă unde învățau și elevii din Obârșia, din 85 de elevi înscriși frecventau cursurile doar 58; la Seliște din 30 de elevi frecventau cursurile doar 18 elevi. În anul școlar 1948 -1949 la școala din Corbești sunt recenzați 43 de elevi în patru clase dar frecventau cursurile doar 30 după cum urmează: 12 în clasa I, 14 în clasa a II-a, 4 în clasa a III-a. Situația este generală, fenomenul întâlnindu-l la toate școlile de pe valea Petrișului. Frecvența slabă se explică prin faptul că localnicii opreau copiii după absolvirea a trei clase considerând că ei știu să citească, să scrie și să socotească suficient și îi foloseau în treburile gospodărești, și la muncile câmpului.

După absolvirea clase a IV-a elevii școlilor din localitățile Obârșia, Roșia Nouă, Corbești, Seliște și Ilteu urmau cursurile școlii din Petriș.. Dar și aici întâlnim un alt fenomen. Cei mai mulți elevi nu urmau cursurile clasei a V-a din cauza stării materiale precare. Fiind săraci, părinții copiilor nu pot să achite taxele pentru internat. Astfel, în anul școlar 1959-1960 de la Corbești din 4 elevi care au absolvit clasa a IV-a s-a înscris în clasa a V a doar un singur elev, de la Obârșia din 4 elevi doar unul, de la Roșia Nouă, din 11 elevi doar doi, de la Seliște un singur elev din trei elevi absolvenți.

În anul 1965 s-a introdus curentul electric în școlile de pe valea Petrișului.

În anul 1960 școala din Petriș funcționează în două corpuri de clădire. Cursurile se desfășoară alternativ: V–VII dimineața; I–IV după masa. Nu dispune de mobilier suficient mai fiind necesare 30 de bănci școlare a doi elevi. Nu dispune de asemenea de laboratoare pentru efectuarea unor „lucrări experimentale”. Are doar trei săli de clasă dintre care două foarte mici în raport cu numărul mare de elevi. Mai sunt necesare încă trei săli de clasă. Din această cauză învățământul se face alternativ, defectuos și încăperile nu au putut fi repartizate în concordanță cu cerințele pedagogice.

Școala posedă teren pentru efectuarea practicii agricole corespunzător ca distanță și care este folosit din plin de elevii școlii, grădină și livadă cu pomi.

Are un efectiv de 134 de elevi, în clasa a V a fiind înscriși 28 de elevi. Din acești 28 s-au retras 5, motivul fiind neputința de a achita taxele pentru internat. Directorul școlii este profesorul Dumitrescu Ștefan. Șeful secției de învățământ și cultură a raionului Lipova, consemna într-un raport cu ocazia efectuării unei inspecții că în anul școlar 1960-1961 de la școala Petriș au lipsit foarte mulți elevi motivul fiind epidemia de pojar. Tot el remarcă faptul că școala dispune de cadre didactice temeinic pregătite profesional și adânc ancorate în viața obștii. În fiecare duminică la căminul cultural se țin conferințe cu caracter agricol, social și politic. Profesoara Ioana Dumitrescu ține cursuri de îndrumare a familiilor. În cadrul căminului cultural există formații de teatru și de dansuri populare conduse și pregătite de cadrele didactice Sas Aurora, Ene Gheorghe, Tomuș Mircea, Dumbrăviceanu Ion. La finalul clasei a VII a se țineau examene de absolvire, organizate în școală. Iată ce relatează inspectorul metodist Savu Octavian în procesul verbal din 10 iunie 1960:

Școala este organizată de sărbătoare, elevii binedispuși, încrezători în cunoștințele dobândite. Verificând biletele de bază și biletele anexă constată că sunt bine redactate, oglindind materia parcursă în clasele V-VII.

Efectivul școlar din anul 1965, când s-a trecut la generalizarea învățământului de 8 clase, era de 126 de elevi. În clasa a V a erau înscriși 53 de elevi dar au frecventat cursurile doar 35 de elevi.

Din anul 1973 internatul școlii s-a desființat. Legătura între comuna Petriș și celelalte localități aparținătoare se făcea cu autobuzele, elevii având în felul acesta cu ce veni și cu ce pleca la și de la școala de centru.

Școala cu clasele I-IV Roșia Nouă

Școala cu clasele I-IV Obârșia

Școala cu clasele I-IV Corbești

și la celelalte școli din Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia și Ilteu, geamurile și ușile vechi au fost înlocuite cu geamuri și uși termopan, a fost introdusă apă curentă. Fiecare școală a fost dotată cu calculatoare și este legată la internet. Din păcate, numărul copiilor din localitățile aparținătoare comunei Petriș este în continuă scădere. Astfel, din anul școlar 2009-2010 școala cu clasele I-IV Obârșia se desființează nemaiaivând efectiv școlar suficient. Și la școala din Corbești efectivul școlar este în continuă descreștere.

În anul 1975 s-a construit actuala școală din Roșia cea veche nemaicorespunzând. Școala are două săli de clasă spațioase și locuință pentru învățător. Învățători erau soții Gherman Petru și Gherman Carmen. Cu toate că are peste 100 de ani și a suferit transformări impuse de vicisitudinile vremurilor, Școala generală Petriș a rămas neconținut centrul vital al întregii comunități, în jurul căreia gravitează întreaga activitate spirituală, social – culturală și morală a oamenilor locului.

Adaptarea la cerințele unui sistem modern de învățământ este esențială. În ultimii ani, modernizarea a vizat cabinetul de informatică, biblioteca școlii, sistemul de încălzire a fost reabilitat și de asemenea s-a procedat la reabilitarea geamurilor și a întregului spațiu de învățământ. Nu numai la centru ci

Din datele furnizate de directorul școlii, profesor Achim Avrămuț, rezultă că în perioada 2006-2008 la Școala generală Petriș s-au făcut următoarele investiții:

Anul	Cărți bibliotecă	Material sportiv	Laborator	Laborator informatică	Alte dotări	Mobilier	Dotări P. I. R.
2006	2349, 34	4641, 15	2040	-	3038	2620, 65	5567, 54
2007	2568, 09	4062, 42	5057, 28	50904, 67	-	3978, 48	-
2008	-	3561	4293	646- soft educațional	-	4266	-

Reabilitarea numai la Școala generală Petriș, a grupului sanitar, a încălzirii centrale și a instalației electrice a necesitat un volum de investiții de 372.000 roni.

Numărul volumelor de cărți din biblioteca școlii se ridică la 6.246.

Pentru a putea transporta elevii la școală, Școala generală Petriș a fost înzestrată cu două microbuze: un microbuz marca Fiat, în anul 2007, în valoare de 118.366 roni și un microbuz marca Ford în anul 2008, în valoare de 105.156 roni. În continuare se preconizează reabilitarea exterioară a clădirii, precum și interiorul sălilor de clasă și a cabinetelor de biologie – chimie, respectiv a cabinetului de istorie – geografie.

Elevii beneficiază de o curte frumos amenajată cu terenuri sportive pentru fotbal, handbal și volei, fiind împrejmuită cu un gard modernizat care delimitează perimetrul, asigurând totodată protecția patrimoniului școlii, a elevilor și angajaților școlii.

Școala Generală Petriș – Clădirea nr. 1

Școala Generală Petriș – Clădirea nr.2

În modernul cabinet de informatică, elevii au posibilitatea să-și lărgescă orizontul cunoașterii accesând internetul și totodată să-și dezvolte abilitățile în folosirea calculatorului în sistemul A. E. L.

Cu o dotare mai mult decât satisfăcătoare și îndrumați de un colectiv de cadre didactice cu multă disponibilitate, Școala generală Petriș va asigura în permanență pregătirea necesară elevilor, pentru a deveni buni cetățeni și adevărate caractere.

Nu putem încheia capitolul dedicat învățământului din comuna Petriș fără să amintim de preotul ortodox și învățătorul **Gheorghe Marcu**, învățător titular la Școala primară din comuna Seliște din anul 1925. La 1 ianuarie 1933 a obținut definitivarea în învățământ iar în anul 1937 a obținut gradul II. Referitor la activitatea învățătorului Gheorghe Marcu inspectorul școlar regional L. Ciobanu, în procesul verbal din 30 noiembrie 1936 nota următoarele: În timpul funcționării la această școală n-a suferit nicio pedeapsă. Singur învățător fiind a predat și la clasele ciclului al doilea de învățământ, în care, potrivit prevederilor legii, a predat lucrul manual și practică agricolă. A învățat elevii să împletească coșuri din nuiele, să confecționeze diferite obiecte de interes gospodăresc, în mărime naturală, să lucreze rame pentru așezatul fagurilor, etc. Aplicații agricole a făcut în grădina de legume și zarzavaturi a școlii.

Datorită eforturilor sale, în comuna Seliște s-a ridicat un frumos edificiu școlar ce dispune de o sală de învățământ și locuință pentru învățător. Tot domniei sale îi revine meritul înălțării din temelie a unui măreț local de biserică, aproape de sfârșit, care, împreună cu cel școlar, fac podoaba satului.

A înzestrat școala cu mobilier nou și cu material de învățământ care împacă pe deplin cerințele didactice.

A înființat o bibliotecă populară cu peste 800 de volume, pe care o pune la dispoziția locuitorilor satului, cu care a organizat ore de lectură și conversații.

Deasemeni a reușit să-și înjghebeze o frumoasă bibliotecă personală, citește și chiar învață cu dârzenie de muntean numai pentru a-și satisface o necesitate sufletească și a fi prin și cu ajutorul cărții mai folositor comunității în mijlocul căreia a știut să fie toiag pământean și călăuză pe căile evangheliei.

Împreună cu micile vlăstare ce i-au fost încredințate spre învățare, între anii 1935-1942 a format o frumoasă livadă a școlii plantând numeroși pomi

fructiferi. Tot el a plantat în grădina bisericii 40 de meri, 20 de peri și 12 gutui.

S-a ocupat cu mult spirit gospodăresc de administrarea terenului aflat în dotarea școlii. Școala dispune în hotarul comunei de cinci iugăre fond școlar, pe care l-a arendat la 11 oameni aducând bugetului școlii un venit de 21 620 lei. A lucrat cu mult sârg 14 iugăre de pământ – dotație învățătoarească – situat între liziera comunei și șoseaua națională numărul 13, pământ care conform dispozițiilor anterioare a fost folosit întotdeauna de învățător. Având atâta teren agricol învățătorul Gheorghe Marcu a înființat o cantină școlară unde copiii puteau zilnic servi o masă caldă.

În perioada 1942-1945 a fost președintele „Cercului Cultural Petriș”. În cadrul acestuia a susținut numeroase conferințe dintre care enumerăm câteva: Însemnătatea școlii, Alcoolismul, Puterea credinței, Creșterea copilului, Dragostea față de biserică, Din trecutul neamului nostru, Foloasele învățaturii. Cu prilejul tuturor ședințelor de cerc cultural și al sărbătorilor naționale ori religioase a ținut șezători cu producțiuni școlare și cuvântări lămuritoare a importanței fiecăreia.

În cadrul școlii a înființat un cor pe o voce, iar în cadrul localității Seliște a înființat un cor bărbătesc pe două voci, care cântă în fiecare duminică ori sărbătoare religioasă la biserică.

La 27 noiembrie 1958, Wild Francisc, inspector metodist la Secțiunea de Învățământ și Cultură de pe lângă Sfatul Popular al raionului Lipova, în urma efectuării unei inspecții nota în procesul verbal că învățătorul **Gheorghe Marcu** muncește cu multă dragoste și pricepere având o experiență bogată pe tărâm didactic. Are o orientare justă în organizarea lecțiilor și din punct de vedere educativ. Desfășoară o activitate rodnică și în munca de culturalizare a maselor. În fiecare duminică susține la căminul cultural conferințe, pregătește programe artistice cu copiii de școală și tineretul din sat, muncind cu dragoste și spirit de răspundere.

A activat ca învățător până în anul 1967 când s-a pensionat.

Este și acum iubit de cei care l-au cunoscut și în timp ce deapănă amintiri despre „domnul” simți în glasul lor respectul dar și părerea de rău că preotul și învățătorul **Gheorghe Marcu** nu se mai numără printre locuitorii în viață ai satului Seliște.

IV. 2. Cultele

Biserici și case de rugăciuni

În lumea satului românesc, biserica ocupă rolul central, fiind punctul în jurul căruia gravitează întreaga viață a satului.

Împreună cu dovezile arheologice, cu documentele istorice, cu datinile și rânduielile strămoșilor, bisericile sunt dovezi de netăgăduit ale permanenței noastre pe aceste meleaguri. Sunt mărturie a tenacității poporului român, care în vremurile vitrege a știut să-și păstreze specificul de viață, credința și limba străbună. Pe lângă cetăți și întărituri, bisericile ne rămân ca documente ale îndepărtatelor timpuri. Indiferent de forma de credință, se confirmă existența unei populații ce avea o organizare socială înaintată. Cultul religios pe valea Petrișului ca de altfel în toată țara își are originea în a doua parte a secolului I. Sfântul apostol Andrei propovăduia credința în timpurile vechi, după anul 40 al erei noastre, în Dobrogea, Muntenia și Moldova de sud, mânat, ca toți apostolii, de către Hristos, să propovăduiască învățătura Bibliei în toată lumea.

Biserica ortodoxă Petriș

În părțile noastre ortodoxismul reprezintă cea mai veche credință. Urmează catolicismul și reformismul. Cultele neoprotestante au apărut în secolul al XIX-lea și mai ales în prima parte a secolului al XX-lea. Ele au venit în țara noastră din Europa de Vest și din America de Nord,

Religia majoritară în comuna Petriș este **ortodoxă**. Locuitorii acestor ținuturi și-au cultivat și respectat de-a lungul timpului religia strămoșească. Mărturii despre viața bisericească a românilor de pe valea Petrișului stau bisericile de mir cunoscute încă din secolul al XVIII-lea.

Conform ultimului recensământ al populației realizat în anul 2002, configurația religioasă a populației stabile pe întreaga comună Petriș era următoarea:

Nr. persoane	Religie
1490	ortodoxă
10	romano-catolică (Biserica Română Unită cu Roma)
2	greco-catolică
2	reformată
2	creștină de rit vechi
52	baptistă
294	pentecostală (Biserica lui Dumnezeu Apostolică)
5	adventistă de ziua a șaptea
2	creștină după evanghelie
1	musulmană
1	mozaică
2	fără religie
8	nedeclarată
1871	Total populație stabilă

a. Biserica ortodoxă din Petriș

Surse istoriografice menționează existența parohiei ortodoxe de la Petriș încă din primii ani ai secolului al XVIII-lea, mai precis în anul 1708. În anul 1728 făcea parte din Protopopiatul Vărădia, având 57 de case și fiind cea mai mare parohie dintre cele 21 câte alcătuiau acest protopopiat.

În conscripția din anul 1755 a episcopului Sinesie Jivanovici al Aradului, în localitatea Petriș, care avea doar 51 de case, este consemnată existența unei vechi biserici din lemn cu hramul „Bunavestire” care era frecventată și de credincioșii ortodocși din localitatea Corbești, deoarece aceștia nu aveau nici preot și nici biserică. Era slujită de protopopul Constantin Popovici și fiul său Zaharia Popovici. Fiind într-o stare avansată de degradare, această biserică a fost demolată în anul 1763, în același an, fiind construit în locul ei un alt locaș de cult, tot din lemn, cu hramul „Sfântul Mucenic Gheorghe”. Biserica a fost vizitată la data de 6 noiembrie 1848 de episcopul Gherasim Raț însoțit fiind de profesorul Vicenție Babeș. Era o vizitație canonică care avea menirea de a aduce populația „de pe calea rătăcirii pe cea a legalității” în numele Comitetului pentru apărarea Ungariei. Vizitația canonică nu a avut efectul scontat. Profesorul Vicențiu Babeș recunoaște că populația cercetată cu această ocazie era „temătoare și reținută față de tabăra opusă”. Se crede că

episcopul a profitat de această ocazie pentru a-i îndruma pe credincioși la păstrarea credinței ortodoxe. În această sfântă biserică slujeau în anul 1849 doi preoți parohi – Iosif Popovici și Vichentie Popovici precum și un preot capelan care îndeplinea funcția preotească în dependență de parohi. Și acest locaș sfânt a fost demolat în anul 1883, în locul lui construindu-se în același an actuala biserică cu hramul celei vechi, sfințită în anul 1884. A fost construită din cărămidă, în stil baroc-vinez, obișnuit în Banat. Interiorul are o boltă semicilindrică „berceaux”, executată din cărămidă. Pictura murală din frescă efectuată în anul 1934 este opera pictorului Vlădescu din Lipova. Iconostasul și pardoseala bisericii sunt din lemn. Biserica a fost sfințită de arhimandrit Policarp Morușca în anul 1934. Antimisul este din 1961 de la I. P. S. mitropolit și arhiepiscop Nicolae Corneanu. Actuala biserică ortodoxă din parohia Petriș în perioada 1925-1934 a fost reparată de trei ori:

1925 – 12000 lei; 1930 – 36000 lei; 1934 – 70000 lei. Ultima renovare (1934) a fost făcută prin jertfa credincioșilor și prin grija preotului Partene Mârza și a fost sfințită de P. S. Sa părintele episcop Grigore Comșa în același an 1934.

Matricolele botezaților, cununaților și morților se păstrează din anul 1943 iar arhiva din anul 1920.

Din anul 1890 Parohia ortodoxă din Petriș alături de celelalte parohii din Corbești, Roșia-Nouă, Seliște și Ilteu au fost arondate protopopiatului Radna, cel al Vărădiei fiind desființat.

În apropiere de biserică este casa parohială zidită din lemn și cărămidă prin contribuția credincioșilor în anul 1960.

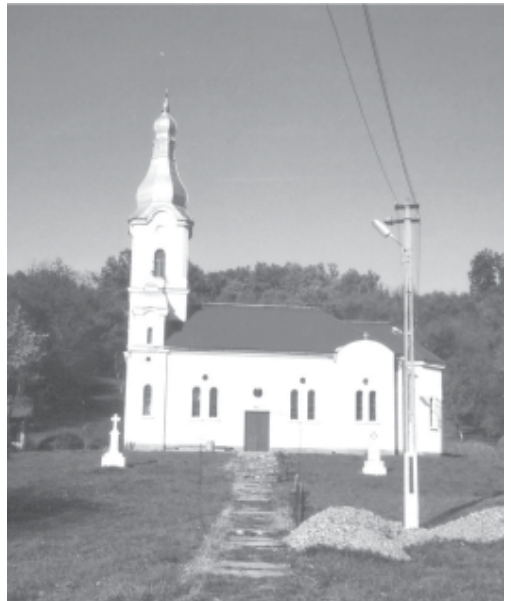
Cea mai valoroasă carte aflată în biserică ortodoxă din Petriș este „Noul Testament”- Bălgrad 1648. Alte cărți vechi: **Apostol** din secolul XVIII, **Triod**, **Octoih** și **Mineile**, peste tot anul, toate în limba chirilică.

Preoți ce au slujit în cadrul Parohiei Petriș: Ioan (1709); Ioan (1728); Constantin Popovici (1728, 1755); Zaharia Popovici (1755); Iosif Popovici (1764, 1791); Ioan Popovici (1767); Iosif Popovici (1825, 1872); Petru Cimponeru (1826, 1854); Vichentie Popovici (1849, 1854); Ioan Popovici (1872); Iosif Cimponeriu (din 1871); Partenie Mârza, Crețu Gheorghe, Dan Petru, Simionescu Ștefan, Popa Pavel, Mititelu Mircea, Popa Ioan, părintele Gal și în prezent părintele Onea Crinel.

Diaconi: Teodor, fiul preotului Toma.

b. Biserica ortodoxă din Ilteu

În anul 1755 episcopul Sinesie Jivanovici consemnează că în Ilteu, localitate cu 55 de case, în anul 1711, pe **Pârâul bisericii**, exista o biserică de lemn veche care avea hramul „Sfântul Ioan Botezătorul”. În 1761, aceasta a fost demolată și în locul ei a fost edificată o altă biserică de lemn cu hramul celei vechi. Pe pragul de lemn, deasupra trecerii dintre naos și tinda bisericii, se afla următoarea inscripție: **„Eparh Aradului Părintele Sinesie Jivanovici. Fiind acești Todor doi preoți Popa Petru... Popa Constantin dimpreună cu dlui jupân Mihail birău la a. 1761”**. Că această biserică, a fost construită în 1761, ne-o spune și o însemnare descoperită pe un exemplar al unui **Minei pe iunie** (Buda 1805): **„În altar pe lemnul iconostasului se află sculptat anul 1761, adică anul edificării bisericii”**. Ulterior această biserică a fost mutată pe vatra nouă a satului. Biserica era de dimensiuni reduse (13, 50 metri lungime, 5, 40 metri lățime și 2, 20 metri înălțime) și avea un plan rectangular cu absidă poligonală nedecroșată. Interiorul era decorat parțial cu pictură murală. Iconostasul înfățișa **Apostolii** așezați în arcade, în centru fiind amplasat **Isus Hristos pe tron**, iar deasupra compoziția **Răstignirea**. Prin analogii stilistice cu pictura bisericii de lemn de la Seliște, pictura a fost executată probabil de pictorul Popa Filip din Lugoj. Ușile împărătești au fost executate de același pictor, în timp ce icoanele împărătești și decorul mural au fost realizate de un alt artist, ce provenea probabil din zona Munților Apuseni. În anul 1936 comitetul comunal Ilteu hotărăște începere lucrărilor de consolidare și îngrijire a bisericii de lemn. Dar lucrările nu vor mai avea loc, întrucât în același an comunitatea primea din partea **Comisiei Monumentelor Istorice pentru Transilvania** aprobarea demolării în vederea ridicării unui nou edificiu, cu indicația lui Atanasie Popa de a se păstra pictura din altar.

Biserica Ortodoxă din Ilteu

Biserica actuală a fost ridicată între anii 1935-1937 după planurile arhitectului Adalbert Papp din Arad, costul construcției ridicându-se la 650.000 lei și poartă hramul „Sf. Prooroc Ioan Botezătorul”. Preot al parohiei era în acea vreme Petru Binchici care era și învățător al școlii din sat. Ca amplasament a fost ales vechiul cimitir, aflat în centrul satului Ilteu. Lucrările au fost încheiate în anul 1937, iar în anul 1938, pictorul Toader Iulian a zugrăvit pe boltă câteva medalioane ce se mai văd și astăzi, dar care nu respectă ordinea iconografică, tradiția ortodoxă, și canoanele picturii bisericești.

Este construită pe temelie din beton cu ziduri din cărămidă și bolțile din scândură tencuită. Planul arhitectonic este cel specific ardelenesc din perioada în care s-a construit, adică tip navă fără turlă deschisă. Altarul este orientat spre răsărit, iar la apus deasupra intrării principale, se înalță un turn mare ce ține loc de clopotniță, încadrat de alte două turnuri mici decorative. Sfântul lăcaș mai are o ușă de acces pe perețele de sud amplasată între naos și pronaos. Pridvorul este delimitat de pronaos de cei doi stâlpi masivi ce sprijină turnul principal. Deasupra pridvorului este amplasat cafasul, în jurul turnului principal, iar extinderea lui se sprijină spre naos pe încă doi stâlpi mai subțiri. Lumina pătrunde în sfânta biserică prin trei ferestre ce luminează absida sf. Altar și 16 ferestre ce luminează naosul și pronaosul. Deasupra ferestrelor principale se află amplasate mici ferestre tip hublou care au rol pur decorativ.

Biserica are trei clopote dintre care unul datează din anul 1927 și se pare că provine de la vechea biserică.

Exteriorul sf. biserici este refăcut în praf de piatră, iar acoperișul a fost refăcut în anul 2004 și este din panouri de tablă lindab.

Biserica nu se află înscrisă pe lista monumentelor de artă.

Cărți vechi românești în parohia Ilteu: Antologhion, Râmnic 1745; Octoih Mare, Blaj 1792; Minei - mai, Buda 1804; Minei – iunie, Buda 1805; Minei - iulie, Buda 1805.

Preoți: Oprea (1728, 1745); Constantin Negrescu (1764, 1767); Oprea (1764); Gheorghe Doholtescu (1767); Constantin Popovici (1785, 1788); Vasile Jivulescu (1815-1821); Grigore Popovici (1821); George Jivulescu (1821-1853); Zinovie Jivulescu (1845-1860); Manasie Neiculescu, administrator în Ilteu (1864-1868); Zinovie Jivulescu (1867-1873); Manasie Neiculescu (1871-1874); Ioan Popovici, capelan în Petriș, (1874); Alexa Vesaloni (1874-1905); Augustin Grozescu (1905-1923). Au mai slujit preoții: Popa Ioan, Ciulea Sorin (1983-1988) și Bălănescu Ionel din 1988 și până în prezent.

c. Biserica ortodoxă din Seliște de Mureș

Într-un document din 20 septembrie 1728, satul Seliște este înregistrat doar cu o singură casă. Până în anul 1745 localitatea înregistrează o creștere demografică deosebită, având 33 de case, fiind organizată deja în parohie condusă de preotul Petru. Având preot satul avea și biserică. Prima mențiune a unui locaș de cult o avem în conscripția din 1755 a lui Sinesie Jivanovici din care aflăm că biserica din lemn, nouă fiind, este nesfințită și poartă hramul „Sfinții apostoli Petru și Pavel”. Probabil biserica a fost construită în perioada 1745-1755. Important de semnalat faptul că în registrele comitatului din anul 1752 este consemnat numele „Pascul Deak” care îndeplinea funcția de „diac” la biserica din Seliște. A fost sfințită abia în anul 1765. Inscripția cioplită pe ancadramentul ușii de pe latura de sud immortalizează anul unei reparații capitale a bisericii: „Scris-am eu Popa Petru d(in)

Biserica ortodoxă din Seliște

Seliște mes... apr. 1775. ” La începutul secolului al XIX-lea interiorul bisericii a fost împodobit cu o frumoasă pictură executată de zugravii Filip și Nicolae. Cel din urmă fiind cunoscutul zugrav Nicolae de la Lupșa Mare din Munții Apuseni. Numele meșterilor zugravi împreună cu preotul și ctitorii bisericii îi aflăm însemnați în inscripția de la proscomidier, sub icoana Punerii în mormânt: „+P(omeni) G(ospodi) Ct(itorii) Petru erei, Mărinca, Ioan, Iosif, Gheorghe, Grozav, P(etru ?), Mărie, Borița, Paraschiva, Reveca, erei Iosiv, erei Vasile, P(omeni) G(ospodi), zugr(avul) Filip erei, Nicolae zugrav”. (Pomenește Doamne ctitorii preotul Petru, Mărinca, Ioan, Iosiv, preotul Vasile, zugravul Filip, preot Nicolae Zugrav). Între anii 1932-1937 s-a construit din cărămidă actuala biserică, costul construcției ridicându-se la 650000 lei. După construirea actualei biserici, biserica veche din lemn a fost dezafectată cultului și părăsită în cimitirul satului, unde în urmă cu două secole fusese înălțată. A fost restaurată în 1966 cu ajutorul statului. În anul 1985 a

fost strămutată în curtea mănăstirii „Sfântul Simion Stâlpnicul” din Arad-Gai cu sprijinul Episcopiei Arad și cu aprobarea Consiliului Parohial al Parohiei Ortodoxe Ilteu. Strămutarea s-a făcut cu ajutorul credincioșilor, putând fi văzută și astăzi în incinta mănăstirii.

Cărți vechi românești: Chiriadromion, București, 1732; Psaltire, Sibiu 1791.

Preoți: Petru (1745); Gheorghe (1764); Vasile Popovici(1785, 1834); Vasile Popescu (1838, 1854), Marcu Gheorghe. Popa Ioan, Ciulea Sorin, Bălănescu Gheorghe.

d. Biserica ortodoxă din Corbești

Tradiția consemnează existența unei biserici de lemn situată pe Dâmbul Bisericii unde era și cimitirul. În conscripția din anul 1755 satul Corbești avea 15 case (aproximativ 75 de suflete), iar locuitorii din motiv că nu aveau preot și biserică, frecventau locașul de cult din Petriș.

Biserica ortodoxă din Corbești

La începutul anului 1783, comunitatea înaintează autorităților o cerere pentru aprobarea construirii unei biserici. Adunarea generală a nobililor comitatului Arad întocmește un raport către împărăteasa Maria Tereza, trimis prin Consiliul Locumtenențial, prin care solicită aprobare pentru construirea unei biserici în localitatea Corbești. Se primește aprobare

începând cu data de 4 iunie 1783. Dar în data de 14 iulie 1783 se interzice ridicarea bisericii pe motiv că localitatea avea doar 44 de familii ortodoxe, cu toate că prin Rescriptul Declaratoriu (16 iulie 1779) se prevedea că în satele care aveau cel puțin 30 de familii și preot „pentru slujba dumnezeiască”, puteau să-și edifice o biserică de orice formă și din orice material lemn sau piatră. Se pare că satul avea deja preot al cărui nume îl aflăm dintr-o însemnare făcută pe filele unui exemplar al **Noului Testament** tipărit la Bălgrad în 1648. Este vorba despre preotul Todor care nu este altul decât Teodor Olăresc întâlnit în documente și în anul 1788. În timpul acestui preot a fost construită biserica

de lemn cu hramul „**Nașterea Maicii Domnului**”, existentă și astăzi. Întemeietorii bisericii au fost credincioșii gr. or. români din Corbești. Cert este că în anul 1793 într-o însemnare făcută pe filele unei **Evanghelii** (București 1682), se vorbește despre biserica din Corbești. Biserica este de formă dreptunghiulară, terminată cu o absidă poligonală. Lungimea bisericii este de 11 metri iar lățimea de 5 metri. A fost reparată de două ori, 1890 și 1903. În anul 1890 a fost ridicată cu un metru de la pământ lucrările fiind conduse de meșterul Nicolae Purcarin de la Petriș. Deasupra pronaosului are un turn clopotniță care la început a fost acoperit cu șindrilă. În anul 1903 a fost reparat și biserica a fost acoperită cu țiglă de către meșterul Toth Erno din Săvârșin. Biserica a fost pictată în anul 1807 de Nicolae de la Lupșa Mare având și un ajutor al cărui nume nu se cunoaște și căruia îi aparține o parte din pictura naosului. Prin pictura altarului, zugravul Nicolae realizează scene de o mare sensibilitate, așa cum sunt: **Deisis, Maria împărăteasă, Sf. Troiță, Soboarele îngerești**. Strădania sa artistică în altarul de la Corbești este consemnată și de pisania așternută pe latura de nord: „Acest sfânt altariu s-au zugrăvit cu cheltuiala lui Băleț Zăhărie și cu truda dumnealui, să aibă pomană în veci, la anul 1807, de mâna mea Nicolae Zugrav de la Lupșa Mare”. În pictarea bisericii, zugravul Nicolae a realizat scene pline de dramatism și sensibilitate, așa cum sunt: **Când a silit pe Simon să ducă crucea**, scenă încadrată într-un peisaj de dealuri, **Înălțarea Domnului, Înălțarea Sfintei Cruci** sau **Duminica Mironosițelor**. În absidă pe boltă apar **Sfânta Treime** și **Maica Domnului cu pruncul pe tron**, și cete îngerești, iar pe pereți friza sfinților ierarhi. Pictura este valoroasă prin compozițiile ce includ unele detalii pitorești din viața cotidiană, ca și prin cromatica echilibrată și aspectul decorativ, ce denotă sensibilitate și simț artistic.

A fost sfințită în anul 1811 însă nu se știe de către cine neexistând date în acest sens.

Biserica posedă două icoane vechi pictate pe lemn având dimensiunea de 85/72 cm. Una reprezintă pe **Sfânta Fecioară Maria cu pruncul Iisus în brațe**. Pe icoană este scris cu litere chirilice: „Această sfântă icoană a cumpărat-o Han Zăhărie, în bani 8 zloți la biserica Corbeștilor – An 1808”. A doua icoană reprezintă pe **Iisus Hristos** cu o carte deschisă în mâna stângă cu inscripția „Veniți binecuvântații părintelui meu, de moșteniți... care am gătit vouă mai înainte de începutu-mi, că am fost flămând și mi-ați dat de mâncare”, iar cu mâna dreaptă binecuvântă. Dimensiunea icoanei este de 85/68 cm.

În anul 1909 Nicolae Petrean a lui Ioan a procurat pentru sfânta biserică icoana „Învierii Domnului” în preț de 20 de coroane și 50 de fileri, pictată pe tinichea și două octoice în preț de 3 coroane și 60 fileri.

Cele mai vechi obiecte aflate în biserică sunt: un potir vechi de plumb, două cădelnițe de aramă, două sfeșnice mari de lemn înaintea altarului și două rânduri de odăjdii despre a căror origine și vechime nu se știe. Mai sunt două icoane de 42/50 cm. pictate pe lemn. Una reprezintă pe un sfânt iar cealaltă chipurile unor sărbători. Nu se știe cine le-a dăruit bisericii.

Cea mai veche matricolă de nașteri aflată în arhivă este din anul 1807, protocolul cununaților de la anul 1877, iar a răposașilor de la anul 1850.

Biserica a fost vizitată de istoricul de artă, doctor Coriolan Petranu profesor universitar din Cluj în anul 1925. Cu această ocazie au fost examinate obiectele mai vechi pe care le-a propus să fie trimise la Muzeul Palatului Cultural din Arad.

Cu ocazia inventarierii monumentelor istorice ce a avut loc în anul 1938 din inițiativa secției din Cluj a Comisiei Monumentelor Istorice, Prefectura județului Arad a înaintat o listă în care erau cuprinse 13 obiective, din care numai 5 erau avizate ca monumente, celelalte 8 fiind monumente memoriale. Între cele vizate figurau și bisericile de lemn de la Corbești, Roșia-Nouă și Seliște.

Cărți românești vechi aflate în biserică: Noul Testament, Bălgrad 1648; Evanghelie, București 1682 (cumpărată de preotul Toma de la Corbești cu 12 zloți „să-i fie de pomenire”) Chiriadromion, Bălgrad 1699; Psaltire, București 1759; Octoich, Blaj 1760; Triod, Blaj 1771; Strajnic, Blaj 1773; Evanghelie, Blaj, 1776; Minologion, Blaj, 1781; Penticostalion, Râmnic 1785; Psaltirea, Sibiu 1800; Molitvelnic, București 1819; Jertfelnic, București 1819; Apostol, Sibiu 1851; Ceaslov, Sibiu 1850.

În sfânta biserică din Corbești se mai află: o pravilă, un apostol și două molitvelnice. Nu se știe unde s-au tipărit deoarece lipsește fila cu titlul cărții.

Conform însemnărilor făcute de preotul Corneliu Monția la 13 noiembrie 1940 nr. total al cărților aflate în biserică ortodoxă din Corbești era de 45.

Preoți: Gheorghe (1784); Teodor Olăresc (1784, 1785, 1788); Toma (1793); Teodor Popovici (1802, 1817); Vichentie Popovici (1811-1842); Teodor Popovici (1843-1845); Petru Cimponer și Iosif Popovici (1845-1866); Aaron Popovici (1866-1868); și-a donat întreaga avere în ascuns bisericii din Corbești); Ioan Cimponeri și Ștefan Vesa (1868-1870); Andrei Vășan (1870) care având con-

flict cu judele comunal Iancu Han, a fost nevoit să părăsească parohia ajungând preot la Baia. Bătrânii satului spuneau că înainte de a pleca din parohie a „**blăstămat pe locuitori**” și de aceea s-au abătut asupra satului atâtea necazuri; Ioan Cimponer și Ștefan Vesa (1870-1872); Alexandru Lazăr (1873-1896); Petru Vesa (1896-1897); Corneliu Monția (1897-1942).

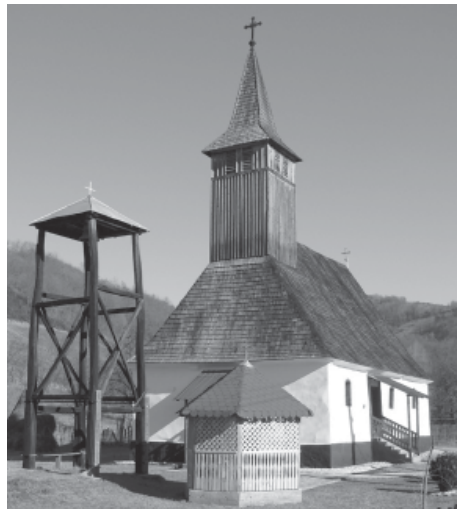
Despre preotul Corneliu Monția am găsit consemnat în cronica bisericii parohiale din comuna Corbești următoarele:”... **s-a hirotonisit prin Înalt Prea Sfințitul Arhiepiscop și Mitropolit Ioan Mețianu în 28 august 1897, e de 36 de ani și servește de 10 ani**”

Iată ce spunea preotul Corneliu Monția despre școala confesională din acele vremuri:” școala confesională n-a fost binevăzută de autoritățile oficioase maghiare și fiind edificată pe intravilanul comunei politice notarul Ioan Babits sau mai bine zis reprezentanța comunală în frunte cu primarul de atunci a voit s-o statifice. ” Preotul Corneliu Monția s-a opus și a reușit să transcrie intravilanul școlar pe comuna bisericească ortodoxă română din Corbești.

Au mai slujit următorii preoți: Ioan Bâru; Ioan Popa; Ionel Tămășan; Pișchian Eugen.

e. Biserica ortodoxă din Roșia-Nouă

Biserica a fost dintotdeauna locul de întâlnire al tuturor credincioșilor din cadrul unei comunități. Aproape că nu a existat localitate românească în care să nu existe un sfânt locaș ortodox. Localitatea Roșia- Nouă nu putea să facă excepție de la aceasta. Astfel, conform conscripției lui Sinesie Jivanovici, aici a existat în anul 1775 o veche biserică din lemn cu hramul „Bunavestire”, construită în anul 1773 pe un platou de la poalele dealului numit al lui Dalcă Lazăr, unde era și cimitirul satului. În anul 1810, această biserică a fost vândută printr-un contract de vânzare-cumpărare satului Șteia (județul Hunedoara) de pe celălalt versant al Munților Zărandului, în locul ei edificându-se actuala biserică de lemn, cu hramul „Sfântul Mucenic

Biserica ortodoxă din Roșia-Nouă

Dimitrie”, sfințită în anul 1811 de protopopul Zaharia Protici al Vărădiei. Este construită din bârne groase de stejar, în stilul vechi românesc al bisericilor de lemn din Ardeal. Biserica are un plan dreptunghiular cu absidă poligonală nedecroșată, având turn clopotniță peste pronaos. Turnul este construit din scânduri de brad și acoperit cu tablă iar biserica este acoperită cu șindrilă. Pictura bisericii a fost executată în anul 1820, pe lemn direct, în ulei, de același zugrav Nicolae din Lupșa Mare așa după cum reiese dintr-o însemnare făcută pe coperta unui Catavasier(Râmnic, 1750): Să se știe că eu Nicolae Zugrav am zugrăvit biserica din Roșia în anul 1820, s-au gătat aprilie 17 zile”. Remarcabilă este pictura naosului în care se acordă importanță „Ciclului Patimilor”, iar în absida altarului se disting, „Jertfa lui Avram”, „Sfânta Troiță” și friza patriarhilor. De la vechea biserică s-a păstrat iconostasul care este instalat în actuala biserică și trei icoane împărătești cu o decorație în ipsos, tehnică de lucru întâlnită în țările române, icoane databile din secolul al XVIII-lea.

Ctitorii bisericii sunt locuitorii din Roșia Nouă și Obârșia.

Antemisul este din 1956, sfințit de episcop dr. Andrei Mager al Aradului.

Restaurări s-au făcut în anii 1862, 1867 și 1902. De fiecare dată a fost ridicată pe noi temelii, deoarece fiind construită pe teren mlăștinos, s-a afundat, fapt ce a necesitat ridicarea ei din timp în timp. În anul 1919 s-a ridicat pentru ultima dată la înălțimea de 2 metri. Astăzi are o temelie de 80 centimetri. În anul 1943 a fost tencuită pe dinafară. Se spune că biserica ar fi fost pictată și în exterior.

Biserica a avut matricole din 1809 și 1810 dar au fost predate la arhiva statului. Astăzi se găsesc matricolele botezaților, cununaților și răposaților din anul 1900.

Are clopotniță separat de biserică, în care este așezat un clopot cumpărat în anul 1934. În turnul bisericii încă este un clopot cumpărat în anul 1921, clopotul vechi fiind rechiziționat în timpul primului război mondial.

Cărți românești vechi aflate în biserică: Catavasier, Râmnic, 1750; Antologhion, București, 1767; Cazanie, București, 1768; Triodion, Blaj, 1800, Octoih, secolul XVIII. Într-un inventar din 1855 sunt menționate 16 cărți: Evanghelie; Liturghier; Apostol; Minei mare; Octoih(2); Cazanie; Triod; Penticostar; Psaltire; Constantin Diaconovici-Loga, Octoih-Tipicon; Catavasier(2); Molitfelnic mare; Ioan Popp, Învățători morale, Buda, 1847; Nicolae Tincu-Velia, Cele 7 virtuți, Brașov, 1847.

Preoți: Ianăș (1728, 1745); Ioan Popovici (1752, 1779); Ioan Mariescu (1764, 1767); Lazăr Popovici (1788); Ioan Volungan (1801, 1811); Dimitrie

Duroși (1833-1844); **Nicolae Vesa** (1834); **Teodor Volungan** (1825, 1855) – născut în anul 1795, hirotonit preot la 10 iunie 1825 de episcopul Iosif Putnic. Avea singhelie din 14 ianuarie 1834 de la Gherasim Raț și avea o purtare „bună potrivit preoției, își îndeplinește datorințele cu sârguință, în slujba preotească se poartă bine”; **Ioan Cimponeriu** (1846-1880) – născut în 1823, hirotonit la 12 aprilie 1846 de Gherasim Raț și în 1854 încă nu avea singhelie. Știa bine românește, „citire, scriere, cântare, cu știință teologhicească, cu însușiri vrednice, își îndeplinește datorințele foarte bine și moral bun, în slujba preotească se poartă cu mare sârguință”; **Petru Vesa** (1900-1934): Teodor Handra (1934); Aurel Ijac (1938); Victor Corpodea (1943); Gheorghe Ciopată (1945); Ioan Bărul (1956); Ioan Oncu (1959); Clemente Popovici (1960); Au mai slujit: rasofor Forai Roman, plecat la mănăstirea Cernica, pr. Dehelean Gheorghe, Pascu Butar și Popa Aurelian.

Diaconi: Ianoș (1755)

f. Cultul Baptist

Istoricul cultului arată că acesta este cel mai vechi dintre cultele neoprotestante. La baza cultului stă anabaptismul, care s-a dezvoltat în Europa. Se stabilizează în Anglia și își atribuie numele de credință baptistă, care trece peste ocean în America

A treia țară din lume în care s-a răspândit credința baptistă a fost Germania. Pe teritoriul României se amintește pentru prima dată de existența baptiștilor în Transilvania, sub numele de anabaptiști în anul 1527. În 1662, în jur de 40 de comunități anabaptiste sunt expulzate din Moravia și s-au așezat în Ungaria și în Transilvania, la Vințul de Sus, de unde, în 1762, pleacă și se stabilesc în sudul Rusiei. În secolul XIX cultul vine din Germania cu un grup de coloniști, între care Karl Scharlschmidt, botezat la credința baptistă de I. G. Onken în 1845 și soția lui botezată de G. Lehman, la Berlin, în 1849.

În 1864 se organizează la București prima comunitate baptistă cu 12 membri. În jurul anului 1860 vin baptiști din Rusia, din cauza prigonirii, și se stabilesc în Dobrogea și la București.

Un tânăr din Pecica, în 1902, propovăduiește credința baptistă și reușește să formeze în Dobrogea două grupuri de credincioși baptiști.

Baptismul intră în Transilvania prin Antal Novak, care, în 1871, ajunge la Salonta, unde găsește un grup de reformați care, în casa lui Ianoș Lajos, studia

Biblia. Îi convinge să treacă la cultul baptist și se botează. Pe aceștia îi urmează și alții, reușind să întemeieze biserici în spiritul acestui cult, în județele Bihor, Arad și Timiș. În județul Arad, la Curtici și la Buteni, sunt construite primele biserici baptiste.

Pe teritoriul comunei Petriș în localitatea Corbești a apărut în anul 1905. Prima biserică baptistă s-a întemeiat la 4 octombrie 1921 și număra 45 de membri. Predicator era Filimon Todor, fostul președinte al comitetului parohial ortodox din localitate care a părăsit cultul ortodox și s-a convertit la credința

Biserica cultului creștin baptist din Petriș

Biserica baptistă din localitatea Seliște

baptistă. Astăzi, această biserică nu mai există, ea fiind demolată la sfârșitul anilor 1990, cei mai mulți dintre credincioși frecventând biserica penticostală și o parte biserica cultului creștin baptist din Petriș.

Biserica cultului creștin baptist din Petriș a fost construită în anul 1909. A fost demolată în anul 2005 și reconstruită pe alt amplasament și la același număr 75, intrând în funcțiune în luna iulie a anului 2006. Are un număr de 23 de credincioși iar presbiter și conducător al acestei biserici este Moraru Gheorghe.

Și în localitatea Seliște întâlnim o biserică a cultului creștin baptist, dar care nu mai este frecventată de credincioși, aceștia frecventând biserica baptistă din Petriș.

g. Cultul Penticostal

Biserica apostolică penticostală, cum o numesc credincioșii ei, ar fi apărut pe pământ la 50 de zile de la învierea lui Iisus Hristos și la 10 zile de la înălțarea sa la cer.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul sec. al XX-lea începe o perioadă de revigorare a acestui cult în toată lumea, inclusiv în România. În părțile noastre, la Păuliș, fiul unor emigranți din America pe nume Pavel Budeanu, se convertește la credința pentecostală și reușește, la rândul său, să-l convertească la aceeași credință pe Gheorghe Bradin și pe soția acestuia. Aceștia înființează prima biserică pentecostală din România în 1922. În 1924, cultul a fost scos în afara legii, funcționând în semiclandestinitate până în 1944.

O deosebire a cultului baptist față de cel pentecostal constă în faptul că bapțiștii fac rugăciunile individual și în afară de duminici, țin numai sărbătorile indicate de biblie. Față de bapțiști, pentecostalii admit spălarea picioarelor la cina cea de taină.

În localitatea Roșia-Nouă a apărut pe la începutul anului 1930 întemeietor fiind Gârna Petru din localitate. În anul 1935 s-a construit biserica pentecostală care dăinuie și astăzi. Numărul pentecostalilor la acea dată se ridica la 10. Astăzi numărul enoriașilor pentecostali din Roșia - Nouă a crescut simțitor, situându-se în jurul cifrei de 120 de persoane din care 70 adulți și 50 de copii. Diacon al acestei biserici este Iancu Iacob. Tot el este și diaconul, celor 20 de pentecostali

**Biserica apostolică pentecostală din
Roșia-Nouă**

din Obârșia și al pentecostalilor din Corbești. În Obârșia slujbele se săvârșesc într-o casă întrucât nu este biserică. Acum, după spusele localnicilor, prin contribuții proprii, pentecostalii de aici își construiesc o biserică nouă.

Biserica pentecostală din Corbești a fost zidită în anul 1958 și a început să funcționeze în anul 1966. Are 10 metri lungime, 6 metri lățime și 3, 25 metri înălțime. Se află situată la numărul 123, pe strada principală a satului. Cel mai de seamă pastor al acestei biserici a fost Han Petru din Corbești. Acum pastor al bisericilor pentecostale de pe valea Petrișului este Beni Petrean din Săvârșin. Numărul credincioșilor din această biserică este de 70, dintre care 52 adulți și 18 copii. În localitatea Petriș sunt doar 4 persoane de religie pentecostală.

IV. III. Activitatea culturală

Întotdeauna, locuitorii de pe valea Petrișului, mari iubitori de folclor fiind, și-au făcut timpul necesar pentru a lua parte la diferitele activități culturale care aveau loc în cadrul localităților. Fie că aveau loc organizat în cadrul căminului cultural sau cu alte ocazii, clacă, șezătoare, jocul de duminică după - masa sau de Crăciun, oamenii acestor locuri au luat parte cu mult entuziasm și au pus mult suflet în tot ceea ce au întreprins pe tărâm cultural. Animatorii culturali din localitățile petrișene erau învățătorii care desfășurau o activitate asiduă în munca de culturalizare a maselor. Aceștia susțineau în cadrul căminelor culturale conferințe cu caracter agricol, social și politic, cursuri de îndrumare a familiilor, dar și programe artistice muncind cu multă dragoste și simț de răspundere. Mari iubitori de folclor și beneficiind de o zonă cu un bogat tezaur folcloric ei au instruit și pregătit cu multă râvnă formații artistice care prin spectacolele pe care le prezentau înafara comunei făceau cunoscute tradițiile și obiceiurile văii Petriș.

Primul cor bărbătesc pe patru voci a fost înființat de învățătorul Ștefan Pipa, în anul 1934, în localitatea Corbești, care cânta atât pe scena căminului cultural dar și la biserică duminica și în sărbătorile legale.

În anul 1950 învățătorul Octavian Vițega înființează la Roșia-Nouă, un taraf alcătuit din lăutari ai satului, iar un an mai târziu un grup vocal care interpreta cântece populare culese de acesta din cadrul localității. În anul 1952 reunește cele două formații formând un ansamblu vocal – instrumental și extinde repertoriul adăugând la cântecele interpretate până atunci și altele culese din întreaga comună Petriș și chiar din afara comunei.

**Grupul vocal instrumental din Roșia Nouă (1952)
instructor învățător Vițega Octavian**

În cadrul căminului cultural din Petriș exista în anul 1960 o formație de teatru popular și una de dansuri populare locale instruite și conduse de cadrele didactice Sas Aurora, Ene Gheorghe și Tomuș Mircea.

Învățătorul Victor Bulzu, în calitate de director al căminului cultural înființează în anul 1960 la Corbești o formație de dansuri populare locale și primul cor mixt pe patru voci, el fiind de altfel și dirijorul corului. Un cor asemănător i-a ființă la Petriș în anul 1961 din inițiativa aceluiași inimos învățător Victor Bulzu. Fiu al acestei comune fiind, el dorește să facă cunoscut numele comunei sale dincolo de granițele comunei și ale județului. Astfel reunește cele două coruri mixte și în anul 1962 ia naștere primul cor mixt al comunei Petriș. Acest cor a susținut numeroase spectacole și a participat la diferite concursuri organizate în acea vreme. Era invitat la toate manifestările cultural-artistice organizate în cadrul județului fiind apreciat ca fiind unul din cele mai bune coruri din acele timpuri. Succesul acestui cor îi ambiționează pe locuitorii din localitatea Roșia-Nouă și Obârșia. Se mobilizează sub comanda aceluiași învățător Octavian Vițega și în anul 1965 apare pe scenele căminelor culturale din comună formația de dansuri feciorești „Călușerii” care aveau un repertoriu inspirat din dansurile jucate de feciorii satului la Crăciun , atunci când mergeau cu dubele și cu colinda. Instructor era același învățător Octavian Vițega. Având nevoie de muzică pentru a putea juca se reînființează taraful din Roșia-Nouă, dirijor fiind regretatul taragotist Faur Lazăr.

Formația de dansuri mixte din Corbești (1960)
Instructor învățător Bulzu Victor

Corul mixt pe 4 voci din Corbești – 1960. Dirijor învățător Bulzu Victor

**Corul Căminelor culturale din Petriș – Corbești anul 1962
Dirijor învățător Bulzu Victor**

Formația de dansuri feciorești „Călușerii” din Roșia – Nouă (1969)

Nici corbeștenii nu se lasă mai prejos și în anul 1970 apare formația de dansuri feciorești „Dubașii”. Aceștia jucau dansurile pe care le jucau feciorii dubei la Crăciun (A dubii, Zorile, Sălcioara, Ardeleana, Călușerul, Bătuta,

„Dubașii “ din Corbești

**Grupul de fluierași din Roșia – Nouă la faza finală
a festivalului „Cântarea României” – Oradea 1980**

Sfădita, Ardeleana printre rânduri) și colindau colindele specifice marii sărbători, Crăciunul. Primașul acestei formații era Sas Aurean din Corbești. Apar între timp doi rapsozi neîntrecuți în măiestria lor: inegalabilul fluieraș Cerb Lazăr din Roșia-Nouă, un arhicunoscător al doinelor și cântecelor de joc de pe valea Petrișului și „privighetoarea” Roșiei, Stănilă Persida, care interpreta cântecele vechi de pe Valea Petrișului ca nimeni alta. Când apăreau pe scenă acești doi rapsozi culegeau ropote de aplauze din partea spectatorilor. Acest fapt l-a încurajat pe Cerb Lazăr și în scurt timp reușește să adune în jurul său 20 de fluierași din Roșia-Nouă și Obârșia, alcătuind vestita formație „Fluierașii din Roșia-Nouă”, care prin repertoriul bogat și prin prestața sa a depășit cu mult granițele județului fiind cunoscută în întreaga țară.

În perioada 1970 -1975 în întreaga comună Petriș s-a desfășurat o bogată activitate artistică, dar din 1975 și până în 1977 activitatea cultural – artistică a scăzut treptat așa încât în anul 1977 era aproape inexistentă rezumându-se doar la aparițiile sporadice ale formațiilor „Dubășii” din Corbești” sau „Fluierașii” din Roșia-Nouă. În acest context, în anul 1977, am fost numit ca învățător la școala cu clasele I-IV din Corbești. Am găsit aici una din zonele cele mai bogate în folclor autentic fapt ce m-a determinat să mă aplec cu

precădere asupra acestui neprețuit tezaur al petrișenilor culegând date și informații despre creațiile artistice, obiceiuri, datini și tradiții. După culegerea lor am încercat să le readuc la lumină transpunându-le pe scenă. Am găsit înțelegere și ajutor din partea tuturor locuitorilor car-și iubesc nespuse de mult tradițiile, obiceiurile și datinile lăsate ca moștenire de strămoșii lor. În mod deosebit am avut alături de mine un grup de rapsozi populari realmente pătimiși ai folclorului. Aș enumera pe fluierașul Cerb Lazăr, taragotistul Faur Lazăr, fluierașul și saxofonistul Aurel Iacob, cântărețele Tămășan Oprița și Gligor Vioara, primașul dubașilor Sas Aurean și dansatoarea Anișoara Die, bună cunoscătoare a jocurilor populare locale din Corbești. Am reușit să adun toată puterea artistică din localitățile Corbești, Roșia-Nouă și Obârșia și să formăm un puternic ansamblu folcloric din care făceau parte următoarele formații artistice: „Fluierașii”, „Dubașii”, taraful din Roșia, dansuri populare mixte, grupul vocal instrumental „Cununa Petrișului”, teatru folcloric „Șezătoarea” și „Băbăruța”, grup de colindători. Tot din acest ansamblu făceau parte și rapsozii și interpreții de muzică populară Faur Lazăr, Cerb Lazăr, Rodica Petrean, Tămășan Oprița și Ion Baleț zis „Tima”.

Acest ansamblu artistic a desfășurat o activitate bogată participând la multe spectacole, fiind nelipsit de la toate acțiunile organizate de Direcția județeană de Cultură Arad și participând la toate concursurile organizate în acea vreme. A ajuns cunoscut în întreaga țară concertând pe scenele celor mai mari orașe din țară enumerând în acest sens București,

Doamna preoteasă, rapsod popular din Corbești la faza finală a festivalului „Cântarea României” – Timișoara 1981

Rapsozii populari Gligor Vioara din Corbești și Faur Lazăr din Roșia – Nouă (1998)

Grupul vocal din Corbești 1994

Taraful din Roșia - Nouă la Festivalul Primăverii din ARAD 1978

**Ansamblul folcloric din Corbești la Festivalului Cântecului și
Portului Popular – Oradea 1980**

Timișoara, Cluj, Arad, Oradea, Deva, etc. A participat la mai multe ediții ale festivalului național „Cântarea României”, ajungând de fiecare dată în finală și câștigând multe premii de cele mai multe ori premiul I. Devenise un obișnuit al Televiziunii Române fiind invitat de foarte multe ori pentru a participa la diferite emisiuni, mai ales în preajma sărbătorilor de iarnă. Din păcate diplomele primite se păstrau la Primăria Petriș și după revoluția din 1989 acestea au dispărut. Perioada 1977-1990 a fost perioada cu cea mai bogată activitate folclorică a comunei Petriș, poate, din toate timpurile.

După 1990, eu am primit numire ca învățător în localitatea Păuliș și de acest ansamblu clădit cu atâta trudă și mîgală nu s-a mai ocupat nimeni. Treptat activitatea cultural-artistică a încetat, astăzi ea mărgininu-se doar la serbările școlare. Nădăjduiesc totuși că vor apărea cât de curând alți îndrăgostiți de zestrea folclorică a acestei mirifice zone și nu vor lăsa să piară aceste „nestemate” lăsate moștenire de moșii și strămoșii noștri.

IV. 4. Asistența medicală

Încă, din anul 1919 localitatea Petriș avea medic de circumscripție rurală. Doar puține localități pe valea Mureșului până la Lipova, aveau medic de circumscripție.

Cu toate acestea oamenii apelau rar la ajutorul medicului, doar în cazul unor boli grave, și de regulă atunci când leacurile tradiționale folosite de ei nu dădeau nici un rezultat. În special locuitorii satelor Obârșia și Roșia-Nouă care se aflau la distanță mare față de localitatea Petriș, unde se afla dispensarul medical, foloseau niște leacuri pe care le moșteneau din moși strămoși și care erau perfecționate de la o generație la alta. Se practica un fel de medicină naturistă, însă aceste „tratamente „ nu aveau întotdeauna efectul scontat. Cel mai adesea se folosea apa după cărbune luat din vatră pentru durerile de stomac, ceaiul din semințe de mac pentru calmarea durerilor de mâini și picioare, ceaiul de ceapă pentru tuse și răceală, moarea de pe varză pentru tratarea bolilor de stomac, băi cu frunze de nuc pentru tratarea reumatismului, cartoful răzuit pentru tratarea arsurilor, cartoful tăiat felii pentru calmarea durerilor de cap, ceapa și frunzele de varză murată pentru degerături, etc.

Dispensarul uman din Petriș era proprietate a județului Arad. În anul 1935 acesta este dat în administrarea Eforiei sanitare. Era o clădire veche care nu mai putea față cerințelor. Astfel, în anul 1936 Prefectura județului Arad alocă suma de 470 600 lei pentru construirea unui alt dispensar și a unei infirmerii în localitatea Petriș. Cu sumele alocate de prefectură și cu ajutorul cetățenilor care au depus doar munca necalificată în anul 1937 s-au finalizat lucrările și s-a dat în folosință noul dispensar. De la acea dată, acțiunea de prevenire a îmbolnăvirilor a fost mult ușurată, iar tratamentele au putut fi efectuate la dispensarul uman Petriș nemaifiind nevoie de deplasarea la dispensarul de la Săvârșin.

Noul dispensar are o cameră de așteptare, o cameră de consultații, două saloane pentru bolnavi cu 14 paturi, cameră pentru infirmier, baie și dependințe.

Locuința medicului constă din trei camere, baie și dependințe.

Dispensarul are următorul personal: medic de circumscripție, agent sanitar, și om de serviciu.

Către finalul anului 1937 s-a înființat dispensarul de puericultură unde se dau consultații copiilor bolnavi și se face puericultură pentru cei sănătoși. Acesta funcționează pe lângă dispensarul mixt existent. Cu ocazia consultațiilor se dau de către medicul de circumscripție, pentru copii, următoarele: orez, gris, alte făinoase, zahăr, săpun, flanelle, cămășuțe, ștergare, alte ajutoare din suma de 1000 de lei pusă la dispoziția dispensarului de către Ministerul Sănătății și Asistenței Sociale.

În anul 1971 în localitatea Petriș exista o circumscripție medico – sanitară și o casă de nașteri, deservite de doi medici și 24 de cadre cu pregătire medie și elementară.

Studiind arhiva dispensarului din Petriș aflăm că în perioada 1970 – 2009 aici au funcționat următorii medici de circumscripție: Moț Florian, Palfi Mihai, Popa Fira, Șerban Ioan, Barta Eva și actualmente Bălănescu Lucia.

La nivelul anului 2009 dispensarul are următorul personal:

- medic Bălănescu Lucia
- asistentă medicală Mariș Liliana (studii superioare)
- asistentă medicală Frenț Estera (studii medii)
- personal de serviciu Chiriac Ana

Dispensarul dispune de un cabinet de consultație și o sală pentru tratament. Din păcate instrumentarul medical este învechit, dispensarul fiind deficitar la capitolul dotări cu tehnică medicală. De mare ajutor pentru locuitorii comunei Petriș ar fi înființarea unui punct farmaceutic.

Dispensarul din Petriș

Cu toate aceste greutăți totuși medicul Bălănescu Lucia

desfășoară o activitate prodigioasă, fiind mereu în mijlocul oamenilor și căutând să le aline suferințele. Locuitorii comunei o îndrăgesc și o respectă în același timp având mare încredere în profesionalismul și dăruirea ei. O demonstrează nu numai spusele oamenilor, dar și cifrele pe care le prezint în continuare. Numărul consultațiilor medicale a crescut de la 2154 în anul 2007 la 2340 în anul 2008, iar în anul 2009 până în luna mai s-au înregistrat deja 1330 de consultații medicale. Pe parcursul anului 2008 s-au efectuat 460 de tratamente medicale și numărul acestora fiind superior celor înregistrate în anul 2000. În medie se efectuează în jur de 40 de tratamente medicale pe lună.

În evidențele primăriei, privind starea de sănătate a populației se consemnează faptul că pe teritoriul comunei sunt înregistrați 46 de diabetici după cum urmează: 14 în Petriș, 5 în Seliște, 12 în Ilteu, 7 în Corbești, 5 în

Roșia-Nouă, și 3 în localitatea Obârșia. Deasemenea sunt înregistrați 83 de bolnavi cronici: 40 în Petriș, 7 în Seliște, 18 în Ilteu, 6 în Corbești, 6 în Roșia-Nouă, 6 în Obârșia.

Principalele cauze ale mortalității și ale morbidității sunt: bolile cardiovasculare, hipertensiunea arterială și neoplasmul.

Capitolul V

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

V. 1. Caracterizarea etnografică a comunei Petriș

Așezările rurale constituie una din componentele de bază din viața oricărui popor și de aceea merită cea mai atentă cercetare etnografică, istorică și arheologică pentru înțelegerea continuității poporului nostru pe aceste meleaguri. Vorbind despre așezări, întotdeauna legăm noțiunea acestora de prezența organizată a spațiului, a uliței, sau chiar a unor construcții separate, neorganizate într-o unitate economică sau socială, cum este orișicare comunitate sătească.

Există o serie de factori care concură deopotrivă la formarea caracterului așezării, cum ar fi factorii: geografic, istoric, politic și economic, definind fizionomia așezării, conținutul și structura ei.

Având în vedere cele arătate mai sus constatăm că în cadrul comunei Petriș întâlnim două categorii de sate:

- categoria satelor cu case răsfirate;
- categoria satelor de vale;

Categoria satelor cu case răsfirate:

În această categorie intră satele: Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia. Structura acestor sate se compune din ulițe lungi, ocolite la distanțe mari, împânzind astfel ca niște tentacule suprafețe întinse de teren. Casele sunt rare, cu grădini și pomi fructiferi între ele. Înspre centrul satului casele sunt ceva mai apropiate formând vatra satului. Ele se află așezate perpendicular pe linia drumului. În aceste localități constatăm trecerea de la cultivarea intensivă a fânețelor și

creșterea animalelor, la forma de proprietate divizată între hotar și vatra satului, unde țăranul, înafară de grădină mai are și câteva lanțuri de teren agricol sau pășune. Ocupația locuitorilor este preponderent agrară iar creșterea animalelor are pondere mai redusă.

Categoria satelor de vale: Petriș, Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia ;

Aceste localități conțin elemente mixte de așezare. Casele sunt așezate perpendicular pe linia apei, pe toată lungimea ei. Au o uliță largă care merge paralel cu apa.

Arhitectura țărănească și elementele ei decorative

Teritoriul Comunei Petriș este un adevărat lăcaș de cultură și civilizație românească ce dăinuie de milenii prin stabilitatea ocupațiilor și continuitatea tradiției populare meșteșugărești.

Zona fiind un mare bazin forestier se observă o diferențiere a construcțiilor țărănești față de zona de câmpie, uneori mai conservatoare, alteori mai receptivă la înnoiri. Aici tradiția este pe primul loc și se păstrează până în zilele noastre.

Datorită faptului că această zonă a avut păduri mari s-a dezvoltat aici o arhitectură în lemn, o adevărată artă a construcțiilor de lemn.

Întâlnim în cadrul comunei Petriș în special în localitățile Roșia-Nouă și Obârșia construcții de case din lemn care după spusele localnicilor au o vechime cuprinsă între 200-250 de ani. În general s-au folosit două tehnici de lucru:

- tehnica construcțiilor țărănești din bârne de lemn;
- tehnica cățeilor verticali;

Tehnica construcțiilor țărănești din bârne de lemn

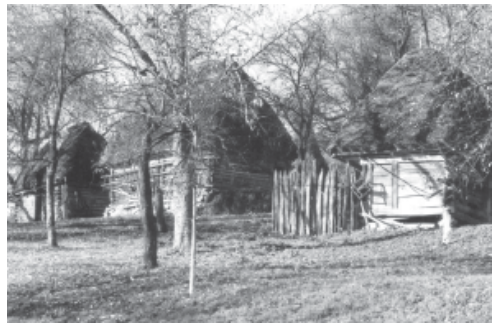
Bârnelor de lemn erau rotunde sau cioplite (**lodbe**). Esențele lemnoase cele mai folosite la construcția unei case erau gorunul, cerul, bradul și foarte rar fagul sau frasinul. Construcția începea cu așezarea în patru colțuri a câte unei pietre mari. Pe aceste pietre se așeza

construcția ca să nu vină în contact cu pământul și să putrezească. Peste bolovani se așeza talpa casei – suptoaia -, formată din bârne lungi și groase cioplite în patru fețe și puse dintr-un capăt al casei la celălalt dintr-o singură bucată. La alte case s-au folosit tălpile din lemn necioplite. Tălpile erau foarte groase și de aceea ele serveau drept tăietor de lemne pe ele crăpându-se lemnele pentru foc. Pe tălpi se ridica construcția din bârne, rotunde sau cioplite până la înălțimea dorită de proprietar. Capetele bârnelor se încheiau în tiotori (chiotori) crestate, românești sau nemțești. Țăranii de aici spun că „o casă din lemn construită în tiotori nu se huluie până-i lumea”. Înăuntru casele erau măltărite cu un strat gros de lut amestecat cu pleavă. Sunt și case la care lodbele erau atât de groase încât ele rămâneau netencuite.

Tehnica cățeilor verticali:

O întâlnim în special la construcțiile din lemn din localitatea Obârșia. De fapt aceasta constă în combinarea tehnicii în chiotori românești cu cea în căței. Colțurile casei erau încheiate în chiotori românești iar în interiorul pereților era folosită îmbinarea în cățel. Constatăm, astfel că meșteșugarul popular a fost nevoit să folosească această ingenioasă tehnică întrucât lemnul de construcție se împutinase. Bârnelle întregi au fost înlocuite cu bârne segmentate pe porțiuni în funcție de lungimea materialului de construcție. Construcțiile sunt ridicate pe o temelie de piatră înaltă de 80-100 cm fapt ce a făcut să dispară târnațul.

Un alt element important al arhitecturii țărănești din această zonă este acoperișul. Acoperișul tradițional este în patru ape cu pante de scurgere foarte înalte, ceea ce îi asigură o durabilitate foarte mare în timp. Ridicarea acoperișului începe cu terminarea pereților. Pe ultimul rând de bârne se pune

cusurăul. Peste cusurău se așează o grindă de lemn groasă dintr-un singur trunchi de copac numită meșter grindă. Pe aceasta se așezau grinzile interioare. Peste grinzi se așezau scândurile care formau podeaua casei. La capetele grinzilor se fixau cununile care susțineau cornii prinși în cuie de lemn ce formau baza acoperișului.

La învelișul casei se foloseau paie de grâu. Paiele erau legate de leațurile acoperișului.

Descrierea locuinței:

Casa cu două încăperi sau casa cu tindă o întâlnim în Roșia-Nouă, Obârșia, Corbești, fiecare casă depășind vârsta de 200 de ani, reprezentând adevărate monumente de arhitectură populară locală. Casa este compusă din tindă și odaie cu intrarea din tindă, sau casa cu două camere destinată ca locuință familiilor separate a doi frați, de obicei, până la constrirea unei locuințe noi. Casele au intrări separate din același târnaț. Pe peretele despărțitor între cele două case se găsește soba pentru încălzit, care are un singur coș de evacuare a fumului și încălzește cele două camere.

Casă – tindă – casă:

Tinda: este prima încăpere în care se intră din târnaț. Aici se află cuptorul de gătit (spoheriul), cuptorul de copt pâinea, coșul de evacuare a fumului. La unele din aceste case tinda este lipsită de tavan. Deasupra cuptorului de pâine se află o apărătoare pentru a proteja acoperișul de paie de scânteile ce se ridicau din cuptor. Această apărătoare poartă numele de băbură. În peretele tindei se găsesc unul sau două orificii numite olurar pentru olul cu apă de băut sau oalele cu lapte pus la prins. În tindă se mai găsește și groapa pentru cromoape care servea drept pivniță.

Casa-tindă-casă se compune din două încăperi. Prima este soba curată sau casa dinainte. Această cameră cu intrarea din tindă este totdeauna curată, îmbrăcată în straie de sărbătoare. În această cameră nu se locuiește și de aceea nu are sobă de încălzit.

Ce-a de a doua încăpere este numită casa de dinapoi. De fapt aici se duce întreaga viață a familiei. Aici se doarme, se pregătește mâncarea și se mănâncă. Camera are șporiul pentru gătit și încălzit. Casa dinapoi este întreținută în mare ordine și curățenie ea fiind de fapt fala gospodinei. Lumina pătrunde în casă prin două ferestre așezate la stradă, încă una la spate și una în târnaț.

Târnațul (suptoiaia) este de fapt prispa cu stâlpi numiți târnățari și nu lipsește de la nici o casă. Din spusele localnicilor am aflat că târnațul are o funcție foarte importantă și anume: vara dă o umbră groasă ferind pereții casei de o încălzire excesivă, iar iarna când soarele este mult mai coborât, peretele cu ferestre și fața casei sunt puternic încălzite ridicând temperatura casei.

Interiorul locuinței

Interiorul locuinței țărănești reflectă modul de gândire și modul de viață, nivelul material la care a ajuns familia respectivă precum și modul de exprimare a gustului său pentru frumos. Iată cum arăta amenajat interiorul unei locuințe dintr-o casă descrisă mai sus: pe lângă doi sau trei pereți se aflau fixate câte o laviță fixă, unele erau prevăzute cu spătar, de obicei cea așezată între geamuri, în mijlocul camerei o masă cu scaune iar într-un colț al încăperii se afla cuptorul pentru încălzit care era prevăzut în spate cu un loc pentru dormit. La casele mai înstărite se găsea ca mobilier și lada de zestre. Camera era frumos ornamentată pe pereți cu ceramică decorativă și cu cingee. Paturile erau acoperite cu lipidee țesute în casă și cusute cu cipcă și pe ele se așezau mai multe perne cu funduri cu ciucuri.

Astăzi numărul acestor case a scăzut simțitor locul lor fiind luat de noi tipuri de case, frumoase, confortabile, care creează condiții optime de locuit, arhitectura tradițională țărănească contopindu-se cu arhitectura nouă.

Odată cu extinderea relațiilor între sat și oraș, țaranul împrumută și transpune în locuința sa tot mai multe elemente ale arhitecturii urbane. Astfel,

Interiorul unei case țărănești din Obârșia

Sobă țărănească a unui sălaș din Obârșia

formele casei țărănești tind către formele casei urbane, crește numărul camerelor, fiecare dintre aceste încăperi căpătând funcționalități speciale în noile condiții ale creșterii nivelului de viață, ale modernizării, a unei mentalități a țaranului nostru. Interiorul casei nu mai are trăsăturile caracteristice interiorului tradițional și se aseamănă tot mai mult celui de la oraș având aceleași piese de mobilier – televizor, radio, aragaz, frigider, calculator, etc.

Cu toate acestea țaranul român, continuă să folosească unele elemente tradiționale ca: târnațul, două ferestre la stradă, acoperișul în două ape, etc. Este, deci, o dovadă în plus că în procesul înnoirii, vechiul nu se uită, nu se schimbă dintr-o dată, iar noul se impune treptat.

V. 2. Glosar

Conține cuvinte și expresii locale legate de gospodăria țărănească

afumătoare – apărătoare de nuiele deasupra vetrei.

băbură – apărătoare din bârne deasupra vetrei.

boț – bulgăr de pământ.

cuptoriște – locul din tindă unde se află cuptorul de pâine.

capre de lemn – grinzi așezate jos pentru pus butoaie în pivniță.

cusurău – cunună de grinzi puse pe pereți de jur-împrejurul casei, pe care se așează căpriorii acoperișului.

corn – căprior la acoperișul casei.

casă către teleți – casa de către ogradă.

credenț – bufet, dulap, cotarcă – pătul pentru porumb.

colnă – construcție pentru păstrat fânul și uneltele.

casă în cot – casă paralelă cu strada, în formă de L.

cipcă – dantelă.

grindă – o bârnă de susținere, care se pune pe toată lungimea construcției.

grinzele – bârne de dimensiuni mai mici, care se pun paralele.

groapă de croampe – groapă pentru cartofi.

hului – a se dărâma

îmblăceu – unealtă de bătut (treierat) păioasele.

leațuri – șipci de lemn paralele pe care se așează țigla.

lipideu – cearșaf pe pat.

leasă – împletitură de nuiele.

lodbe – bârne cioplite, fasonate de o anumită grosime.

lut – pardoseala casei făcută din pământ.

linia căputului – linia porții.

meșter-grindă – o grindă de susținere pe toată lungimea încăperii.

mână – cuie de lemn bătute la streășină, pentru susținerea paielor.

măldărit – tencuit.

muruit – lipit, tencuit cu mâna.

merinde – mâncare.

olurar – firidă lângă ușă unde se ține olul cu apă.

ogradă – curte.

ogradă de hoară – curte de păsări

păsălit – bine îmbinat.

plevărie – adăpost în care se ține pleava.

popic – stâlp susținător.

răzor – fâșie de pământ îngustă, între două proprietăți.

rât – loc pentru iarbă de cosit.

strujac – saltea de paie.

streășină – partea ieșită în afară a acoperișului.

suptoaie – târnaț și talpa casei.

șpoheriu – cuptor pentru gătit.

stelaj – poliță cu mai multe rânduri.

târnaț – coridor în jurul pereților casei, ori numai în fața casei, susținut de stâlpi, sub același acoperiș cu casa, spațiu folosit pentru nevoi gospodărești.

tălpi de lemn, talpa casei – bârnele de la fundamentul casei.

târnațaruri – stâlpii de la târnaț.

țepușă – prăjină ascuțită, pusă în vârful acoperișului, pentru fixarea paielor.

urzoi – unealtă casnică pentru urzitul firelor.

vinclu – casă construită în formă de L.

vatră de casă – denumirea pardoselii.

văcăli – a tencui.

zvânta – a se usca.

Părțile componente ale carului: geamână, dric, obadă, căpătii, fergheceu, loitră, poliță, bofee, resteu.

V. 3. Obiceiuri și tradiții în viața localnicilor

Portul tradițional din Obârșia – 1938

Costum de mire din
Corbești – 1925

V. 3. a) Descrierea portului popular

Nu putem vorbi despre obiceiuri și tradiții pe valea Petrișului fără să descriem mai întâi portul popular al locuitorilor acestei zone.

Înainte însă de a descrie portul popular al acestei zone trebuie să vorbim despre materiile prime folosite pentru confecționarea îmbrăcăminte. În prima jumătate a secolului XX materiile prime folosite erau cânepa și lâna de oaie. Să vedem modul în care era obținută **cânepa și țesăturile de cânepă**.

După ce era culeasă, cânepa de vară și cea de toamnă se pune la uscat pentru a putea recolta sămânța de cânepă. După ce era recoltată sămânța, cânepa se pune la topit în niște bălți mari cu apă, numite topile. Peste ea se așezau niște bolovani mari de piatră pentru a sta scufundată. Prin topire cânepa devenea flexibilă și putea fi ușor transformată în fire subțiri. Locurile unde se topea cânepa se văd și astăzi la Corbești, pe Meșteroaia și pe lângă Valea Corbești în apropierea casei parohiale. Locurile se numesc „La topile”. Timp de aproape două săptămâni era ținută cânepa la topit după care era scoasă și spălată în vale și apoi uscată la soare.

După ce se usca, cânepa trecea prin mai multe procedee: melițatul, pieptănatul până la obținerea fuiorului și a drugălăilor, apoi torsul și părluitul.

Pieptănatul se făcea cu două tipuri de „ceptine”: unul mare cu care se pieptăna prima

oară cânepa și altul rotund cu care se efectua o nouă pieptănare a cânepii aceasta determinând obținerea unui fuior foarte fin. Din ceea ce rămânea de la pieptănatul mare se făceau „bărbi din care se țesea urzeala de lipideu. De la pieptănatul fin rămânea „paceșa” din care se torcea trama care era bătută în pânză.

Din ceea ce rămânea după aceste operații se scoteau „drugălăii” care erau torși în șezători. Caierele erau toarse fiecare separat. Urma cu ajutorul rășchitorilor obținerea jirebelor. Aceste jirebe luau apoi drumul pârluitului. Prin pârluit se realiza albirea cânepii și totodată mărirea flexibilității firului de cânepă. Instrumentul cu care se efectua acest procedeu se numea „pârlău”. Era de fapt un trunchi de salcie scobit în interior. Sub acesta se așeza o troacă iar în troacă un scaun cu gratii din leături deasupra. Pe această împletitură se așezau jirebile iar peste ele se punea un lipideu vechi. Pe lipideu se vărsa 1-2 vedre de cenușă și peste aceasta se turna apă caldă și apoi din ce în ce mai caldă până se ajungea la apă fiartă. Cenușa și apa fiartă se scurgeau încet – încet prin lipideu, care avea rolul unui filtru, scurgându-se prin partea inferioară a pârlăului. Procedeu se repeta de mai multe ori

Portul popular de vară al locuitorilor din Obârșia – 1941

Familie din Corbești în straie de sărbătoare la Crăciun

Costume populare naționale femeiești

Costum popular național bărbătesc

ționarea lor, croiala, podoabele folosite și colorit) se poate arăta că: în timpul iernii bărbații poartă pantaloni strâmți, albi, ornamentați cu negru la buzunare din stofă de casă, numiți cioareci, cămașă din cânepă, deasemenea țesută în casă, cojoace din piei de oaie ornamentate cu diferite cusături cu lână bircă.

până când materialul devenea de un alb strălucitor și rezistența acestuia se mărea. Cenușa folosită nu era voie să fie de la coceni de porumb sau lemn de cer pentru că era foarte tare și ardea materialul. Pentru pârlău se folosește o cenușă obținută din lemn de salcie, arin sau carpen.

După pârluire cânepa era urzită în război și apoi țesută în pânză albă. Pânza cea mai subțire care se obținea era folosită la confecționare îmbrăcămintei iar cea mai groasă era folosită la realizarea lipideelor, a sacilor și a ștergurilor. Pentru a coase flori pe șterguri femeile vopseau firele de cânepă cu ajutorul „galiței”. Aceasta era o culoare ce se obținea printr-un amestec de piatră vânăță și var.

Lâna era spălată, uscată la soare, întinsă fiind pe garduri de nuiete, apoi scărmanată. Scărmanarea se realiza ori prin ruperea cu mâna, ori cu ajutorul unui „ceptine”. După scărmanare lâna era toarsă în furcă apoi țesută. Pânza obținută era dubită la Mihăiești (județul Hunedoara) și din ea se confecționau articole de îmbrăcăminte: șube și cioareci.

Referindu-ne la îmbrăcăminte (port popular, materialele folosite la confec-

Femeile poartă ca palton, șube albe ornamentate cu negru din lână țesută în casă.

Vara, bărbații poartă izmene largi, nu prea lungi, cu dantele, țesute din pânză de casă de cânepă și bumbac. Cămășile sunt confecționate din același material, au mânecile largi prinse cu manșete înguste cusute cu mătase albă, la fel și gulerul. Cămașa este prinsă la mijloc cu chimir din piele ornamentat cu mărele și paiete.

Peste ie se poartă laibăr (vestă) din catifea sau postav, cusute cu mătase galbenă sau fir aurit.

În față și în spate se poartă lați din postav cu franjuri (opregi – în localitățile Roșia-Nouă și Obârșia) cusuți cu mătase galbenă.

În locul laților se mai poartă un șorț împodobit cu flori frumos cusute asemănător cu lații numit cărpă de încins.

Pe cap femeile poartă balț negru.

Astfel îmbrăcați, femei, bărbați, tineri și bătrâni în fiecare duminică și sărbătoare merg la horă unde se joacă jocurile: ardeleana, joc de doi pe picior și învârtita.

V. 3. b) Superstiții, credințe și obiceiuri populare

a. Superstiții

Ca mai în toate satele românești și în satele de pe Valea Petrișului superstițiile au ocupat un loc important în viața locuitorilor. Mulți mai cred încă în superstiții și de aceea în viața lor descântecele au avut și încă mai au un rol important. Am fost învățător în localitatea Corbești în perioada 1977 - 1990 și am avut posibilitatea să cercetez folclorul popular al acestei mirifice zone. Astfel am cules colinde, legende, doine, strigături, obiceiuri și jocuri populare, adevărate nestemate ale folclorului nostru popular. Voi încerca în această monografie să prezint doar o mică parte din materialul cules de la localnici.

Locuitorii de aici mai ales cei din Roșia-Nouă și Obârșia cred încă în descântece. Unii dintre ei cred că un copil mic este cel mai expus deochiului. Această superstiție se urcă în vremurile vechi până la indieni, care denumesc deochiul drichti- docha. Ea este răspândită mai cu deosebire în Italia, unde napolitanii pun cel mai mare crezământ pe jettatura.

Dacă un copil este grăsuț și frumușel, cum este privit lung de cineva, mai ales de o persoană rea de ochi sau de una cu ochii negri și cu sprâncene

îmbinate și nu va zice „să nu-i fie de deochi” atunci copilul se deoache. Mijloacele folosite contra deochiului sunt stinsul cărbunilor și descântecele de deochi.

Orice mamă care presupune că micuțul ei copil este deochiat, va lua iute nouă cărbuni aprinși pe care îi va stinge într-un pahar cu apă neîncepută. Dacă cărbunii sfârâie și se scufundă, atunci copilul a fost deocheat. De aceea mama îi va da copilului să bea de trei ori din acea apă, iar cu apa rămasă îl spală la tâmple, pe cap și pe piept. Dacă copilul n-a fost deocheat, cărbunii vor pluti deasupra apei. În acest caz, copilul suferă de altă boală și trebuiesc căutate alte mijloace de vindecare.

Dacă prin stingerea cărbunilor, copilul nu s-a vindecat atunci va fi descântat de deochi. Iată cum sună unul din descântecele de deochi, cules din localitatea Obârșia de la Cerb Ioan în anul 1980:

Fugi deochi dintre ochi
Din tâmplele capului,
Din fața obrazului,
Din zgârciul nasului,
Din moalele capului,
Din adâncul inimii,
Din cap, de după cap,
Din os, din carne, din piele,
Afară!
Să rămână..... (numele copilului)
Curat și luminat
Cum Dumnezeu pe pământ la dat!

Dacă un copil plânge zi și noapte, fără ca să-l doară ceva, se crede că cineva din nebagare de seamă sau cu rea voință, i-a luat somnul. Acest plâns este numit de către localnici „plânsul rău”. Prezint mai jos, un descântec de plâns rău cules de la rapsodul popular Cerb Lazăr din Roșia-Nouă în anul 1980:

Ieși duh rău !
Din capul pruncuțului,
Din osuțele lui,
Ieși și te du în codrii pustii!
Unde cocoși negri nu cântă,
Unde mâțe negre nu umblă,
Unde câini negri nu latră,

Unde omul nu ajunge.
Ieși și te du
Și acolo să rămâi!
(Numele pruncului) să rămâie
Ca laptele strecurat,
Ca argintul cel curat.
Ca Dumnezeu ce l-a dat.

Pentru a realiza acest descântec, se folosește ulei de la un mir pus într-o ulcea micuță de pământ nears și un pai de la o mătură nouă, la care se leagă o ață roșie de lână. Se crede că uleiul sfințit apără pe om de toate răutățile, culoarea roșie este cea care alungă deochiul, iar mătura adună toate răutățile întâlnite în cale, așa cum adună gunoiul din casă. Aceste trei elemente, îmbinate cu puterea de vindecare a descântecului, duc la însănătoșirea copilului.

b. Credințe – interdicții

- în casa în care există o femeie însărcinată, măturatul casei va fi efectuat numai de aceasta, pentru a avea o naștere ușoară;
- femeia însărcinată să nu dea nimănui apă de băut, pentru că nu va putea naște până când nu va bea apă din pumnii respectivei persoane;
- femeia însărcinată să nu treacă șanțul sau vreo apă curgătoare că atunci o părăsește îngerul păzitor și calcă în urmă rea;
- să nu se uite la vreo persoană hădă, pentru că atunci copilul născut va arăta ca acel om;
- femeia însărcinată să nu dea cu piciorul în pisică că atunci va avea copii păroși;
- să nu se arunce după asfințitul soarelui apa în care s-a scăldat pruncul mic, dacă acesta nu a trecut de șase săptămâni;
- să nu se lase scutecele pruncului noaptea pe sârmă afară, pentru a nu se abate duhurile rele pe copil;
- femeia cu copil mic să nu încheie niciodată cămașa la gât că nu mai crește copilul ;
- la botezul pruncului, fașa să fie scurtă, pentru că atunci copilul se va căsători de tânăr;
- copilul mic să nu fie lăsat singur în casă că se face schimbătură;
- să se arunce bani pentru miri, când ies din biserică, după cununie, pentru a fi bogați;

- când moare cineva, se întoarce o oală cu gura în jos, iar când se pornește spre groapă se sparge;
- familia căreia îi moare primul copil, să nu-l însoțească la groapă că altfel îi vor muri și ceilalți copii ;
- când se lasă sicriul în groapă, trebuie să arunci câteva monede pentru ca mortul să aibă cu ce plăti cele nouă vămi;
- seara să nu te uiți în oglindă că îngălbenești;
- să pui mătura cu coada în jos, pentru a nu fi sfadă în casă;
- să nu verși solnița de sare, pentru că te cerți cu soacra;
- să nu se așeze cuțitul cu tăișul în sus că atunci membrii familiei se vor certa;
- să nu dai lapte la vecine, imediat după ce a fătat vaca, până la corastă, pentru că își va pierde vaca laptele.
- să nu fie băgați în foc cocenii ce rămân de la sfărâmatul porumbului, ca să nu facă porumbul tăciune ;
- bărbații să nu stea în casă atunci când femeile taie țesătura de pe război, că se vor tăia la coasă sau la pădure ;
- femeia care nu a făcut ițe înainte de a se mărita, să nu mai facă după ce se mărită, că îi va muri bărbatul;
- să nu se bage niciodată lemnul cu capătul subțire înainte, ci numai cu cel gros, altfel vacile vor făta vițeei cu capul întors înapoi ;
- să nu se taie laptele sau mămăliguța cu cuțitul în farfuria cu lapte că atunci se va tăia ugerul la vacă ;
- să nu se scuie în foc, că se fac pușchei pe limbă ;
- femeile, marți seara, după apusul soarelui, să nu lucreze în casă, că vor visa urât noaptea;
- în prima săptămână din post, marți, să nu lucrezi nimic, că te strâmbi la față;
- în a noua joi de la Paște, să nu se lucreze nimic în grădină că e rău de trăsniț ;
- să nu se toarcă în săptămâna mare că vin caii lui Sântoader;
- să nu se mănânce slănină în post, că altfel cad cozile la purceii mici;
- să nu colinzi după trecerea Crăciunului că vei face bube;
- să nu ai haine murdare în casă când umblă popa cu crucea că se culcă dracul pe ele;
- să nu se îmbrace haina pe dos că se schimbă vremea;

- să nu se ducă apă de la fântână după lăsarea serii că acea persoană se va îmbolnăvi;
- să nu se coase nasturii când haina este pe om că acesta va fi prins când va fura ceva;
- să nu se fluiere sau să se meargă cu spatele înainte în interiorul unei case că atunci va muri cineva din acea casă;
- să nu mănânci din mâncare când fierbe pe foc, că te vorbesc oamenii de rău;
- dacă cineva scapă mâncarea din gură, atunci acel om va avea în curând musafiri flămânzi;
- feciorul să mănânce tot din farfurie că altfel va lua nevastă urâtă ;
- când pruncul îmbracă o haină nouă, mama trebuie să-l ciupească și să spună: haina să se rupă, dar cine-o poartă să trăiască ;
- dacă găina cântă cocoșește, atunci în acea gospodărie se va întâmpla ceva rău;
- dacă în vatră sar scânteii, sigur vor veni oaspeți;
- cel ce primește o cană de apă trebuie să dea cana înapoi, că altfel va face gușă;
- dacă laptele pus la fiert dă în foc, pe plită se va pune sare ca să nu crape ugerul vacii;
- dacă rândunica zboară pe sub burta vacii aceasta va da laptele cu sânge;

c. obiceiuri

1. Băbăruța

Este un obicei prin care se invocă ploaia în anotimpurile secetoase, fiind atestat în toate ținuturile țării. În Moldova este cunoscut sub numele de „păpălugă”, „păpărugă”, „băbăluță”, „băbăruță”, în Transilvania și Banat „dodoloaie”, în Crișana „dodoliță”. Pe Valea Petrișului, în satul Corbești, termenul folosit este acela de „Băbăruță”.

Se alege un fecior înfășurat peste cămașă cu ghirlande de frunze (iederă). Acesta va fi complet înfășurat în iederă și va primi numele de Băbăruță. Selecția are la bază criteriul purității, al nevinovăției, singura garanție deplină a eficienței ritualului. „Băbăruța este înconjurată de feciori și fete, toți purtând în mână cârcege umplute cu apă. Desfășurarea ceremonialului este simplă. „Băbăruța” împreună cu însoțitorii, străbate localitatea de la un capăt la altul, trecând pe la fiecare gospodărie, oprindu-se în „ocol”, unde cântă versurile invocatoare ale ploii:

Băbăruță, ruță, ploaie Doamne, ploaie !
Să curgă pâraie, ploaie Doamne, ploaie!
Și să crească grâul, grâul până-n brâu,
Cucuruzăle cât gădinile,
Orzu până-n podu,
Săcara cât scara,
Ploaie, Doamne ploaie!

În acest timp, Băbăruța schițează un dans sumar rotindu-se spre stânga și spre dreapta, pe ritmul melodiei și al bățăilor din palme ale însoțitorului cortegiului. Pe acest fond, gazda iese cu o găleată de apă, cu care udă Băbăruța, gest menit să provoace, prin similitudine, ploaia atât de mult râvnită. Pe drum fetele și feciorii din cortegiul vor uda pe oricine vor întâlni în calea lor.

2. Jocul de duminică (Hora țărănească)

Jocul era una din cele mai îndrăgite activități la care participa întreaga suflare a satului. În horă se prindeau toți tinerii, iar oamenii mai în vârstă

La joc duminică în poiana de la
Fântâna Ursului, Obârșia

asistau de pe margini laudând fiecare modul în care odrasla lui juca. În horă nu aveau voie să participe tinerii care aveau mai puțin de 14 ani. La Corbești, jocul începea duminică după –masa și se desfășura în intervalul orar 14 -19. De fapt în toate localitățile văii Petriș acest interval orar era respectat de toată lumea. Feciorii ar mai fi stat dar mamele își urmăreau cu strășnicie fetele și la orele 19 plecau cu ele acasă. Pe valea Petrișului contează foarte mult „ părerea satului” și de aceea nicio mamă nu dorea să-i fie vorbită fata de rău și să-i rămână nemăritată. Feciorii ar mai fi stat. dar dimineața devreme se trezeau și mergeau la muncile câmpului. N. ar fi vrut nici în ruptul capului să-și supere părinții, oamenii în vârstă din părțile locului fiind foarte respectați de către cei tineri. Jocul avea loc de obicei în apropierea casei parohiale.

Atunci când feciorii dispuneau de bani, cântau la joc lăutarii din Roșia-Nouă. Dar de cele mai multe ori cânta Aron, țiganul, cu vioara și fiica sa Gligor

Vioara cu duba. Acesta se mulțumea cu câte un pahar de „crampă” sau alte produse care i le dădeau tinerii. Jocul avea loc și-n perioada sărbătorilor religioase, ținându-se și în cursul săptămânii.

În timpul postului jocul era întrerupt, dar tinerii pe ascuns se întâlneau într-o casă din marginea satului, mai ascunsă ochilor trecătorilor, se descălțau și jucau desculți, după muzica unui fluieraș. Se credea că dacă joci desculț în post, nu ai nici un păcat.

Un moment aparte îl constituia „intratul în joc al tinerilor”. Se considera intrat în joc tânărul care reușea să joace trei dansuri consecutive în ordinea următoare: Ardeleana, Jocul de doi pe picior și Învârtita. Fata era introdusă în joc de către tânărul care îi făcea curte. Câteodată feciorul aranja dinainte cu muzicanții, scoaterea fetei din joc. La un moment dat, feciorul întorcea fata pe sub mână și îi da drumul. La acest semnal, muzicanții cântau marșul și fata era scoasă din joc. Dar nu rămânea nicio fată scoasă din joc pentru că venea alt fecior care o introducea în joc spre veselia tuturor. În jurul orelor 19 muzica cânta marșul și fetele însoțite de mame plecau acasă, întotdeauna însoțite de strigăturile cu caracter satiric ale tinerilor. Aceste strigături aveau și menirea de a spori veselia la finalul jocului.

3. Șezătoarea

Este o adunare restrânsă la satele de pe Valea Petrișului, Corbești, Roșia-Nouă și Obârșia, în serile lungi de iarnă, în care munca este îmbinată cu petrecerea, întrucât se și cântă, se spun snoave și povești, ghicitori și jocuri cel mai adesea susținute cu fluierul. Munca principală efectuată în cadrul șezătorii este torsul lânii, dar și împletitul și cusutul. Șezătorile au constituit și constituie de-a lungul vremii adevărate centre de creare și transmitere a folclorului.

4. Claca

Este un obicei care se mai păstrează doar în satele de pe Valea Petrișului. Claca este o formă de întrajutorare a sătenilor la lucrările mari pe care ei le efectuează: construirea unei case, a unei anexe, la prășit, la cosit, la recoltarea cerealelor. Oamenii se adună muncind cu brațele, cu uneltele sau atelajele proprii, în schimbul unei mese bogate ce se acordă ziua și seara, cu răchie de-a bătrână și vin roșu și de cele mai multe ori, seara, cu lăutari din localitate, pentru a sărbători cum se cuvine isprăvirea lucrului bine făcut.

5. Spălatul pe cap în vinerea lui Sântoader

În dimineața zilei de vineri, cu mult timp înaintea răsării soarelui, mamele își trezesc pruncii pentru a-i spăla pe cap. Pentru aceasta cu câteva zile înainte femeile adună muguri de plop, muguri de salcie, iarba vântului și popelnic sau calendarul pământului. Popelnicul este o plantă care se găsește rar și crește sub „vatra dealului”. Are o tulpină dreaptă și subțire pe care cresc mai multe roduri: prune mici de culoare vânătă, cucuruz cu boabele galbene, struguri cu boabele negre. Dacă aceste roduri sunt multe atunci va fi anul bogat. Plantele culese vor fi puse în apa cu care copiii vor fi spălați pe cap. Se zice că va crește părul copiilor ca plopul și ca salca, iarba vântului îi va feri de vărsatul de vânt, iar dacă popelnicul are rod mult în acel an copiii vor avea mult noroc. Copiii, spălați astfel pe cap nu au voie să iasă din casă decât foarte târziu după ce în casă a fost măcar un bărbat în vizită, iar cocoșii nu sunt prin curte. Se crede că dacă va vedea copilul, coada cocoșului, atunci părul lui nu va crește mai mare decât coada cocoșului.

6. Nunta (uspățul)

Obiceiurile de nună în localitățile comunei Petriș erau foarte frumoase. Se mai păstrează și astăzi la unele nunți elemente autentice: steagul, dolia,

Nuntă din Roșia Nouă 1940
– mire Iacob Iancu

jocul miresei, cântecul miresei, mersul la creangă, mărul și strigarea cinstelor, care par să se asemene cu scenariile teatrului folcloric întâlnit în serile de iarnă.

Pregătirile pentru nuntă începeau cu peșitul miresei. De obicei, peșitorul era o persoană din afara familiei, care lua legătura cu părinții fetei, pentru a afla dacă aceștia erau de acord sau nu să-și dea fata după feciorul

respectiv. Peșitul se făcea de regulă duminica când întreaga familie era acasă. Dacă părinții fetei erau de acord peșitorii stabileau data când să se întâlnească părinții tinerilor. La acea întâlnire aveau voie să participe și tinerii. La acea întâlnire se stabilea zestrea pe care părinții o dădeau miresei și dacă părțile erau mulțumite se stabilea și data nunții. Tinerii nu aveau voie să participe la

discuții ei erau separați într-o altă cameră atenți supravegheați de mama viitoarei mirese.

Invitarea nuntașilor se face cu două săptămâni înainte de nuntă prin doi feciori de onoare ai mirelui și doi ai miresei numiți doleași. Doleașii sunt legați cu câte două ștergare mari de 2 m lucrate

din cânepă și bumbac, țesute în casă, împodobite cu flori, legate la șold cu câte o panglică de mătase –aceste ștergare se numesc „cingeie”.

Doleașii poartă în mână o ploscă împodobită ce conține țuică de prune. Ajunși la casa celor pe care îi invită la nuntă aceștia rostesc următoarea orație:

Noi suntem doi soldați legați,
De mire și mireasă mânați.
Vă anunțăm că duminica viitoare
Vor avea și dânșii o nuntă mare.
Și nu se pot odihni,
Și nici nu pot dormi,
Până nu și pe dumneavoastră vă
vor pofți.

Cine din aceste dolii va bea
Împreună cu noi se va ospăta.
Un ceas, două, pân' la nouă,
De la nouă pân' la zece,
Împreună vom petrece!
La anul și la mulți ani!

Cei care erau invitați, ridicau dolea, beau din aceasta și urau mult noroc tinerilor. Cu câteva zile înainte de nuntă începeau pregătirile la care luau parte neamurile apropiate ale celor doi tineri dar și vecinii. Femeile adunau

Nuntă din Roșia-Nouă (1958)

Miri din Roșia-Nouă an 1955
– Draii Aurel și Elena

Doleașii mici chemând la uspăț

**Doleașii chemând oamenii
la nuntă Obârșia**

de prin sat oale și tacâmuri necesare pentru masă, iar bărbații adunau bănci, mese scaune, și ajutau la ridicarea șatrei unde se va desfășura nunta.

Nunta începe de fapt duminică de dimineață cu gătitul miresei. Atât mireasa cât și mama acesteia sunt adânc emoționate și au ochii încărcăți de lacrimile despărțirii.

În jurul orei zece, mirele încadrat de două fete și urmat de un alai alcătuit din nănași, doleași, givăr (conducătorul nunții), nuntași (uspătoi) și muzicanți sosește la casa miresei. Ajunși aici, are loc un dialog între givăr și socrul mic. Givărul prin niște vorbe meșteșugite cere mireasa:

„În zorii zilei am plecat cu toții la vânătoare. Mirele nostru a ochit o căprioară dar de prins nu a putut s-o prindă. Noi i-am luat urma și ea ne-a dus către curțile dumneavoastră. Dacă îi aici vă rugăm să ne-o dați că altfel nu plecăm de aici”!

I se răspunde: „Avem mai multe căprioare, de unde să știm care e cea pe care o căutați?

- „Mirele nostru zice că dintre toate este cea mai aleasă”.

- „Să vedem dacă o găsim!”

După terminarea dialogului socrul mic scote pe rând câteva fete mai mici pe care doleașii le joacă. La un semn givărul oprește jocul spunând:

- E prea mică, las-o să mai crească!

Până la urmă, este adusă mireasa adevărată. La vederea ei, tot alaiul chiuie și muzica cântă mulți ani trăiască. La un semn al givărului se face liniște. Acesta privește balțul miresei, care este dăruit de către mire și îi cântă miresei următoarea cântare:

Iară-ți adu aminte,
La masă șezând
Și mereu gândind.
Știi tu ce ți-am spus,
Când eram mai mulți?
Să nu te preumbli pe ulița noastră
În papuci tropotind, din rochii sfoșnind,
Că noi am avut mândru tinerel
Și el te-a văzut, dragă i-ai căzut!
Și el a umblat și a adunat
Cătane bărbate și toate înarmate,
Mreajă v-am întins, pe tine te-au prins!
În casă te-a băgat,
În casă, după masă,
Și te-a îmbălțat
Cu un balț frumos
Fie-ți de folos!
Câte fire în el, atâtea după el,
Fire de bumbac ca să-l porți cu drag,
Fire de mătăasă, ca să-i fii aleasă!

Alai de nuntă din Roșia-Nouă

Alaiul nunții deplasându-se la cununia religioasă

După acest cântec se formează din nou alaiul și cu toții se deplasează la biserică unde are loc cununia religioasă. Dar givărul îi oprește înainte de a ieși din curte deoarece mai are un cântec pentru mireasă:

Fecioară-ți aduci aminte,
La masă șezând.
Roagă-te mai roagă!
Întâi lui Dumnezeu,
Și lui taică-tău.
Că tu ai avut niște frați bărbați,
Și tare-narmați,
Ei s-au lăudat,
Că nu te-or lăsa
A te-nstrăina.
Dar văd că te lasă
Să te-nstrăinezi.
Peste munți cărunți
La alții părinți.
Peste munți cu brazii
Și la alții frați.
Peste munți cu flori
La alte surori.

Peste munți cu spini
La alții vecini.

Pe drum muzica cântă melodii de joc și de petrecere iar nuntașii adresează strigături cu conținut vesel nănașilor, mirilor, socrilor și chiar și privitorilor. De la biserică, întreg alaiul se întoarce la casa mirelui unde are loc nunta. La poartă mirii sunt întâmpinați cu pâine și sare. În timp ce ei gustă din pâine, peste capetele lor se aruncă cu grâu, simbol al fertilității. Urmează ca tinerii să guste din câte un pahar cu vin și apoi spărgeau paharele aruncându-le peste cap, acest semn însemnând îndepărtarea ghinionului din viața lor și aducerea norocului.

La intrarea în curte pe o masă se află un ciubăr împodobit cu iederă și fomfiu, o plantă asemănătoare cu iedera numai că are frunza mai îngustă și mai subțire ca a iederei. În ciubăr este apă și un buchet de busuioc și flori, numit „peana de la ciubăr” cu care mireasa spală nuntașii.

Givărul pofteste nuntașii la spălat că s-au murdărit umblând pe drum, iar nuntașii, pentru că mireasa îi spală o cinstesc cu bani, după care are loc „**mersul la creangă**”. În timp ce mireasa îi spală pe nuntași, stegașul îl apără pe mire cu steagul pentru a nu putea mireasa să-l stropească. Se zice că dacă reușește să-l stropească atunci ea îl va „conduce” și-l va stăpâni toată viața. Se alege un pom care este mai frumos și roditor ca și mireasa să fie roditoare și să facă copii mulți și frumoși. Se golește apa din ciubăr la rădăcina lui. Ciubărul se ridică cât mai sus ca să crească pruncii cât mai înalți. După aceea, mireasa se apropie cu capul de o creangă a pomului și se acoperă cu o cârpă de păr dată de soacră după care, givărul intonează **cântarea la creangă**:

Hei iam și dai nam cununa,
Iară îți adă aminte
Sus la răsărit

Obicei de nuntă „Legatul la Creangă”

Că tu ai avut grădină frumoasă
Frumos v-ai arat și v-ai semănat
Și v-ai și grăpat, flori ai semănat
Mândru au răsărit, frumos au înflorit
Flori de toate flori și dragi la feciori
Și căsuța ta ce-i ca iedera
Frumos v-ai penat, cu drag v-ai purtat
De astăzi înainte
Vremea ți-a venit
Portul să ți-l schimbi
Portul cel fetesc
Pe cel nevestesc
Hei iam și dai nam cununa

La auzul cuvintelor „port nevestesc”, mirele taie repede creanga, mireasa își pune concii și se consideră că a intrat în rândul nevestelor. Toată lumea merge în șatră și se servește masa. Bucatele tradiționale servite la masă erau: sarmale; varză fiartă cu multă carne de porc; plăcintă cu brânză. Dimineața pe la ora patru se servea o ciorbă acră făcută din carne de oaie sau capră.

Nunta ținea două zile și o noapte. De aceea la strigarea cinstelor pe lângă o sumă de bani, ospătoii mai cinsteau „tânării” cu câte un colac în care era împlântată o „crăcoriță” în fiecare vârf al crăcoriței era câte un „coc” din făină de grâu. Tot pe acel colac era pusă o „lopăciță” de porc și o găină. Din această cinste se făcea mâncare pentru ospătoi a doua zi de nuntă.

După strigatul cinstelor se servește în continuare masa și apoi se trece la joc. După un anumit timp, givărul anunță că începe jocul miresei. Se stabilește de către givăr și naș cât este taxa pentru jocul miresei, după care se trece la joc. Câte jocuri plăteai de atâtea ori jucai cu mireasa. Când givărul socotea că s-a jucat de ajuns, bătea cu o lingură într-o sticlă legată cu o sfoară undeva sus, și anunța: „hai la moară că umblă goală”! Urmau alții. Puteau juca și mai mulți în roată, mirii și cu familia întregă care era chemată la nuntă. După terminarea acestui joc se distrau cu toții până la terminarea nunții.

7. Ruga

Este un obicei care are loc anual în toate localitățile comunei Petriș după cum urmează:

- Petriș: ultima duminică din luna iulie;
- Obârșia: (nedee)- la Rusalii;
- Ilteu: ultima duminică din luna august;
- Corbești: 8 septembrie „Nașterea Maicii Domnului”

Cu ani în urmă, la rugă, fetele și feciorii îmbrăcau costumul popular. Ruga era începută de preotul satului, după ce ținea o slujbă în curtea bisericii. Dacă exista o fată logodită a cărei nuntă urma să se celebreze, primul joc era al fetei cu preotul, apoi cu viitorul mire, urmând celelalte perechi de fete și feciori din sat. Din satele învecinate, lumea venea la rugă cu căruțele, iar într-un spațiu special amenajat cu crengi de brad și cu verdeață, negustorii își întindeau tarabele, ca la târg, cu fel de fel de produse.

Între anii 1980 – 1990, ruga era deschisă printr-un amplu spectacol folcloric, la care participau formații artistice din localitățile învecinate. Era un lucru cu totul și cu totul deosebit, deoarece se scoteau din lada de zestre a neamului românesc adevărate nestemate folclorice, în felul acesta putându-se transmite aceste valori tinerelor generații.

Din păcate după 1990 ruga se mărginește doar la jocul ce are loc toată noaptea. Totuși, rugile au rămas în continuare un prilej de bucurie, de reîntâlnire cu cei dragi, de unificare a familiei, deoarece toți cei plecați în depărtări, la rugă se întorc acasă, în sânul familiei.

8. Leuca

Acest obicei cred că este propriu doar celor cinci localități situate pe Valea Petrișului (Petriș, Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia și Ilteu). Obiceiul are loc în fiecare an, în luna februarie, atunci când se prinde „Postul Mare”.

Locuitorii satului, împărțiți în mai multe grupuri, se urcă pe cele mai înalte dealuri din împrejurimi, unde adună jnepeni cu care formează mai multe grămezi de diferite înălțimi.

O dată cu lăsarea serii, se aprind leucile (grămezile formate) în strigăte de: „Leuca! Leuca!” Oamenii cu steațuri în mână (făclii aprinse) aleargă în șir indian pe înălțimi, alcătuind apoi diferite figuri geometrice cu ajutorul torțelor aprinse.

Imediat, după ce vor fi aprinse leucile cele mari, care intenționat au fost lăsate la urmă, se va declanșa un spectacol feeric. Grupurile aflate în acțiune flutură torțele aprinse, și interpretează, care mai de care, frumoase cântece populare. De asemenea, grupurile de pe un deal adresează anumite strigături grupurilor de pe celelalte dealuri. Astfel, în scurt timp se declanșează o

adevărată întrecere, câștigători fiind toți cei care participă la realizarea acestui obicei.

Prima strigare care se aude este aceasta: „Lazăre măi Lazăre/ De mâine se mănâncă mazăre, anunțând prin aceasta începerea postului. Se adresează strigături și fetelor leneșe din localitate: „Care n-o tors călții/ Să o țuce mătii / Care n-o tors drugălăii / S-o țuce mutalăii”.

Atunci când oamenii pleacă de acasă, duc cu ei diferite lucruri vechi cărora le dau foc. Se crede că în felul acesta vor îndepărta tot răul de la casă.

La întoarcere, oamenii vor înconjura cu steațurile cotețele de găini zicând: „Câte scânteie, atâtea ouă să facă găinile”, apoi steațul se va pune în podețul cotețului, ca descântecul lor să aibă leac. Prin acest obicei se vestește că iarna a trecut, primăvara este pe aproape și că oamenii se pot pregăti pentru începerea muncilor câmpului, ceea ce pentru țăranul român înseamnă mare bucurie și încântare.

Tot de la această dată și până la data de 9 martie, de Ziua Sfinților, bătrânele afumă în jurul casei, în curte, în grădină, pentru îndepărtarea răului, a vicleniei și a șerpilor de pe lângă gospodăria lor.

V. 3. c.) Datini

Umblatul cu dubele (dubașii)

Umblatul cu dubele sau Dubașii, semn al existenței noastre în spațiul carpato-danubiano-pontic, este o datină străveche, care se păstrează până în

Grup de colindători anunțând nașterea lui Hristos

zilele noastre și o găsim în toate satele comunei Petriș. Echipa de colindători are în componența ei pe cei ce colindă și bat dubele, precum și taraful. Feciorii îmbrăcați cu șube și cioareci, cu căciuli împodobite cu tricolor și mărgelile luate de la gâtul fetelor de măritat, purtând în mână dubele la fel de frumos împodobite cu mărgelile și iederă, se adună la gazda unde au învățat colindele în postul Crăciun-

„Dubașii “ din Roșia-Nouă

nului. De aici, în frunte cu primașul și urmași de taraf, pornesc cu colindatul pe la casele oamenilor. Ei vor interpreta colinde precum: „Sara asta”, „Naintea acestor curți”, „Dalba fecioriță”, „Fată mare de-ntrebare”, „Pleacă mire-ntru-n vânatu”. „Întorcu-să da-ntorcu”, „Pleacă Lina la fântână”, „Noi îț’ am vinitu”, etc. De obicei, dubașii, de la gazdă vor pleca direct la casa parohială, unde vor colinda preotul satului și familia sa. De aici vor trece la învățătorul satului (dascălul) și apoi la casele fetelor și feciorilor. Umblatul cu dubele ca modalitate de exprimare se înscrie în categoria teatrului folcloric. Colindele interpretate de dubași cu un rafinament artistic unic, și costumația tradițională sunt elemente de decor ce dau spectacolului o notă de originalitate de necontestat. Scenariul acestui obicei este completat de jocul dubașilor singuri și apoi cu fetele colindate. Dubașii ne prezintă un repertoriu de jocuri proprii obiceiului de colindat: „A dubii”, „Zorile”, „Sălcioara”, „Ardeleana”, „Călușerul” „Bătuta” „Sfădita” și „Ardeleana printre rânduri”. Gazda mulțumește pentru colindă și cinstește pe colindători cu un cârnaț, crampă (țuică fiartă și îndulcită) și bani. În semn de recunoștință, ceata de colindători, la semnalul pe care îl dă primașul rostește o orație de mulțumire și cântă „La mulți ani”.

Orația de încheiere sau „Strigarea darului pentru colindători” are un farmec aparte, presărat fiind cu vești despre truda gazdei de-a agonisi darurile pentru dubași, dar mai ales cu scene care emană umorul sănătos al țărânului român.

Orația de încheiere - culeasă de la Sas Aurean din Corbești în anul 1978

Hei, ficii, ficiorii dubii
Sculați-vă-n tălpile picioarelor
În capetele oaselor (Toți răspund cu bătăi de dube)

Până noi am colindat
Gazda cu găzdoaia
Pentru noi bine s-o gătat
Cu-n colac de grâu frumos
Să trăiască gazda nost'
Și cu al doilea dar
Cu-n cârnaț de porc mort
Bine că-i mort
Că-n sac îl port
Că de n-ar fi porcul cu totul
Cu ochii ne-ar vedea
Cu picioarela ne-ar călca
Cu coada ne-ar vântura
De noi, ficiorii dubii,
N-am ști, care pe care
Uliță am da.
Ne mai cinstește gazda nost'
Și cu al treilea dar
C-o iapă crăiască
Gazda nost'
La mulți ani să trăiască!
Toți: Să trăiască!
C-o avut gazda nost' doi călușei sprintenei
S-o dus cu ei la Vărădie
După o bute de răchie.
De la Vărădie la Săvârșin
O venit mai lin
De la Cuiăș la Toc
O venit de-un trop,
De la Toc la Ilteu
O venit mai mereu.

Aici o fost un loc foarte rău
Să-mburdă cocia,
Sparse butea cu răchie.
Cu doagele, mânau pârlöagele,
Cu fundurile prundurile,
Cu cercurile, bercurile.
Ș-o făcut cum o putut
Pă astă sară
O uiagă crăiască
Gazda nost'
La mulți ani să trăiască!
Toți: Să trăiască!

Colindătorii pornesc în alai, iar taraful cântă „marșul dubii”

V. 4. Vocabular și expresii locale

A

abrac = tain la animale, grăunțe

a brăcăli = a da grăunțe animalelor

acău = unitate de măsură pentru cazanul de țuică

acu = imediat, îndată

adipat = adăpat

ai = usturoi

a aldui = a binecuvânta

apucătură = nărav, deprindere

arămiu = fir de mătase

argaț = salcâm

arginți = monede de argint

arșău = hârleț, cazma

astupuș = dop

ațăță = aprinde, îndeamnă la ceartă

B

bai = necaz

balț = basma de mătase sau cașmir cu ciucuri

barem = măcar
barost = cocan mare
baș = așa, chiar
batăr = măcar
bădanie = cadă
băgău = tutun
băl = bărbat alb, blond, bălai
bălușel = diminutivul de la băl
bărnacă = tuciurie
beteag = bolnav
bică = taur
birău = primar
bitang = pierde -vară
biț = fir de lână
bârnaci = bruneț
blid = farfurie, castron
boambe = medicamente
bolând = nebun
boltă = magazin
bombi = nasturi
box = cremă de ghete
brăcini = cingătoare îngustă a costumului femeiesc
brișcă = briceag
brâncă = mână
bruș = bulgăre
budac = târnăcop
buie = coboară
bumbuleu = mic și rotund

C

cașmir = stofă fină de lână
catrânță = piesă din portul femeiesc ce se poartă peste poală
cătană = soldat
căpară = arvună
căptălan = brusture
căuc = polonic

cergă = pătură
cheie = cusătură mărunță de pe mâneca cămășii cu rol ornamental
chimir = curea lată din piele
chică = coadă împletită în trei sau mai multe șuvițe
cioareci = pantalon de lână
cingeu = prosop mare, cusut, cu care se legau doleșii la nuntă
ciufală = poreclă
ciuparcă = ardei
cârceag = urcior
câta = puțin
clisă = slănână
cloță = cloșcă
cocie = căruță
colnă = bucătărie de vară
coșară = coș de nuiete cu două torți
cotăriță = coș de nuiete cu o singură toartă
coțcă = bucată cubică
cracoriță = rămurea
croafne = gogoși de aluat
cucuruz = porumb
curici = varză

D

dalbă = albă
dărab = bucată
dârjală = coadă de coasă
diloc = imediat
divăr = fecior de onoare la nuntă
dolie = vas mic de lemn, împodobit, din car sunt îmbiați să bea cei chemați
la nuntă
dolieș = cel care cheamă oamenii la luptă
drăguță = iubită
drâgâl = cârligul cu care se scoate focul din cuptor
drod = sârmă
drugă = unealtă de întins aluatul pentru tăiței
dubă = tobă

dubaș = om ce bate toba
dudă = țevă
duhan = tutun
duleu = haină groasă
duleu = drum între culturi

F

fain = arătos, frumos
farbă = culoare
făcătură = deochi, vrăjitorie, farmece
fălos = semeț, mândru
fedeu = capac la oală
fioc = sertar
firang = perdea
firez = fierăstrău
firnais = vopsea în ulei
firizar = rumeguș

G

gazdă = stăpânul casei
genunț = genunchi
gilău = tăietor de varză
giob = oală de pământ
givănit = povestit
ghijă = foi de porumb uscat
gligan = mistreț
gostie = vizită
goști = musafiri
golumbași = porumbei, diminutivul de la golumbi
a goni = a alunga
a grăi = a vorbi, a rosti
grumaz = gât
grumpi = cartofi
duzâne = cârțiță

H

halcă = bucată mare de carne
hameș = foarte rău
harâng = clopotul bisericii
harmig = armăsar
hașme = cepe mici mai multe la un loc
haznă = folos
a hărăni = a hrăni
heba = degeaba, în zadar
hârbeică = cratiță
hârde = ceartă
hoară = păsări de curte
a hodini = a odihni
huluit = dărâmat
huicăi = chiui
huțunuș = leagăn

I

iederat = învelit în iederă
imală = noroi
iorgovan = liliac
iosag = animale
ițari = pantaloni subțiri, piesă a costumului țărănesc bărbătesc, ce se poartă vara

Î

Îmboțit = șifonat
îmbutușat = îmbrâncit
îmburdat = răsturnat
împenat = împodobit cu flori, înflorit
împupit = îmbobocit
înceluit = păcălit, tras pe sfoară, înșelat
încredințat = logodit
întorsuri = plăcinte țărănești
întrămat = refăcut
înțolit = bine îmbrăcat
învândăcit = înfășurat, amestecat

J

Jeb = buzunar

Jireadă = claie lungă de paie sau fân

jâmb = strâmb

jântuitor = bătă de împrăștiat focul în cuptorul de pâine

june = tânăr

junere = ginere

junelaș = tinerel

junie = perioada dinaintea căsătoriei la fecior

jup = snop de coceni

jolj = vâl, sul de pânză

L

Laboșă = cratiță

laibăr = vestă țărănească

laută = vioară

laște = tăiței

lămpaș = felinar pentru grajd

lesne = ieftin

lipigeu = cearceaf

liptari = gem de prune

lopari = unealtă pentru introdus pâinea în cuptor

lopătiță = omoplat

lotru = hoț

ludaie = dovleac

lumină = lumânare

M

macră = carne slabă

mai = ficat

maistor = meșter

maltăr = mortar

mașini = chibrituri

măierană = măghiran

mălin = pin

mărămuță = batistă

măsari = față de masă

miher = masă de tâmplărie
mișculanță = jmecherie
mârtan = motan
moalăr = zugrav
morminți = cimitir
murătoare = saramură

N

nană = apelativ adresat unei femei mai în vârstă
nădragi = pantaloni
năframă = batic
nimuric = om slab, schilod
nogeu = gleznă
nojățe = șireturi de curea

O

ochi = denumire ce se dă cusăturii de pe poalele și mânecile costumului
popular

ocol = curte
oloi = ulei
oprege = șorț în față și în spate
orbeț = sărac
ortac = tovarăș

P

pancuve = gogoși de aluat
paradaiță = roșie
paure = țăran înstărit
păcurar = cioban
păfuga = alunga
pălancă = scândură groasă
pălpmar = funie
părădaică = roșie, tomată
părăzor = umbrelă
păsulă = fasole
pășuș = act de proprietate pentru animale
pățoc = șobolan

peană = floare
peleg = fără păr, fără pene
perinci = orez
pergău = clopoțel
piglais = fier de călcat
pigluit = călcat
pită = pâine
pârgălit = rântaș pentru mâncare
pleasnă = capăt de bici
plevas = creion
plev = tablă
podrum = pivniță
pogișor = dulap de bucătărie
poniavă = covor, pătură
porșor = claie mică de fân
prăbălit = încercat
preslu = pesmet
pup = boboc de floare, formă cusută pe cămașa țărănească

R

răzor = șanț mic
rânză = pipotă
rânzos = arțagos
rel = duba cuptorului
rișcaș = orez
a roura = a picura cu rouă
rudă = par lung
rugă = serbare populară ce are loc cu ocazia unei sărbători
rumeneală = vopsea, fard

S

salcă = salcie
salbanaș = dantelă
sălaș = casă la câmp
scoverzi = clătite
sfetăr = bluză

sobă = cameră
socoți = calcule
spăcel = cămașa pe care o îmbracă femeile la țară
stelaj = etajeră
straiță = traistă
strofocat = agitat, zburlit
a sufulca = a sufleca mânecile cămășii
sumnă = fustă largă

Ș

șăgârt = ucenic
șcătulă = cutie
șintăr = hingher
șirincă = fâșie lungă și îngustă
șlarfe = papuci decupați în spate
șoancă = șuncă
șogor = cumnat
șol = cană, ceașcă
șomar = paznic de vânătoare
șorof = șurub
șovar = papură cu rogoz
șpaiț = cămară
șpor = sobă de gătit
ștergură = ștergar popular, prosop
ștrimf = ciorap
șubă = haină lungă, groasă, ce se poartă iarna
șuștar = vas folosit la mulsul vacilor
șuștăr = pantofar

T

tărhană = pastă făinoasă de casă
tătarcă = sorg folosit la confecționarea măturilor
tolceri = pâlnie
tolvai = strigăt de frică
tuleu = tulpina porumbului

Ț

țandură = așchie

țâțână = balama

țâment = ciment

țâmp = pulpă

țoale = haine

țucat = sărut

țucur = zahăr

U

uiagă = sticlă

ujină = înainte de înserare

uloi = ulei

urlău = uruială pentru animale

uspăț = nuntă

uspătoi = nuntași

ustănit = obosit

V

Văiug = cărămidă nearsă de lut cu pleavă

văl = sul de pânză

vălău = jgheab pentru adăpatul animalelor

veadră = găleată

vecăr = ceas

vigan = vioi, puternic

vinars = țuică de prună

viziclu = bluză

vrâstată = țesută în dungi

Z

Zăgie = cravată țărănească ce se poartă la cămașa costumului bărbătesc; fular

zăbunit = zăpăcit

zălud = nebun

a zbici = a usca

zbici = bici

zogoni = alungă, goni

Capitolul VI

COMUNA PETRIȘ ASTĂZI

Înainte de a prezenta înfățișarea actuală a comunei Petriș, se cuvine să-i numim în primul rând pe cei care în anul de grație 2009 se ocupă de destinele acestei comune. Această echipă este următoarea:

1. **Burza Han Zian - primar** – P. D. L.
2. Berari Iosif - viceprimar – P. S. D.
3. Fruja Alexandru Marian - secretar
4. Rogoza Mircea - contabil
5. Toma Alexandru - referent agricol
6. Manciu Adriana - casier
7. Cugorean Elena - operator rol
8. Dobrița Ovidiu Zian Ionel- director al Căminului Cultural Petriș și
- bibliotecar al Bibliotecii Comunale Petriș
9. Baleț Dorin - șef serviciu situații urgență

Consiliul Local Petriș este format din 11 consilieri după cum urmează:
- 4 consilieri P. D. L. – Han Ioan-Vasile; Han Eugen; Han Viorel; Ardelean Eftimiu;

- 3 consilieri P. N. L. - Bâlc Aurel; Petrașca Titus Ioan; Țari Zenovie;
- 2 consilieri P. S. D. - Berari Iosif; Iacob Aurel;
- 1 consilier P. R. M. - Baleț Ilie;
- 1 consilier P. N. G. C. D. – Stana Dorin Emil;

Instituții publice:

Primăria comunei Petriș se află situată în centrul localității Petriș în jurul ei aflându-se amplasate celelalte instituții ale statului, poliția, dispensarul

Primăria Petriș

medical, biserica, magazine, căminul cultural, biblioteca comunală, școala, Centrul de recuperare și reabilitare neuropsihică, formând împreună centrul civic al comunei.

Educația

În comuna Petriș există câte o unitate școlară pentru învățământ primar în fiecare localitate componentă a comunei (Obârșia, Roșia-Nouă, Corbești, Ilteu). În localitatea Petriș funcționează Școala cu clasele I-IV, Școala generală cu clasele I-VIII, și o grădiniță cu program normal. Director coordonator al școlilor din comuna Petriș este profesorul Avrămuț Achim. Școala generală își desfășoară activitatea în două corpuri de clădire.

Școlile de pe raza comunei au astăzi cu totul altă înfățișare de cât acum câțiva ani. În fiecare școală există apă curentă, tâmplăriile au fost schimbate în toate școlile, toate având acum geamuri și uși termopan. S-au efectuat renovări interioare și exterioare, împrejmuire, amenajare spații de joacă, s-a asigurat materialul didactic necesar pentru grădiniță și școală. Școala generală din localitatea Petriș dispune de un modern grup social, cabinet de informatică și centrală termică proprie. Investiții majore s-au făcut, dar pentru desfășurarea activității instructiv-educative în condiții normale este imperios necesar construirea unei noi școli care să corespundă cerințelor și normelor europene.

Cultura

În comuna Petriș există 6 biblioteci școlare și o bibliotecă comunală. Biblioteca comunală deține un număr de 6100 volume de carte păstrate în condiții bune. Numărul de cititori conform fișelor este 150. Biblioteca funcționează de luni până vineri între orele 9-17. Bibliotecar este Dobrița Ovidiu Zian Ionel, care îndeplinește și funcția de director al căminului cultural din localitate.

Pe cuprinsul comunei se găsesc 6 cămine culturale, câte unul în fiecare localitate (Obârșia, Roșia-Nouă, Corbești, Petriș, Seliște și Ilteu). Acestea se află într-o stare foarte bună de funcționare fiind toate renovate atât în interior cât și în exterior. S-a înlocuit toată tâmplăria veche de la toate căminele culturale amplasându-se în locul acesteia geamuri și uși termopan. Investițiile făcute de primărie pentru reabilitarea căminelor culturale în anul 2008 se ridică la suma de 60 286 lei, pentru anul 2009 fiind alocată suma de 100 000 de lei.

Din păcate activitatea culturală lasă momentan de dorit, ea rezumându-se doar la găzduirea sau organizarea unor nunți, botezuri, serbări școlare, baluri (Crăciun, Anul Nou, Sf. Ioan, Paște) și mai rar diverse spectacole.

Se mai organizează **rugă** în fiecare an, în următoarele localități:

- Petriș - ultima duminică din luna iulie;
- Obârșia - Nedeea de Rusalii;
- Ilteu - ultima duminică din luna august;
- Corbești - 8 septembrie „Nașterea Maicii Domnului”

Un obiectiv major al conducerii primăriei și al directorului de cămin cultural este înființarea unei expoziții permanente în cadrul căminului cultural din Seliște, localitatea natală a marelui muzician.

Poliția

Instituție importantă a statului, având misiunea de a asigura ordinea și liniștea locuitorilor din întreaga comună, are sediul în centrul localității Petriș în apropierea sediului primăriei. Postul de poliție dispune doar de doi angajați.

Sănătatea

În cadrul comunei există un singur dispensar. Serviciile medicale sunt asigurate de un medic și două asistente medicale. Mai există și un dispensar veterinar deservit de un medic veterinar și un tehnician veterinar. Ambele

dispensare au nevoie urgentă de tehnică medicală modernă. Deasemenea de un real ajutor pentru populația comunei ar fi înființarea în cadrul comunei a unui punct farmaceutic.

Centrul de Recuperare și Reabilitare Neuropsihică

Este cea mai proaspătă instituție care a luat ființă la Petriș chiar în decursul acestui an, 2009. Clădirea este o adevărată perlă a localității, investițiile ridicându-se la 2.173.666,87 lei bani proveniți de la bugetul de stat, la care s-a adăugat contribuția Consiliului Județean Arad. Centrul este ultramodern, dotat după normele europene ai cărui beneficiari sunt persoanele adulte cu probleme neuropsihice ușoare, de pe raza județului Arad, integrate în diferite programe individuale sau colective de recuperare. Se va asigura locuință permanentă pentru 36 de persoane cu handicap neuropsihic, rulajul beneficiarilor făcându-se doar în condițiile în care persoanele se reintegrează în familie și în societate. Clădirea era până acum trei ani ruina unui bloc, ridicat pe vremea regimului comunist. Primarul a fost de acord cu proiectul și a „oferit” clădirea în acest scop.

Centrul are 22 de camere, cu tot cu cele de zi, pentru una sau două persoane și o capacitate de 36 de locuri.

Vechiul sediu al centrului se afla în clădirea castelului Salbek, care a fost retrocedată urmașilor familiei Alexandrescu.

Centrul de Recuperare și Reabilitare Neuropsihică Petriș

Centrul vine în sprijinul comunității din Petriș pentru că dincolo de beneficiarii care au nevoie de ajutorul oferit în cadrul instituției, trebuie menționat că localnicii beneficiază de locuri de muncă, rezolvându-se astfel și o problemă socială a comunei.

Comunicațiile

Teritoriul comunei Petriș este amplasat la limita estică a județului Arad și este străbătut de următoarele căi de comunicații rutiere:

Drumul național DN7 (E68): Nădlac – Arad – Deva – Sibiu – București, străbate localitatea Ilteu;

Drumul județean (DJ 707): Petriș – Vața de Jos, străbate localitățile Petriș, Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia (drum asfaltat pe o distanță de 4 km, drum pietruit 18,7 km);

Drumul comuna (DC 75): Seliște – 2,9 km – drum pietruit;

Drumul comunal (DC 76): Ilteu – 2,3 km – drum pietruit;

Străzi pietruite: - Petriș -12 km – Valea Sântească;

Ilteu – 8 km – Valea Lungă;

Seliște – 2 km – Valea Adămească;

Corbești – 5 km – Meșteroaia, Părâul Culești, Valea Corbească;

- Roșia-Nouă – 10 km – Valea Marcului, Valea Mare, Lupoiaia, Roșuța, Valea Nesi, Timișoiaia, Pârâul Stănilesc;

- Obârșia – 1 km;

Drumuri de exploatare agricolă și drumuri marginale localităților – de regulă nemodernizate, din pământ, cu prospect variind între 5,00 și 7,00 m;

La intrarea în localitatea Ilteu, în extremitatea sudică, drumul comunal DC 76 intersectează linia de cale ferată Arad – Simeria formând trecere de nivel cu calea ferată.

Circulația feroviară

Se realizează pe traseul Arad – Simeria, existând stație în localitatea Ilteu și în localitatea Petriș, în zona sudică, care deservește localitățile Petriș, Seliște, Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia. Circulația se face pe două linii electrificate.

Distanța până la Stația CFR Petriș de la fiecare sat:

Petriș - 3 km

Seliște - 2 km
Corbești - 5 km
Roșia-Nouă – 13 km
Obârșia -18 km

Distanța față de centrul de comună:

Ilteu - 6 km
Seliște - 2 km
Corbești - 4 km
Roșia-Nouă - 10 km
Obârșia - 18 km

Comerțul

1. Intreprinderi familiale ce comercializează produse alimentare și nealimentare:

SC Lente SRL
SC Crido SRL
AF Bedreag
AF Marina
AF Goian Vio – Cornel
AF. Ana Maria
Bram Sed
SC Alin SA Axim SRL
AF Hanco XL
IF Neamț Ionel - brutărie

2. Unități care comercializează îngrășăminte chimice:

AF Groșanu Cristian Stelian
3 Geo Explo Topo SRL – arhitectură, inginerie și servicii de consultanță tehnică
SC Telem Impex SRL - stație PECO, comerț
SC Fluieraș SRL - transport auto

De remarcat că toate societățile din comună, cu excepția firmelor Geo Explo Topo SRL și SC Fluieraș SRL se ocupă doar cu desfacerea de mărfuri către populație.

Târguri organizate:

Târguri: 24 februarie – „Cornu'nflorit”
15 aprilie
11iunie - Târgul cireșelor

20 iulie - Târgul de SF. Ilie

14 octombrie

20 decembrie

Piață - se organizează în fiecare miercuri a săptămânii. Este de fapt cea mai animată zi din localitate. Vin comercianți de pe tot cuprinsul județului și-și întind tarabele într-un loc modern amenajat de către edilii comunei, nu departe de centrul localității. Este un prilej pentru toți locuitorii comunei de a se întâlni și a-și procura cele necesare, dar mai ales de a schimba impresii și de a-și povesti unul altuia necazurile și bucuriile.

Turismul

Comuna Petriș se află amplasată într-o zonă foarte liniștită, oferind condiții propice pentru practicarea turismului, vânătorii și a pescuitului. Pe teritoriul ei se poate ajunge foarte ușor, aceasta fiind situată foarte aproape de căile de transport. Calea ferată se află la 3 km de centrul comunei, iar drumul județean DJ 707 străbate localitățile Petriș, Corbești, Roșia-Nouă și Obârșia. Deasemenea DN7 străbate localitatea Ilteu și se află la o distanță de 3 km de localitatea Petriș.

Valea Petrișului este o „gură de rai”, unde turistul poate admira priveliști de vis. În această zonă, frumusețile naturii sunt secondate de creațiile deosebite ale artei populare românești. Se întâlnesc mori de apă datând din jurul anului 1800 atât pe teritoriul localității Petriș, cât și în amonte pe vale și în satele Corbești, Roșia-Nouă și Petriș. În fiecare sat, mai mult ca oriunde în județul Arad, s-au păstrat casele construite din lemn și acoperite cu paie așezate pe coarne, având o înclinație de 35 de grade. Pe drept cuvânt, satele Corbești, Roșia-Nouă și Obârșia se pot considera un adevărat „muzeu în aer liber”. Se pot organiza drumeții în grup sau individuale pe mai multe trasee turistice:

- Satul Roșia-Nouă – Culoarul Mureșului – Valea Roșia – Biserica de lemn „Sf. Mucenic Dimitrie” construită în anul 1809; De aici se pot organiza drumeții spre satul Obârșia până la Dealul Pleșu (726 m altitudine);

- Satul Corbești - Valea Roșia – Biserica de lemn „Nașterea Maicii Domnului” (monument istoric și arhitectonic, construit în anul 1800); De aici se pot organiza drumeții spre Vârful Cărunta (686 m altitudine).

Alte obiective turistice ar fi:

- Biserica ortodoxă „Sf. Mucenic Gheorghe”, din Petriș, construită în anul 1883;

- Castelul Salbek din Petriș (sec. XIX); parcul dendrologic din jurul castelului cu o suprafață de 18,5 ha, cu cei doi stejari seculari (700 ani) numiți „Stejarii judecății”;

- Biserica ortodoxă și Casa memorială „Sabin Drăgoi” din Seliște;
- Conacul din localitatea Ilteu, construit în stil neoclasic în sec. XVIII- XIX;
- Clădirea vămii și a poștalionului din Ilteu;
- Morile de apă sunt alte obiective turistice care satisfac curiozitatea și

dorința celui care vrea să cunoască îndeaproape trecutul și realizările populației acestei comune Mai sunt mori de apă în localitățile: Corbești - două mori, una proprietatea familiei Tuda Eugen și alta proprietatea familiei Volungan Ionel, localitatea Obârșia – moară aparținând familiei Chiș Leontin.

Cu toate că pe teritoriul comunei nu sunt gospodării agroturistice atestate, există totuși foarte multe neatestare cu condiții bune și foarte bune de cazare care asigură și mâncare de foarte bună calitate, specifică zonei, la un preț modic.

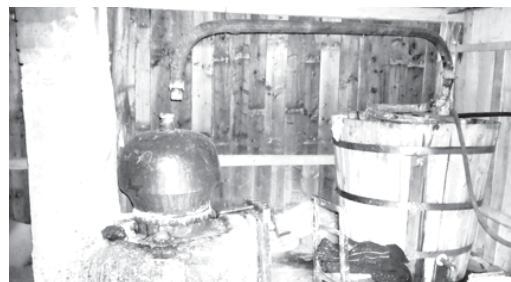
Un exemplu, în acest sens, este **Pensiunea agroturistică Stana Dorin Emil**, în curs de atestare, din localitatea Obârșia. Pensiunea dispune de 4 camere, fiecare cu câte două paturi, baie pentru fiecare cameră, și piscină cu dimensiunea 12/18m și adâncimea de 2m. Este amenajată în cadrul unor clădiri cu o vechime de peste 200 de ani. Fiind amplasată la poalele dealului Poienița și Troușele (595 m altitudine) oferă posibilitatea organizării și practicării sporturilor de iarnă, săniuș și schi.

Pensiunea agroturistică Stana Dorin Emil

Cameră din cadrul pensiunii

**Cazanul pentru distilarea „răchiei”
aflat în incinta pensiunii**

Tot de aici se pot organiza drumeții, localitatea Obârșia având peisaje naturale de o frumusețe răpitoare. Toată întinderea este o nesfârșită unduire de creste, vârfuri și poiene pe care găsim sălașe construite din lemn și acoperite cu paie, construcții ce sunt mărturie a statorniciei și hărniciei oamenilor pe aceste locuri mirifice.

Dacă, prin periplul său, călătorul reușește să ajungă la sălașele de la „Fântâna Ursului”, din valea Teiului sau la cele de pe valea Pietroasa, va avea ocazia să-și încânte ochii și inima cu niște peisaje de vis special create de Dumnezeu, pentru a-i face pe cei ce ajung aici să uite de toate greutățile și răutățile existente în lume.

Stația peco Petriș

Motel „Paradis”

Pe drept cuvânt moșul Aron în vârstă de aproape 90 de ani, care de când a văzut lumina zilei nu a părăsit „Fântâna Ursului” decât pentru perioade foarte scurte de timp și atunci pentru a-și face rost de cele necesare traiului, spune că „ aici ești mai aproape de Dumnezeu și răutatea și invidia încă nu s-au născut”

Un alt potențial turistic al comunei îl constituie o serie de datini și obiceiuri, produse autohtone, meșteșuguri vechi („rotăritul”, „covăcia”, „dogăritul”, „țesutul la război”), care însă nu sunt puse în valoare pentru a constitui un punct de atracție turistic în vederea dezvoltării acestui sector economic, care ar aduce multe beneficii comunei.

Restaurante, spații de cazare:

SC Telem Impex SRL situat pe DN 7 la intersecția cu DJ 707. Unitatea dispune de un restaurant cu 40 de locuri și de o stație PECO.

Motel „Paradis” situat pe DN 7 la intrarea pe teritoriul comunei, venind dinspre localitatea Zam, județul Hunedoara. Capacitatea motelului este de 10 camere cu 28 de locuri.

Tabăra creștină Petriș

Tabără de școlari: Comuna Petriș dispune de două tabere de școlari. Aceste tabere sunt amplasate una pe teritoriul localității Petriș și alta pe teritoriul localității Roșia-Nouă, pe Valea Marcului. Ambele tabere aparțin cultului penticostal.

Tabăra creștină Roșia-Nouă (Valea Marcului)

În comuna Petriș, din datele ce există la nivel local nu se constată o depășire a limitelor maxime admise pentru apă, aer, sol. Deci nu putem vorbi de o poluare constantă în zonă sau de o degradare a terenurilor care să afecteze zona. Spațiile verzi amenajate la nivelul comunei sunt suficiente, iar apa potabilă din zonă este de o calitate excepțională.

Pentru depozitarea gunoii menajere există o rampă de gunoi amplasată la doi kilometri de localitatea Petriș, însă depozitarea gunoaielor menajere lasă mult de dorit. În luna iulie această rampă va fi închisă pentru a se construi alta care va corespunde normelor europene.

Mediul:

Protejarea mediului înconjurător ar trebui să reprezinte una dintre principalele noastre preocupări. Încălzirea globală și schimbările climaterice ce au avut loc în ultima perioadă, sunt determinate de atitudinea pasivă pe care o avem față de problemele de mediu, poluarea apei, a solului, a atmosferei, poluarea fonică, etc.

Observații: avantaje, restricții, oportunități

Avantajele localității:

- situarea comunei aproape de căile de transport: calea ferată se află la 3 km de centrul comunei, DJ 707 trece prin toate localitățile comunei, DN7 străbate localitatea Ilteu și se află la trei km de localitatea Petriș;
- forța de muncă în zonă este foarte ieftină;
- amplasarea văii Petriș favorizează practicarea turismului, vânătorii și pescuitului;
- asigurarea cazării turiștilor în gospodăriile populației.

Restricții:

- distanța mare față de centrul administrativ Arad;
- lipsa unei ramuri industriale, deși forța de muncă există;
- Râul Mureș, care aproape în fiecare an provoacă pagube foarte mari prin distrugerea culturilor agricole. Nu s-au mai făcut lucrări de dragare a albiei și de înălțare a malurilor de peste 50 de ani.
- Infrastructura – DJ 707 care străbate comuna din Petriș până la Obârșia nu este asfaltat pe o distanță de 15 km.

Oportunități:

- dezvoltarea micii industrii locale: puncte de sacrificare a animalelor, de colectare și prelucrare a laptelui, mici ateliere;
- intensificarea activității agricole prin crearea de exploatații agricole;
- crearea unor unități de prelucrare a lemnului.

Obiective ce se vor realiza din surse locale, bugetare și județene:

- Extinderea școlii din localitatea Petriș, asfaltarea drumurilor și rețeaua electrică sunt planurile de viitor de pe agenda de lucru a primarului comunei.

Unul din proiecte ar fi extinderea școlii, cu un laborator, o arhivă și o mică sală pentru diverse alte activități în valoare de 4,4 miliarde lei. Mai există o lucrare începută și neterminată tot la școală, în ceea ce privește forarea de apă pe care Primăria Petriș o are în vedere pentru viitorul apropiat. Un alt proiect care se dorește realizat până la finele anului 2009 ar fi construirea unei noi grădinițe în localitatea Petriș și a alteia în localitatea Roșia-Nouă până la finele anului 2010.

- Există deja sumele necesare pentru extinderea rețelei electrice pe tot cuprinsul comunei pentru că nu toate satele sunt electrificate în întregime, în valoare de 1miliard 140 de milioane;

- În anul 2010, vor fi asfaltate drumurile DC 75 și DC 76;

- Realizarea proiectului „Drumul” pentru DJ 707 care face legătura cu Vața până unde sunt 22,7 km;

Realizarea rețelei de canalizare în cadrul localității Petriș.

Capitolul VII

ANEXE

EROII COMUNEI PETRIȘ CE ȘI-AU JERTFIT VIAȚA PENTRU O ROMÂNIE MARE ȘI VEȘNICĂ

Localitatea Petriș (1914 – 1918)

1. Crișan Damaschin
2. Iancu Zeno
3. Olariu Ioan
4. Bulz Nicolae
5. Popescu Dion
6. Popescu Dumitru
7. Iung Daniel
8. Bândea Petru
9. Hentea Ioan
10. Bedreag Simeon
11. Crișan Toma
12. Hăncilă Zenovie
13. Farcaș Ioan
14. Achim Nicolae
15. Martin Ștefan
16. Stana Gheorghe
17. Suba Gheorghe
18. Suba Ioan
19. Stana Ioan
20. Dura Ioachim
21. Gârna Petru
22. Crișan Gheorghe
23. Stanciu Zenovie
24. Vasica Gheorghe
25. Mihuț Petru
26. Bânde Gheorghe
27. Ursa Simeon
28. Pleter Gheorghe
29. Jecherean Petru
30. Popa Ioan
31. Jurcoaneioan
32. Popescu Constantin
33. Badiu Constantin
34. Groșan Constantin
35. Hentea Sabin

MARTIRII DIN 1918

ÎMPUȘCAȚI MIȘELEȘTE DE GARDA ROȘIE MAGHIARĂ

1. Morariu Arsenie
2. Suba Pavea
3. Oprea Ioan
4. Dura Pahomie
5. Morar Gheorghe
6. Popa Ștefan
7. Soran Ioan
8. Bianga Gheorghe
9. Farcaș Epifan
10. Belu Antonie
11. Ardelean Toader
12. Bândea Iosif
13. Alexa Iosif
14. Pui Nicolae

Eroii Din Războiul 1941 -1944

1. Anghel Ioan
2. Marina Gheorghe
3. Stoica Zeno
4. Iancu Ioan
5. Bianga Ioan
6. Bianga Iosif
7. Jecherean Nicolae

Monumentul din Petriș ridicat în cinstea eroilor localității 1914-1918

EROII DIN LOCALITATEA CORBEȘTI 1914-1918

1. Nicolae Jecheran
2. Aurel Stanci
3. Daniel Leia
4. Simion Leia
5. Iosif Bold
6. Lazăr Bold
7. Vasile Ardelean
8. Constantin Petrean
9. Gheorghe Stanci
10. Vichentie Baic

EROII DIN LOCALITATEA ROȘIA-NOUĂ 1914-1918

**Familie din Roșia adunată în jurul fiului întors de pe front
al doilea război mondial (1944)**

1. Volungan Florian
2. Gârna Ștefan

3. Dalcă Alexandru
4. Dalcă Rusalim

1941-1944

1. Sergent Bândea Ioan
2. Caporal Miclea Aurel
SOLDAȚII:
3. Gârna Ioan
4. Olari Alexandru
5. Prundari Petru
6. Moț Todor
7. Mura Iancu
8. Călean Cornel
9. Leia Lazăr
10. Leia Rusalim
11. Han Ion
12. Călean Aron
13. Baneu Roman
14. Cerb Rusalim
15. Medre Viorel
16. Bogdan Ioan
17. Groza Ion
18. Olari Aurel
19. Rob Vasile
20. Leia Florian

EROII DIN LOCALITATEA ILTEU

1914-1918

1. Francisc Hirperlperl
2. Marcu Vasile
3. Marcu Roman
4. Farcaș Antonie
5. Marcu Dumitru
6. Spinanțiu Antonie
7. Marcu Can Vasile
8. Neamțu Constantin

9. Neamțu C. Constantin
10. Huplea Antonie
11. Bentea Iosif
12. Mursa Constantin
13. Trăvășan Gheorghe
14. Pleter Iosif
15. Popa Constantin
16. Popa Iulius
17. Miha Simion
18. Hotărăș Constantin
19. Pavel Antonie
20. Marcu Ioan
21. Marcu Nicolae
22. Neamțu Ioan
23. Vugu Vasile
24. Țurle Ioan
25. Angalita Ioan
26. Dobrean Ioan
27. Marcu N Antonie
28. Ardelean Vasile
29. Vugu Antonie
30. Dehelean Antonie
31. Dehelean Constantin
32. Dehelean Vasile

**LOCUITORI AI COMUNEI PETRIȘ CARE PRIN INFORMAȚIILE
LOR AU CONTRIBUIT LA REALIZAREA ACESTEI MONOGRAFII**

1. Cerb Aurelia din Obârșia - 55 ani
2. Iacob Aurel – rapsod popular – 67 ani
3. Draî Mircea – 40 ani
4. Draî Aurel – rapsod popular – 81 ani
5. Petrean Codreanu – rapsod popular – 67 ani
6. Costea Aurel – rapsod popular – 62 ani
7. Tămășan Oprița - rapsod popular – 72 ani
8. Suba Octavian - 90 ani

**FORMAȚII ARTISTICE ALE COMUNEI PETRIȘ ÎN PERIOADA
1977-1990 - INSTRUCTOR ÎNVĂȚĂTOR MURGU EMIL -**

„Dubașii” din localitatea Corbești (1977-1990)

1. Sas Aurelian - primaș
2. Petrean Vespazian
3. Die Alexandru
4. Toma Manole
5. Stanciu Voicu
6. Petrașcu Nuțu
7. Petrean Antonie
8. Die Aurel
9. Baleț Iosif
10. Die Iosif
11. Petrașcu Petru
12. Han Petru
13. Petrean Aurel

Grupul vocal din Corbești 1977-1990 (toate persoanele cuprinse în grupul vocal au făcut parte și din formațiile de teatru popular „Băbăruța” și „Șezătoarea din Corbești”)

1. Tămășan Oprița – conducătoarea grupului vocal
2. Stanciu Ileana
3. Petrașcu Veta
4. Dobrița Grațiana
5. Gligor Vioara
6. Adam Elisabeta
7. Costea Marica
8. Bogdan Mărioara
9. Moț Marica
10. Baleț Rozalia
11. Petrean Emilia
12. Petrean Rodica
13. Die Anișoara
14. Die Lenuța
15. Die Marinela

16. Băieș Elena
17. Petrașcu Melania
18. Roman Silvia
19. Petrean Vioara
20. Petrean Mihaela
21. Petrean Clara

FLUIERAȘII DIN ROȘIA-NOUĂ

1. Cerb Lazăr – conducătorul formației
2. Iacob Aurel
3. Petrean Codrean
4. Cerb Ioan (Caponel)
5. Draî Aurel
6. Marian Lazăr (Hașca)
7. Stănilă Ioan
8. Stănilă Petru
9. Costea Aurel
10. Faur Lazăr
11. Iacob Eugen
12. Raica Zian
13. Balț Ioan (Tima)
14. Cerb Eugen
15. Gherman Petru
16. Roșu Ionel

TARAFUL DIN ROȘIA-NOUĂ

1. Faur Lazăr - taragot – șeful tarafului
2. Costea Aurel - dubă
3. Iacob Aurel - saxofon
4. Petrean Cogrean - saxofon
5. Raica Zian - taragot
6. Baleț Ioan (Tima) - taragot

RAPSOZI POPULARI

1. Stănilă Persida din Roșia-Nouă
2. Cerb Lazăr din Roșia-Nouă
3. Draii Aurel din Roșia-Nouă – 81 de ani
4. Tămășan Oprița din Corbești – 72 de ani
5. Iacob Aurel din Obârșia - 67 de ani.

Bibliografie

Izvoare inedite

Arhivele Naționale Direcția Județeană Arad

1. Parohia ortodoxă română Petriș, dosarul nr. 1. (1900 – 1906)

2. Parohia ortodoxă română Ilteu, dosarul nr. 2 (1908 – 1917)

3. Parohia ortodoxă română Corbești, dosarul nr. 1, (1869 – 1920);

Dosarul nr 2, (1900 – 1920, privind sectele religioase);

Dosarul nr 3, (1874 – 1908, statistici școlare);

Dosarul nr. 10, (1909 – 1917, statistici școlare);

Registru procese – verbale 1957 – 1962;

4. Arhiva Primăriei Petriș:

Matricole parohiale (botezați, cununați, răposați) ai parohiei Petriș, 1867-1918;

Statistici evoluția demografică a comunei Petriș – 1990 – 2009;

Evidențe contabile;

Registrul de procese verbale ale Consiliului comunal;

5. Arhiva Școlii generale Petriș:

Dosar nr. 7, registrul de inspecții 1926 – 1950;

Registrele de inspecții școlare ale școlilor Ilteu, Corbești, Roșia-Nouă, Obârșia;

Dosar nr. 17, Cartea Școlii primare Seliște;

Dosar nr 7, registrul de inspecții al Școlii primare Seliște, perioada 1924 – 1946;

Cartea Școlii primare Corbești, dosar nr 7;

6. Arhiva Parohiei ortodoxe Corbești:

Cronica bisericii parohiale din comuna Corbești;

Tabloul cărților bisericești din anul 1874;

7. Arhiva Parohiei ortodoxe Ilteu;

Cronica bisericii parohiale din Ilteu;

Lucrări generale și speciale:

1. *Ghid turistic al județului Arad*, București 1974;
2. *Arad – Monografie*, Editura Sport-Turism, București 1979;
3. *Aradul – permanență în istoria patriei*, Arad 1979;
4. Gheorghe Ciuhandu, *Românii din Câmpia Aradului de acum două veacuri*, Editura Marineasa, Timișoara, 2005;
5. *Istoria României*, Editura Academiei R. P. R, București 1960;
6. Horia Medeleanu, *Valori de artă veche românească*, Arad, 1986;
7. Radu Octavian Maier, *Arhitectura țărănească din vestul țării*, Arad, 1979;
8. Ioan Nichin, *Monografia administrativă a județului Arad – Realizările administrației românești de la unire și până-n 1938*;
9. Corneliu Pădurean, *Populația comitatului Arad în mijlocul secolului al XIX-lea*, Editura Universității Aurel Vlaicu, Arad 2003;
10. Vasile Popeangă, *Aradul, centru politic al luptei naționale din perioada dualismului (1867-1918)*, Editura Facla, Timișoara, 1978;
11. Idem, *Școala românească din Transilvania în perioada 1867-1918 și lupta sa pentru unire*, Editura didactică și pedagogică, București 1974;
12. Idem, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea 1821 – 1867*, Arad, 1979;
13. Idem, *Școala românească din părțile Aradului în perioada 1867-1918*, Arad, 1976;
14. Idem, *Un secol de activitate școlară românească în părțile Aradului (1721-1821)*, Arad, 1974
15. Repertoriul arheologic al Mureșului Inferior – județul Arad, Editura orizonturi universitare, Timișoara 1999;
16. Alexandru Roz, *Studii privind istoria județului Arad, în perioada 1900-1944*, Casa corpului Didactic, Arad 1980;
17. A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, București, 1997;
18. Suciuc Coriolan, *Dicționar istoric a localităților din Transilvania*, vol. I, București, 1967;

19. Alexandru Roz, G. Kovach, *Dicționarul istoric al localităților din județul Arad*, Arad, 1997;
20. Virgil Valea, *Cultură și spiritualitate românească în Arad în perioada interbelică (1919–1940)*, Editura „Vasile Goldiș”, University Press, Arad, 2005;
21. Maria Holban, *Din cronică relațiilor româno-ungare în secolele XIII – XIV*, Editura Academiei R. S. R., București, 1981;
22. D. Popa, *Răscoala lui Horia*, vol. I-II, Editura didactică și enciclopedică București 1979;
23. *Studii privind istoria Aradului*, Editura politică, București, 1980
24. *Revoluția europeană de la 1848 reflectată în presa arădeană*, Editura politică, București 1985;
25. Vasile Popeangă, Ion Mureșeanu, *Aradul cultural în lupta pentru înfăptuirea Marii Uniri (1908 – 1918)*, Arad, 1991;
26. David Prodan, *Iobăgia în Transilvania în secolul al XVI-lea*, vol. I, București 1967;
27. *Aradul – permanență în istoria patriei*, Arad 1978;
28. Pavel Vesa, *Bisericile de mir arădene între tradiție și modernitate*, Editura Mirador, Arad, 2000;
29. Idem, *Eparhia Aradului în perioada episcopului Gherasim Raț (1835-1850)*, Editura Mirador; Arad, 2008;
30. Idem, *Episcopia Aradului, Istorie. Cultură. Mentalități. (1706–1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006;
31. *Episcopii Aradului 1706-2006*, Editura Gutenberg Univers, Arad 2007;
32. Idem, *Biserici de lemn de odinioară*, Editura Gutenberg, Arad, 1997;
33. Viorel Păcurar, *Catedrala episcopală ortodoxă din Lipova 1338 - 1706-2006, 300 de ani de Episcopie la Arad*, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2006;
34. Nicolae Rădulescu, *Sabin V. Drăgoi*, Editura Muzicală a Uniunii compozitorilor, București, 1971;
35. Nicoleta Mateoc- Sârb, *Dezvoltarea regională în România*, Editura Agroprint Timișoara, 2000;
36. S. Fl. Marian, *Nunta la Români*, Tipografia Carol Gobl, București, 1890; Cultura Națională, București 1995;
37. Idem, *Nașterea la români*, Tipografia Carol Gobl, București, 1890; Cultura Națională, București, 1995;
38. Viorel Nistor, *Colinde din Țara Zărandului*, Editura Mirador, Arad, 1997;

39. Emil Murgu, *Tradiții și obiceiuri folclorice pe valea Mureșului*, Arad, 1999;
40. Virgil Valea, *Miniș, Istorie și cultură*, Editura Fundației „Moise Nicoară” Arad 2006;
41. Pavel Vesa, *Din istoria comunei Dieci*, Editura Știrea, Arad, 1999;
42. Victor Bleahu, *Monografia orașului Lipova*, Editura Marineasa, Timișoara, 2006;
43. Mircea Olaru, *Ghidul turistic al comunei Petriș*, Editura Bistra S.R.L., 2009;

Cuprins

Cuvânt înainte	7
----------------------	---

Capitolul I

CONDIȚII NATURALE	11
I. 1. Așezarea geografică	11
I. 2. Aspecte administrative	12
I. 3. Relieful	12
I. 4. Caracteristici climatice	13
I. 5. Rețeaua hidrografică	14
I. 6. Vegetația	15
I. 7. Fauna	16

Capitolul II

REPERE ISTORICE	17
II. 1. Istoricul comunei Petriș	17
A. Localitatea Petriș	17
B. Localitatea Ilteu	21
C. Localitatea Corbești	22
D. Localitatea Roșia-Nouă	23
E. Localitatea Obârșia	24
F. Localitatea Seliște	24
II. 2. Participarea comunei Petriș la lupta pentru libertate socială și națională ...	27
A. Răscoala din 1784-1785	27

Capitolul III

EVOLUȚIA DEMOGRAFICĂ ȘI ECONOMICĂ	34
III. 1. Prezentare generală	34
III. 2. Evoluția demografică în perioada 1852-1918	36
III. 3. Evoluția populației comunei Petriș în perioada 1970–2005	37
III. 4. Date privind migrația și sporul natural	38
III. 5. Structura populației pe grupe de sexe	39
III. 6. Evoluția populației – sporul natural	43

III. 7	Evoluția populației Comunei Petriș în perioada 2006- 2008	45
III. 8.	Nivelul de instruire	46
III. 9.	Dezvoltarea economică	47
III. 10.	Forța de muncă – structura salariaților din comuna Petriș pe domenii de activitate	48
III. 11.	Situația economică a populației declarată la recensământ – 2002	49
III. 12.	Fondul funciar	50
III. 13.	Efectivul de animale	51
III. 14.	Structura culturilor agricole în anul 2001	53
III. 15.	Dotări agricole	54
III. 16.	Alte dotări ale populației:	56
III. 17.	Fondul de locuințe	57

Capitolul IV

VIATA CULTURALĂ ȘI SPIRITUALĂ	58
IV. 1. Învățământul în comuna Petriș	58
IV. 2. Cultele	74
a. Biserica ortodoxă din Petriș	75
b. Biserica ortodoxă din Ilteu	77
c. Biserica ortodoxă din Seliștea de Mureș	79
d. Biserica ortodoxă din Corbești	80
f. Cultul Baptist	85
g. Cultul Penticostal	86
IV. III. Activitatea culturală	88
IV. 4. Asistența medicală	95

Capitolul V

ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR	99
V. 1. Caracterizarea etnografică a comunei Petriș	99
V. 2. Glosar	104
V. 3. Obiceiuri și tradiții în viața localnicilor	106
V. 3. a) Descrierea portului popular	106
V. 3. b) Superstiții, credințe și obiceiuri populare	109
V. 3. c.) Datini	124
V. 4. Vocabular și expresii locale	127

Capitolul VI

COMUNA PETRIȘ ASTĂZI.....	137
----------------------------------	------------

Capitolul VII

ANEXE	149
--------------------	------------

Bibliografie	157
---------------------------	------------

Cuprins	169
----------------------	------------